

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Sini Sarén

BIOFILIA SUKUPUUTTOMATKAILUSSA ANTROPOSEENIN AIKANA

Lapin yliopisto

Pro gradu -tutkielma

Matkailututkimus

2024

Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Biofilia sukupuuttomatkailussa antroposeenin aikana

Tekijä: Sini Sarén

Sivumäärä: 91

Koulutusohjelma/oppiaine: Matkailututkimus

Työn laji: Pro gradu -työ

Vuosi: 2024

Tiivistelmä

Elämme antroposeenin aikakautta, jossa inhimillisten etujen tavoittelu on niin laajamittaista, että se jättää jälkensä maapallon geologiseen historiaan. Ilmastomuutos, saastuminen ja lajien sukupuutot ovat esimerkkejä tästä. Matkailussa sukupuuttomatkailusta on tullut ilmiö, jonka kehittymistä ovat edesauttaneet havainnot lajien ja niiden elinympäristöjen tuhoutumisesta. Sukupuuttomatkailijat haluavat vierailla sulavilla jäätiköillä, hupenevissa sademetsissä tai lämpenevissä merissä, nähdäkseen uhanalaisia lajeja ja katoavia kohteita. Aikaisemmassa tutkimuksessa on tutkittu matkailijoiden motiiveja vierailla näissä kohteissa, sekä luonnon-suojelun ja matkailun kumppanuuksia. Tutkimuksissa on tarkasteltu myös, miten altistamalla ihmiset sukupuuton partaalla oleville lajeille ja ekosysteemeille mahdollistetaan ajattelutapojemme muutokset, joiden myötä biodiversiteettikato voitaisiin pysäyttää. Kriittisemmät tutkijat ovat määritelleet sukupuuttomatkailun toiminnaksi, jossa uhanalaisia lajeja ja ekosysteemejä hyväksikäytetään lyhyen aikavälin taloudellisten hyötyjen saamiseksi. Tutkielmani tavoitteena on osallistua näihin keskusteluihin pohtimalla, miten sukupuuttomatkailu muokkaa eläinten ja ihmisten välisiä suhteita ekologisen kriisin aikakaudella.

Tutkielmani tarkastelee sukupuuttomatkailuilmiötä posthumanistisesta näkökulmasta, joka pyrkii ylittämään perinteiset ihmiskeskeiset näkökulmat ja tarkastelemaan uusin tavoin ihmisten ja eläinten välistä suhdetta. Tätä suhdetta pyrin ymmärtämään biofilian käsitteen avulla, joka tarkoittaa siirtymistä vieraantumisesta takaisin yhteyteen kaiken elollisen ja ihmisen itsensä kanssa, muun muassa huolenpidon ja rakkauden kautta. Päättökysymykseni on: Millä tavoilla sukupuuttomatkailussa ilmenevät diskurssit muokkaavat biofilian kehittymistä? Tutkimuskohteenani on sukupuuttomatkailun diskursiivinen rakentuminen matkailun alueorganisaatioiden mediateksteissä. Eläimet ja ekosysteemit, joita aineistoni koskee, ovat Iso valiriutta eläimistöineen Australiassa, naalit Norjassa sekä vuoristogorillat Ruandassa. Analysoin aineistoa diskurssianalyysin menetelmällä.

Tutkielmani tulokset antavat viitteitä siitä, että tunnistamalla vallitsevia inhimillisiä tarpeita korostavia diskursseja sekä valta-asetelmia ihmisten ja eläinten välillä voimme pystyä luomaan uutta ymmärrystä tämän ajan eläin-ihmissuhteestamme. Tutkimalla ei-inhimillisiä näkökulmia korostavia diskursseja voi eläinmatkailun resurssien oikeudenmukaisempi jakautuminen mahdollistua ja välittäminen, vastuuntunto ja huolenpito kehittyä. Tutkielmani argumentoi, että on tärkeää alkaa mukauttaa eläimiin liittyvässä matkailussa diskursseja ja käytäntöjä kaikelle elolliselle reilummiksi. Tutkielmani tulokset osallistuvat matkailututkimuksen alueella vastuullisen eläinmatkailun edistämiseen sekä tunnistavat yhteiskunnallisesti kestämiä käytänteitä.

Avainsanat: sukupuuttomatkailu, villieläimet, antroposeeni, biofilia, rakkaus, luonnonsuojelu, diskurssi, matkailututkimus, posthumanismi, vastuullinen matkailu, eläinmatkailu

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	6
1.1 Sukupuuttomatkailu ilmiönä	7
1.2 Aikaisempi tutkimus sukupuuttomatkailusta	8
1.3 Posthumanistinen näkökulma sukupuuttomatkailuun.....	12
1.4 Tutkielman metodologia, empiria ja rakenne	15
2. ANTROPOSENTRISMISTÄ BIOFILIAAN MATKAILUN KONTEKSTISSA	17
2.1 Eläimen asema antroposeenin ajassa ja matkailevassa yhteiskunnassa	17
2.2 Sukupuuttomatkailu	27
2.3 Kohti biofiliaa	32
3. METODOLOGIA.....	39
3.1 Posthumanismin metodologiset haasteet	39
3.2 Kriittinen diskurssianalyysi.....	44
3.3 Aineiston kokoaminen ja analyysin vaiheet.....	46
3.4 Tutkimusetiikka ja tutkijan positio	52
4. SUKUPUUTTOMATKAILUN VALTASUHTEET	54
4.1 Valtasuhteiden näyttämöt.....	54
4.2 Uhanalaisiksi julistetut.....	56
4.2.1 Iso valliriutta	56
4.2.2 Naalit	57
4.2.3 Gorillat	59
4.3 Uhanalaisuuden julistajien ylivalta	60
5. ANTROPOSENTRISMIN DISKURSSI.....	63
5.1 Uhanalaiset matkailun resurssina	63
5.2 Eläimet nähtävyytenä	65

6. EKOSENTRISMIN DISKURSSI	69
6.1 Uhanalaisten oikeudet ja hyvinvointi.....	69
6.2 Biofilian kehittyminen matkailun kontekstissa.....	71
7. YHTEENVETO.....	75
KIITOKSET	82

Kuvaluettelo

Kuva 1 <i>Pilvimetsä Coronadossa, Costa Ricassa, joka inspiroi tämän tutkielman aihevalintaa ja tutkimusprosessia.</i>	83
--	----

*“No one will protect what they don't care about;
and no one will care about what they have never experienced.”*

— Sir David Attenborough

1. JOHDANTO

Lajien sukupuutot, ympäristön saastuminen ja ilmastonmuutos sekä yhteiskunnalliset epätasat arvot vaativat meitä tarkastelemaa suhteitamme luontoon uusin tavoin. Huoli planeetastamme, sosiaalisista ja ekologisista kriiseistä sekä luonnon biodiversiteettikadosta onkin taustatekijä ihmisten ja kaiken muun elollisen vuorovaikutuksen kehittämisen tarpeelle (Jutila ym., 2023, s. 48; Kline ym., 2023, s. 1167; No'kmaq ym., 2021, s. 841). Ihmisen hyvinvoinnin tärkeyden korostaminen ei-inhimillisiin toimijoihin nähden on johtanut ekologiseen epäoikeudenmukaisuuteen ja ihmiskeskeisyyden aiheuttamiin ympäristö- ja tasa-arvo-ongelmiin (Kline ym., 2023, s. 1167). Matkailussa on nosteessa ilmiö, jossa ihmisiä kiinnostaa eri syistä uhanalaiset eläimet ja luontoympäristöt - tällaista matkailua kutsutaan sukupuuttomatkaileksi (Cohen, 2009, s. 100–101; Hoarau-Heemstra & Cline, 2022, s. 1–2). Matkailussa last chance to see -tyyppinen mainonta herättää ihmisissä usein aitoa kiinnostusta kaukaisia, haavoittuvaisia luontokohteita kohtaan, vaikka matkan ostaminen samalla saattaisi ristiriitaisesti nopeuttaa näiden alueiden tuhoutumista (Veijola, 2023, s. 24). Matkailu on kuitenkin keskeinen toimiala, joka mahdollistaa erilaiset eläimen ja ihmisen väliset kohtaamiset. Matkailu myös yhdistää meitä emotionaalisesti luontoon ja oman elinpiirin ulkopuolisiin paikkoihin paljon merkityksellisemmin kuin se muulla tavoin olisi mahdollista (Shapiro, 2011, s. 16) ja näistä syistä matkailu tarjoaakin kiinnostavan kontekstin sekä tutkia että ymmärtää eläin-ihmissuhteita (Cohen, 2009, s. 100–101; Hoarau-Heemstra & Cline, 2022, s. 1–2).

Posthumanistinen lähestymistapa on edellyttänyt luontoa ja eläimiä kuvaavien termien uudelleenarviointia ja soveltamista tässä tutkielmassani. Pitkällisen harkinnan jälkeen olen päätenyt käyttämään seuraavanlaista termistöä: käytän sanaa ”eläin” silloin, kun todellisuudessa tarkoitetaan muut eläimet kuin ihminen. Villieläin -sanalla tarkoitan luonnonvaraisena eläviä eläimiä. Valinnat olen tehnyt tekstin sujuvuuden varmistamiseksi, sekä siksi että tutkimusaineistossani sekä käyttämässäni lähdekirjallisuudessa on suurimmaksi osaksi käytetty vastaavaa termistöä. Olen halunnut kuitenkin tuoda mukaan myös eläinten, luonnon ja ihmisten välistä jakoa kaaventavaa, posthumanismille tyypillistä termistöä, kuten ”ei-inhimillinen toimija” kun tarkoitan kaikkia muita luonnon toimijoita paitsi ihminen, sekä ”elollinen” kun tarkoitan kaikkea elollista biodiversitettiä, eli elollisia organismeja. Mainittakoon vielä, että elottomat, eli abioottiset luonnon toimijat sisältyvät myös ”ei-inhimillinen toimija” -termiin, vaikkakin tutkielmani keskittyy pääasiassa elollisen luonnon toimijoihin.

1.1 Sukupuuttomatkailu ilmiönä

Tiedeyhteisöissä on todettu ihmisen vaikuttaneen kolmen viimeisen vuosisadan aikana globaaliin ympäristöön niin merkittävästi, että sen vaikutukset ilmastossa voivat tulla näkymään vielä useiden vuosikymmentien ajan (Ulmer, 2017, s. 835). Nykyihmisen toiminta pahentaa ympäristökriisejä - kuten joukkosukupuuttoja, biologisen monimuotoisuuden vähenemistä, saastumista sekä ilmaston lämpenemistä - ja uhreiksi joutuvat ihmiset sekä ei-inhimilliset toimijat (Kline ym., 2023, s. 1167). Esimerkkejä ympäristökriiseihin johtavasta toiminnasta ovat teollistuminen, kaivostoiminta, maankäytön muutokset, maatalous, metsähakkuut, metsästys, kalastus ja kaupungistumisen massiiviset vaikutukset (Bushell & Bricker, 2017, s. 108). Tällaisen toiminnan kulttuurisena taustana on länsimainen kapitalistinen järjestys, jossa korostuu eriarvoisuus sekä luonnon välinearvo, joka vaikuttaa negatiivisesti ihmisen ja luonnon suhteen tasapainoon (Kallio ym., 2022, s. 25–28).

On siis tarkoituksenmukaista liittää nykyiseen aikakauteen käsite ”antroposeeni” – ihmisen hallitsema geologinen aikakausi (Ulmer, 2017, s. 835). Tämä ekologisten kriisien aikakausi tarjoaa viitekehyksen ymmärtää, kuinka ihmisillä on voima joko tuhota tai suojella elämää planeetallamme. Käsitteen avulla voimme tunnistaa, miten elämä, sellaisena kuin sen tunnemme, on uhattuna. (Rantala ym., 2023, s. 3.) Antroposentrismi itsessään on perintöä teollisesta uusliberalismista, joka kohtelee luontoa (ja luultavasti kaikkea elämää) hyödykkeenä. Uusliberalismi on poliittinen lähestymistapa, joka perustuu modernismiin ja on seurausta teollistuneesta ja postmodernista yhteiskunnasta. (Kline ym., 2023, s. 1167.)

Voidaan todeta, että ihmisen aikaansaamat muutokset globaalissa ympäristössä ovat aiheuttaneet nykyisen sukupuuttoaalton kiihtymisen. Sukupuutto tarkoittaa jonkin lajin lopullista häviämistä alueelta. Tällaiset muutokset biologisessa monimuotoisuudessa muuttavat ekosysteemiprosesseja ja niiden sietokykyä ympäristön muutoksille. (Chapin ym., 2000, s. 234.) Sukupuuttomatkailun kysyntä perustuu haluun nähdä nämä haavoittuvat paikat ennen kuin ne katoavat tai muuttuvat peruuttamattomasti. Tässä matkailumuodossa paradoksi piilee siinä, että matkailijat matkustavat usein pitkiäkin välimatkoja päästäkseen näihin kohteisiin ja ovat siten osaltaan vastuussa lisääntyneistä kasvihuonekaasupäästöistä ja muista stressitekijöistä, joiden vuoksi käyntikohteet entisestään voivat muuttua. (Dawson ym., 2011, s. 250.)

Tyypillinen esimerkki sukupuuttomatkailusta on matka arktiselle alueelle katselemaan

jääkarhuja niiden luonnollisessa elinympäristössä. Jotkin jääkarhupopulaatiot ovat uhattuina ilmaston lämpenemisen seurauksena tapahtuvan merijään paksuuden ja laajuuden merkittävän vähenemisen vuoksi, ja lajista onkin tullut yksi ilmastonmuutoksen ikonisista symboleista. (Lemelin ym., 2010, s. 480.) Toinen esimerkki sukupuuttomatkailusta on uhanalaisten valaiden tai muiden merinisäkkäiden katselumatkat. Näillä matkoilla valaita etsitään ja katsellaan laitesukeltamalla, snorklaamalla, rannalta tai veneestä käsin. Jotkin valaskannat vähenivät 1930-luvulle mennessä sukupuuton partaalle intensiivisen valaanpyynnin seurauksena. Sittemmin on perustettu kansainvälinen valaiden suojellusta ja valaanpyynnin hallinnasta vastaava valaanpyyntikomissio IWC, sekä otettu käyttöön valaiden suojelutoimia ja pyyntikieltoja, ja valaskantojen elpyminen on osittain mahdollistunut. Nyt kantojen elpyessä nämä eläimet ovat arvokas resurssi valaidenkatseluyrityksille. (Mazzoldi ym., 2019, s. 7–9.)

Sukupuuttomatkailu kertoo antroposeenin ajalle ominaisesta jännitteestä, jossa ihminen vaikuttaa merkittävästi tai peruuttamattomasti luonnon ekosysteemeihin, mutta samalla pyrkii korjaamaan tai vähentämään tätä vaikutusta tiedostaen olevansa osa luontoa. Sukupuuttomatkailu ei siis ole vain sukupuuton partaalla olevien eläinten tai katoavien kohteiden etsimistä, vaan sen on todettu voivan olla myös luonnonsuojelua edistävää toimintaa. Eri puolilla maailmaa tuhannet yksilöt, mukaan lukien matkailijat, omistavat aikaansa ja usein myös elämänsä, auttaakseen sukupuuton partaalla olevia eläinlajeja ja kunnostaakseen niiden elinympäristöjä. Esimerkiksi Uudessa Seelannissa elävän kakapo -papukaijalajin, Kaakkois-Aasiassa elävän orangin sekä Afrikassa elävän vuoristogorillan nämä toimet ovat pelastaneet sukupuuton partaalta luonnossa. Sukupuuttomatkailulla on siis mahdollisuus osoittaa kunnioitusta luonnon biodiversiteetille ja luonnonsuojelulle sekä pyrkiä vastustamaan ympäristön pelkistämistä uutuudenviehätykseksi, tiedonhaluksi, objektiksi tai mahdolliseksi resurssiksi. (Lemelin ym., 2011, s. 5–6.)

Tällä tutkielmallani osallistun keskusteluun siitä, mitä mahdollisuuksia sukupuuttomatkailulla voi olla muokata vallitsevia käsityksiä ja käytäntöjä eläin-ihmissuhteissamme ja voisiko sukupuuttomatkailulla olla mahdollisuuksia olla kehittämässä käsityksiä ja asenteita ihmiskeskeisyyttä vähentävään suuntaan.

1.2 Aikaisempi tutkimus sukupuuttomatkailusta

Sukupuuttomatkailua koskeva tutkimus, joka tarjoaa näkökulmia globaalien muutosten

aiheuttamiin vaikutuksiin matkailun kohteina oleviin ympäristöihin, on kasvussa. Alueellisesti sukupuuttomatkailua on tutkittu erityisesti keskittyen globaalin pohjoisen maihin ja niiden napa-alueille, mutta tutkimusta on tehty myös esimerkiksi Aasian, Afrikan ja Australian konteksteissa. Myös mahdollisia sukupuuttomatkailukohteita on tutkimuksen avulla kartoitettu. (Hoogendoorn, 2021, s. 73.) Tutkimuksia on tehty liittyen yksittäisiin uhanalaisiin eläinlajeihin, kuten esimerkiksi vuoristogorilloihin tai naaleihin. Näin on voitu kerätä tietoa muun muassa siitä, miten voidaan nähdä näihin uhanalaisiin eläinlajeihin kohdistuvan matkailun kokonaisvaikutus eläimiin sekä arvioida matkailun merkitystä niiden suojelulle. (ks. esim. Hoogendoorn, 2021; Larm ym., 2018.)

Lisäksi on tutkittu matkailijoiden motiiveja vierailla uhanalaiseksi julistetuissa kohteissa (ks. esim. Hindley & Font, 2018; Piggott-McKellar & McNamara 2017). On esimerkiksi todettu, että noin 70 prosentilla Isolle valliriutalle matkustavista vierailun motiivina on ollut nähdä riutta ennen kuin se on poissa. Havainto on ollut kiinnostava, sillä nämä matkailijat ovat todenneet myös olleensa erittäin huolestuneita ilmastonmuutoksen Isolle valliriutalle aiheuttamasta uhasta, mutta kuitenkin vain vähän huolissaan matkailualan vaikutuksista Isolle valliriutalle. (Piggott-McKellar & McNamara 2017, s. 412.) Motivaatiot matkustaa katoaviin kohteisiin ovatkin perustuneet monissa tapauksissa pikemminkin matkailijan omaan etuun ja itsensä toteuttamiseen, kuin vahinkoa estävään käyttäytymiseen (Hindley & Font, 2018, s. 11).

On tutkittu myös, miten matkan aikana annetut tiedot uhanalaisista eläimistä tai ekosysteemeistä ovat muuttaneet matkailijoiden tietämystä ja asenteita. Esimerkiksi matkalla tapahtunut eläimen elinympäristössä oleminen ja vuorovaikutus eläimen kanssa sekä kohteesta annettujen tietojen tutkiminen ovat vaikuttaneet positiivisesti matkailijoiden tietoisuuteen ja asenteisiin eläimiä kohtaan. Näin syntyneen paremman tietämyksen on arvioitu luovan positiivisempia asenteita esimerkiksi poliittisia päätöksiä kohtaan, joilla edistetään ympäristön suojelua. (ks. esim. Hoogendoorn, 2021; Larm ym., 2018.)

Tutkimusta on tehty lisäksi uhanalaisten kohteiden tai lajien mediamarkkinoinnin aiheuttamista seurauksista matkailun hallintaan. On todettu, että seurausten luonnetta tunnetaan melko huonosti. (ks. esim. Lemelin ym., 2010.) Yleisesti tutkimuksissa on todettu, että tiedon jakaminen yleisölle uhanalaisista kohteista on lisännyt matkailijavirtoja niihin. Näin myös tietoa uhanalaisista lajeista on pystytty jakamaan lisääntyville matkailijamäärille. Matkailijavirrat ovat tuottaneet kipeästi kaivattua rahoitusta suojeluun ja tutkimukseen, jolla on voitu ehkäistä

uhanalaisten lajien sukupuuttoja. (ks. esim. Hoogendoorn, 2021, s. 79.) Myös luonnonsuojelun ja matkailun kumppanuuksia on tutkittu ja todettu, että yhteistyö matkailun ja luonnonsuojelutahojen välillä on parantanut suojeltujen kohteiden suojeluarvoa (ks. esim. Bushell & Bricker, 2017).

Tutkimusta on siis tehty uhanalaisten kohteiden julkistamisen eduista, mutta myös ilmiön kielteisistä vaikutuksista (ks. esim. Lemelin ym., 2011). Useissa tutkimuksissa onkin tarkasteltu sukupuuttomatkailemisen ongelmallisuutta, sillä matkustaminen ja sen aiheuttamat päästöt itsessään edistävät ilmastonmuutoksen haitallisia vaikutuksia kohteissa, jotka jo ennestään ovat vaarassa kadota tai joissa elää sukupuuton partaalla olevia lajeja. Tämä on herättänyt kysymyksiä matkailijoiden vastuullisuudesta, arvoista ja motiiveista matkailla tällaisissa kohteissa. (ks. esim. Dawson ym., 2011, s. 250–251; Hoogendoorn, 2021, s. 74.) Kriitikot ovatkin leimanneet sukupuuttomatkailemisen lyhyen aikavälin markkinointitempaukseksi, jonka tarkoituksena on lisätä matkailupalveluiden myyntiä alueella tai taloudellisia tuottoja tuhoutuvista kohteista (Lemelin ym., 2011, s. 3).

Stephen Schweinsberg ja muut (2021) ovat kiinnittäneet huomiota sukupuuttomatkailemisen teoreettisten näkökulmien pintapuolisuuteen. Tällainen pintapuolisuus ja perusteiden puutteellisuus tutkimuksessa voi saada aikaan sen, että sukupuuttomatkaileminen ilmiönä jää ymmärtämättä syvällisesti. Katoavia kohteita koskevissa tutkimuksissa on myös ollut taipumus asettaa etusijalle teollisuuden ja matkailijoiden huolenaiheet. Tällaisten valtakäsitteiden, eli kielen ja kommunikoinnin kautta tapahtuvien vallan käytön ja valtasuhteiden ilmentymien, alle ovat jääneet sekä paikallisyhteisöjen näkökulmat että ei-inhimilliset tragediat, eli esimerkiksi luonnonperinnön katoaminen, joihin sisältyvät eläinlajien tai niiden elinympäristöjen katoaminen. (Lemelin ym., 2010, s. 487; Schweinsberg ym., 2021, s. 957.) Valtakäsitteiden alle ovat jääneet myös ei-inhimilliset näkökulmat. Schweinsberg ja muut (2021, s. 957) ovatkin ehdottaneet, että katoavia kohteita koskevan tutkimuksen olisi syytä mennä mukaa laajempiin ilmastomuutos- ja kestävyyskeskusteluihin.

Sukupuuttomatkailemisen tutkimuksessa voidaan nähdä samoja kysymyksiä, kuin matkailueläinten hyvinvointiin tai villieläinmatkailuun liittyvässä tutkimuksessa. Viime vuosina onkin alettu kiinnittää huomiota matkailussa eläinten hyvinvointiin, sillä tutkimukset ovat osoittaneet, että edelleen eläimiä pidetään riittämättömissä oloissa esillä matkailijoita varten ja eläimiä hyödynnetään viihdekäytössä osana kulttuuria. (ks. esim. García-Rosell & Tallberg,

2021; Äijälä, 2022; Äijälä ym., 2016.) Esimerkiksi Ruotsissa, jossa yleisesti standardit ovat korkeammat kuin monissa muissa maissa, eläintarhaeläinten viranomaistarkastuksissa on paljastunut lakisääteisten vaatimusten noudattamatta jättämisistä (von Essen ym., 2020, s. 2). Suomessa vuodesta 2022 saakka kiinni olleen Kuusamon Suurpetokeskuksen tulevaisuus on myöskin ollut vaakalaudalla, sillä se menetti eläintarhalupansa jätettyään korjaamatta toimintansa Aluehallintoviraston määräysten mukaisiksi, jotka perustuivat muun muassa eläinsuojelulakiin (Karjalainen, 2023). Anna Jęczyńska ja muiden (2021) mukaan arviolta noin 500 000 eläintä käytetään globaalisti matkailualalla ihmisen virkistystarkoituksiin mutta vain 1 500–13 000 eläintä kohdellaan tavalla, joka varmistaa niiden hyvän kunnon ja turvallisuuden. Myös matkailijoiden TripAdvisorissa julkaisemien eläimiin liittyvien kohteiden kommenttien analyysi on paljastanut, että 80 % matkailijoista ei ole tunnistanut tällaista ongelmaa tai ottanut huomioon eläinten hyvinvointia. (Jęczyńska ym., 2021, s. 2.) On siis tutkittua, että eläinten hyvinvointistandardeja ei huomioida edelleenkään riittävästi ja että tämä voi yksinkertaisesti johtua matkailijoiden rajallisesta tiedosta eläinten normaalista, lajityypillisestä käyttäytymisestä. Lisäksi on todettu, että matkailijoilla ei välttämättä ole todellista tietoa siitä, miten eläimiä kohdellaan, jos ne ovat ihmisen hallinnan alaisia. (von Essen ym., 2020, s. 2.) Esimerkkinä tästä David Fennell ja Valerie Sheppard (2021) mainitsevat artikkelissaan tapauksen, jossa nuori elefantti kuoli uupumukseen sen jälkeen, kun tämä oli pakotettu jalat kahlehdittuna kuljettamaan turisteja Sri Lankan helteissä. Tarina kuvaa tilannetta, kuinka nuoria norsuja viedään laittomasti emoiltaan ja kidutuksen avulla pakotetaan tottelemaan ihmisten käskyjä. Tarina kuvaa myös, kuinka elefanttiratsastuksista maksavat matkailijat eivät ymmärrä, että elefanttien selät eivät ole suunniteltu kantamaan suuria painoja tai kuinka elefanttien riistäminen niiden omista laumoistaan ihmisen omaisuudeksi aiheuttaa eläimille kärsimystä. (Fennell & Sheppard, 2021, s. 314.)

On siis osoitettu, että käsitykset eläinten lajityypillisestä käyttäytymisestä ovat jossain määrin puutteellisia. Tätä puutetta ilmenee myös eläinten hoivaa toteuttavien ja luonnonsuojelun harjoittajien keskuudessa (ks. esim. Berger-Tal ym., 2016; Fennell ym., 2023). Carol Klinen ja muiden (2023) mukaan ei-inhimilliset toimijat mielletään usein matkailussa ihmisen resursseiksi ja tällainen asetus ilmenee myös sukupuuttomatkaailussa. Eläin- ja sukupuuttomatkaailussa käytössä olevalla viestinnällä ja kielellä sekä mielikuvilla ylläpidetään usein näitä valtasuhteita ja käsityksiä. Tutkimuksia, joissa näkökanta olisi ihmiskeskeisyyden sijasta monilajisuuden arvostuksessa, sen merkityksen ymmärryksessä ja lajien välisessä tasa-arvossa, on

tehty jonkin verran villieläinmatkailun kontekstissa (ks. esim. Kline ym., 2023), mutta ei niinkään sukupuuttomatkailetutkimuksessa. Tutkimuksessa aukkoja näyttäisikin olevan ei-inhimillisestä näkökulmasta tehdyn sukupuuttomatkailetutkimuksen kentällä. Puutetta on lisäksi tutkimuksista, joissa tarkastellaan sukupuuttomatkailemista tai -viestinnästä ilmeneviä valta-asetelmia ja tarve olisi myös tarkastella millaista maailmaa viestinnän kielellä luodaan. Tutkimukselle, jossa ihmiskeskeisyys haastetaan ja eläimen asemaa pohditaan uudelleen, on tarve. Tällä tutkielmalla pyrin paikkaamaan tätä tutkimusaukkoa.

1.3 Posthumanistinen näkökulma sukupuuttomatkailemiseen

Tällä tutkielmalla osallistun tutkimukseen eläinten ja ihmisten välisistä suhteista sukupuuttomatkailemisessa. Tutkin sukupuuttomatkailemisen ilmiön moninaisia suhteita korostavan ja ei-ihmiskeskeisyyteen pyrkivän tarkastelutavan, eli posthumanismin kautta (Kortekallio ym., 2021, s. 88–89). Keskityn erityisesti biofilian käsitteeseen, joka on biologinen perusta harmonisten suhteiden kehittämiseksi ihmisen ja planeettamme elollisen ympäristön välillä (Barbiero & Berto, 2021, s. 1). Tausta tutkimukselle on antroposeenissa, eli meneillään olevassa ihmiskeskeisyyttä korostavassa aikakaudessa, jossa ihmisen toiminta on ajanut monet eläinlajit sukupuuttoon tai sen partaalle. (Kortetmäki, 2013, s. 22; Lummaa, 2014, s. 265.) Tällaisesta posthumanistisesta biofilian kehyksestä käsin tutkin sukupuuttomatkailemisen diskursseja, jotka ilmentävät tämän ajan asenteita, puhetapoja, valtasuhteita sekä käsityksiä lajienvälisistä suhteista.

Tutkielmassani tutkimuskysymyksenä on: *Millä tavoilla sukupuuttomatkailemisessä ilmenevät diskurssit muokkaavat biofilian kehittymistä?* Osakysymyksinä tutkielmassani ovat: *Mitä biofilia voi tarkoittaa sukupuuttomatkailemisen kontekstissa? Miten diskursseja tarkastelemalla pystytään luomaan uutta ymmärrystä sukupuuttomatkailemisestä? Miten eläimen osa huomioidaan sukupuuttomatkailemisen viestinnässä matkailun alueorganisaatioiden verkkosivuilla?*

Tutkielmani taustana olevassa antroposentrisessä ajattelutavassa ihmiset ovat muun eliöstön yläpuolella. Ei-inhimillisten toimijoiden oletetaan noudattavan mekaanisesti luonnon lakeja ja niiden oletetaan siksi olevan ihmisen hallittavissa, kun taas ihmiset tekevät poikkeuksia luonnon laeista vapaan tahtonsa vuoksi. Ihmiset nähdään myös ainoana luonnostaan arvokkaina olentoina. (Kortetmäki, 2013, s. 22.) Ympäristökriisit ja sukupuuttoaallos pakottavat meidät kuitenkin ajattelemaan, tuntemaan, kuvittelemaan ja toimimaan eri tavalla. (Jutila ym., 2023,

s. 48; No'kmaq ym., 2021, s. 841.) Vallitsevan aikakauden aiheuttama tilanne myös haastaa meidät tekemään tutkimusta uudennaisilla tavoilla ja osallistumaan tiedon tuottamisen alueisiin, joita emme vielä tunne (Jutila ym., 2023, s. 48).

Ihmiskeskeiset lähestymistavat näkyvät vahvasti aikaisemmassa matkailu- ja sukupuuttomat-kailututkimuksessa. Tällaiset lähestymistavat eivät tutkimuksessa kuitenkaan enää riitä, kun otetaan huomioon planeettamme tila. (Ulmer, 2017, s. 832–833.) Matkailututkimuksessa yleisesti on tapahtumassa tervetullutta tutkimuskohteiden ja lähestymistapojen monipuolistumista, ja tutkimusta onkin tehty muun muassa näkökulmasta, jossa korostuu ei-inhimillisten tekijöiden merkitys matkailukokemuksissa ja -toiminnassa (ks. esim. Rantala ym., 2024) sekä näkökulmasta, jossa pohditaan millaista olisi matkailu, joka ei ole kehitetty ihmisen hedonististen tarpeiden täyttämistä varten (ks. esim. Salmela, 2020). Ympäristöllisen muutoksen myötä globaalin poliittisen, taloudellisen ja sosiaalisen järjestyksen uudelleenmuotoilu vaikuttaa väistämättä myös matkailuun ja matkailua tulisikin tarkastella jatkossakin laajempaan ilmiönä ja käytäntöjen kokoelmana, joka muotoilee ja tekee merkitykselliseksi ihmisen ja luonnon välisiä suhteita (ks. esim. Salmela, 2020). Jos ihmisiä ei pidetä ainoana mahdollisina tutkimuskohteina, tulee esiin runsaasti erilaisia tutkimisen mahdollisuuksia. Tarkoitus ei ole kuitenkaan poistaa ihmistä tutkimuksesta, vaan vähentää ihmiseen keskittymistä ja tunnistaa, miten olemme ihmisinä suhteessa ei-inhimillisen luonnon kanssa. (Ulmer, 2017, s. 832–833.)

Tutkielmani lähestymistapa, eli posthumanismi tarjoaa erilaisia tapoja ajatella nykyisen aikakautemme haasteista sukupuuttomat-kailun kontekstissa. Posthumanismi torjuu ajatuksen, että ihminen on muun eliöstön yläpuolella ja ainoa laji, joka pystyy tuottamaan tietoa ja luo tiedon tuottamisen mahdollisuuksia muille asioille, esineille tai olennoille. Tämä lähestymistapa tekee ongelmallisiksi erot, jotka on luotu eri lajien välille. (Ulmer, 2017, s. 834.) Näitä eroja on luomassa esimerkiksi käyttämämme kieli, ja puheen kautta syntyvät yleiset uskomukset maailmasta, eli diskurssit (Johnstone, 2008, s. 29). Eläimet ja niihin liittyvä matkailu sekä eläimen aseman uudelleen pohtiminen ovat tutkimuksessani keskiössä ja onkin syytä tarkentaa puheessamme käytössä olevaa termiä ”eläin”. Luonnollisesti ihminen on yksi eläinlaji muiden joukossa (Telkänranta, 2015, luku 1). Eläinlähtöisen journalismin oppaassa Sari Toivola (2023) toteaa, että ihmisen ja muiden eläinten välinen kahtiajako ei ole läsnä vain ajatuksissamme, vaan myös kielessämme. Kahtiajaon kaventamiseksi onkin otettu käyttöön uusia eläin-sanaa korvaavia sanoja tai termejä, kuten ”toislajinen eläin”, ”ei-inhimillinen toimija” ja ”

muunlainen eläin”, joilla pyritään korostamaan sitä, ettei ihminen ole eläinkunnasta erillinen tai erityinen saarekkeensa. (Toivola, 2023, s. 12.)

On tiedostettava, että ei-inhimillisten elementtien tunnustaminen ja arvostus ovat riippuvaisia siitä millaisessa yhteiskunnassa elämme ja miten ei-inhimilliset osallistuvat tiedon tuottamiseen ja jakamiseen. Bryan Grimwoodin ja Emily Höckertin (2023) tutkimuksen kohteena ovat olleet ei-inhimillisistä toimijoista kasvit ja niiden merkitys matkailututkimuksessa. Grimwoodin ja Höckertin (2023) mukaan käsitykset ei-inhimillisten toimijoiden olemassaolosta eivät siis ole yleismaailmallisia ja esimerkiksi alkuperäiskansoilla käsitykset kasvien kyvyistä ovat toisenlaisia kuin länsimaisilla yhteiskunnilla. Matkailuympäristöissä kiinnostuksen herättäminen ei-inhimillisiä kohtaan sekä matkailututkimuksen näkökulman laajentaminen ei-inhimillisiin voisikin toimia yhtenä keinona vallitsevien antroposentristen kehysten purkamiseksi matkailussa. (Grimwood & Höckert, 2023.)

Biofilia, eli tutkimukseni keskeisin teoreettinen käsite, toimii keinona jäsentää antroposeenin ongelmia ja ekologisesti kestävämpää muutosta matkailun, ja erityisesti sukupuuttomatkaillen kontekstissa. Biofilia tarjoaa tutkielmalleni näkökulman, joka korostaa, etteivät eläimet ole objekteja vaan osa laajempaa luonnon verkostoa, jossa kaikilla elävillä olennoilla on keskeinen rooli (Gunderson, 2014, s. 187). Elollisen luonnon pelko ja siitä juontuva epäluulo sekä vieroksunta viittaavat biofilia -käsitteen vastakohtaan, eli biofobia -käsitteeseen. Ihmisen elinympäristö on hänen hallintansa ja kontrollin ulottumattomissa yllättävine luonnonvoimien, joiden kaikkia merkityksiä ja jopa elintärkeyttä ei vielä ymmärretä. Biofobia on luonnosta vieraannuttava ilmiö ja se estää maapallon rajallisten resurssien kestäväää käyttöä. Biofobia on antroposeenin ajan ekologisen jälleenrakennuksen keskeinen haaste. Biofilisia merkittäviä tunteita taas ovat elottoman ja elollisen luonnon säilymisen kannalta vaaliminen, välittäminen ja tahto. Ihmisen olisikin siis opittava rakastamaan sitä, mitä nykyinen kulttuurinen elintapamme tuhoaa, tietoisien työskentelyn avulla, biofilisessä toimintaympäristössä. (Kallio ym., 2022, s. 26.)

Biofilian käsite on saavuttanut suosiota viimeisten kolmen vuosikymmenen aikana ympäristötutkimuksessa ja käsitettä on määritelty myös esimerkiksi "syynnäiseksi taipumukseksi keskittyä elämään ja elämäntilaisiin prosesseihin" ja myöhemmin "ihmisten synnynäiseksi emotionaaliseksi kuulumiseksi muihin eläviin organismeihin". (Gunderson, 2014, s. 183, 187.) Eli kuten Elisa Aaltola (2019) on Platonian ja David Vellemanin mukailleen todennut, ei

luonto- ja eläinrakkauden tarvitse siis kuitenkin olla suuri tai vavahduttavan mystinen tunne. Meidän ei tarvitse kirmata nummilla lehmiä halailemassa tai syleillä puita, eikä meidän ole välttämätöntä läpikäydä syviä maagisia tuntemuksia. Sen sijaan pysähtynyt tunnistaminen, kuten empatia, hiljainen hämmennys ja ilo ihmeellisten olentojen ja lajien kirjon keskellä riittää. (Aaltola, 2019, s. 131.)

1.4 Tutkielman metodologia, empiria ja rakenne

Tutkielmani posthumanistisen näkökulman onto-epistemologia perustuu monikerroksiseen käsitykseen todellisuudesta ja eläinten roolista siinä. Tutkielmani on luonteeltaan kvalitatiivinen. Tutkin sukupuuttomatkailemista ja aineistoni on globaali. Ei-inhimilliset toimijat, joita aineistoni koskee, ovat Iso valliriutta eläimistöineen Oseaniassa Australiassa, naalit Skandinaaviassa Norjassa sekä vuoristogorillat Itä-Afrikassa Ruandassa. Aineisto koostuu sukupuuttomatkailemista alueellaan harjoittavien matkailun alueorganisaatioiden Tourism Australian ¹, Visit Svalbardin ² ja Visit Rwandan ³ verkkosivujen mediateksteistä. Verkkosivuilla valitut tekstit käsittelevät alueella harjoitettavaa matkailua uhanalaisen eläinlajin tai eläimen luonnollisen elinympäristön luokse – sen näkemistä ja kokemista matkailijana.

Aineiston valintaan vaikutti oma kiinnostukseni kyseisillä alueilla tapahtuvaa sukupuuttomatkailemista ja alueilla eläviä ei-inhimillisiä toimijoita kohtaan, mutta myös lajin karismaattisuudella oli vaikutuksensa. Olisin voinut valita vaihtoehtoisesti myös esimerkiksi yleisesti ajateltuna vähemmän karismaattisen uhanalaisen havaijilaisen puukotilo -lajin, mutta koska lajin ympärille ei ole luotu matkailua, ei tämän lajin valitseminen ollut tässä tutkielmassa perusteltua. On kuitenkin huomioitava, että karismaattisuus on usein subjektiivista ja voi vaihdella yksilöiden mieltymysten mukaan. Alkuperäisenä ajatuksenani oli valita aineistoksi myös yksi kotimainen sukupuuttomatkailemisen esimerkki, kuten saimaannorpat ja niiden ympärille kehitetty matkailu. Aineistoja haarukoidessani en kuitenkaan löytänyt matkailun alueorganisaatiota, jolla olisi ollut verkkosivuillaan aineistoksi sopivia mediatekstejä norppamatkailusta, vaan löysin ainoastaan matkailuyritysten mediatekstejä norppamatkailuun liittyen. Aineistoa ei siis voinut valita pelkän uhanalaisen eläinlajin tai luontoympäristön perusteella, sillä jotta verkkosivujen tekstejä olisi ollut mahdollista analysoida, oli matkailun alueella ja uhanalaisten lajien

¹ <https://www.australia.com/en/places/caims-and-surrounds/guide-to-the-great-barrier-reef.html>

² <https://en.visitsvalbard.com/inspiration/various/the-arctic-fox-in-svalbard>

³ <https://visitrwanda.com/interests/gorilla-tracking/>

ympärillä täytynyt olla toteutunut ja kehittyä jo jonkin aikaa.

Tutkielmani ensimmäisessä pääluvussa, eli luvussa kaksi esittelen tutkielmani käsitteellistä viitekehystä aiemman tutkimuksen ja kirjallisuuden sekä laajemman keskustelun valossa. Käsitteelliseen viitekehykseen sisältyvät ihmisen suhde eläimeen matkailun kontekstissa, sukupuuttomatkailu sekä biofilia. Biofilian teorialla ja käsitteillä avaan laajoja vastuulliseen matkailuun ja matkailututkimukseen vaikuttavia teemoja, kuten antroposeenia ja posthumanismia sukupuuttomatkailun kontekstina. Näiden kautta muodostan tutkielmani argumentointia. Kat-saus posthumanismiin myös liittyy teoreettisella tasolla sukupuuttomatkailun posthumanisti-sen eläinmatkailun piiriin.

Luku kolme avaa tutkimusprosessini metodologiaa ja esittelen käyttämäni analyysimenetel-mät sekä aineistoni. Aineistoa analysoin diskurssianalyysin menetelmällä. Luvussa kolme esittelen diskurssianalyysia menetelmänä sekä siihen liittyviä peruskäsitteitä. Esittelen muo-dostamani diskurssit ja miten nämä muodostin. Esittelen myös, kuinka muodostin analyysilu-vun diskurssit erittelemällä kielenkäyttöä, siinä rakentuvia merkityksiä ja vuorovaikutusta verkkosivujen mediatekstien osalta. Luvussa kolme tarkastelen lisäksi omaa asemaani tutki-jana sekä käsittelen tutkimukseeni liittyviä eettisiä kysymyksiä ja näkökulmia.

Luvut neljä, viisi ja kuusi ovat tutkimuksen analyysilukuja, joissa tarkastelen muodostamieni diskurssien merkitystä posthumanistisesta näkökulmasta, luoden yhteyksiä vastuullisen mat-kailun mahdollisuuksiin ja erityisesti biofilian kehittymiseen. Analyysilukuja seuraa yhteen-veto koko tutkimuksesta, jossa on pohdintaani tutkimuksen tuloksista. Pohdin myös tulosten sopivuutta aikaisempaan tutkimukseen, tutkimuksen onnistuneisuutta, luotettavuutta sekä jat-kotutkimusehdotuksia.

2. ANTROPOSENTRISMISTÄ BIOFILIAAN MATKAILUN KONTEKSTISSA

Tässä luvussa kuvaan tutkielmani käsitteellisen viitekehyksen, joka muodostuu, ihmisen suhteesta eläimeen matkailun kontekstissa, sukupuuttomatkaailusta esimerkkinä tästä suhteesta sekä biofiliasta sukupuuttomatkaailun kontekstissa. Keskeisin teoreettinen käsitteeni on biofilia, johon lähestymistapani on posthumanistinen. Sukupuuttomatkaailun ilmiötä tutkiessani posthumanistisessa lähestymistavassa myös antroposeenin käsite on keskeinen ja siihen liittyy ihmiskeskeisyyden haastaminen sekä eläinten aseman uudelleen pohtiminen.

2.1 Eläimen asema antroposeenin ajassa ja matkailevassa yhteiskunnassa

Länsimaisen ihmisen ylivalta-ajattelu suhteessa eläimiin on näkynyt jo vuosisatojen ajan. Luokittelu villieläimiin ja kotieläimiin on ihmisten luoma ja sisältää lukuisia ristiriitaisuuksia. Eläimet ovatkin osa ihmisten elämää monella tapaa, kuten lemmikkeinä, kotieläiminä tai villieläiminä. Ihmiset ovat käyttäneet niitä hyödykkeinä, ravinnon lähteenä, työvoimana, seuralaisena tai erilaisina tuotteina – suurimmaksi osaksi juuri niiden käyttöarvon vuoksi. (Jęczyńsk ym., 2021, s. 3.) Eläimiä ja eläintuotteita hyödynnetään matkailussa eri tavoin ja vaikka matkailu voi edistää biologista monimuotoisuutta, monet biologisen monimuotoisuuden vähenemiseen liittyvät tekijät, kuten maan raivaus, saastuminen ja ilmastonmuutos liittyvät myös matkailun kehittämiseen. Matkailua pidetäänkin yleensä ihmiskeskeisenä perusteena luonnon monimuotoisuuden arvostamiselle. (Kline ym., 2023, s. 1173.)

Länsimaisessa kulttuurissa on siis luokiteltu eläinten rooleja, mutta myös vastuullisuuden osa-alueita. Matkailun vastuullisuus on tutkimuksissa yleensä jaettu neljään osa-alueeseen: taloudellinen, sosiaalinen, kulttuurinen ja ekologinen (Tervo-Kankare, 2023, s. 142). Jaottelussa on käytössä usein myös viides vastuullisen yhteiskunnallisen toiminnan osa-alue: poliittinen vastuullisuus. Matkailun suunnitteluun linkittyvät tahot ovatkin joutuneet globaalien ympäristökriisien edetessä pohtimaan matkailun vastuullisuutta ja sen tuottamia negatiivisia tai hyvinvointia tuottavia vaikutuksia eri näkökulmista. (Tervo-Kankare, 2023, s. 145; Veijola ym., 2013, s. 21). Tätä kautta suhtautumista ympäristöön on jouduttu ajattelemaan uudella tavalla. Se miten ekologinen tai ympäristön hyvinvointiin johtava vastuullisuus on ymmärretty, on riippunut tulkinnasta. Yleisesti vastuullisuuden osa-alueisiin liittyvä hyvinvointi käsitteenä on varsin ihmislähtöinen ja talouteen perustuva. Hyvinvoinnilla voidaan tarkoittaa aineellista, taloudellista tai hyvinvoinnin rikkautta sekä harmonista oloa tai hyvää henkistä ja ruumiillista

hyvinvointia. Ihmiskeskeisyys käsitteen tulkinnassa saattaa kuitenkin perustua tulkitsijan omiin ennakkoluuloihin, sillä yhtä lailla rikkaus ja harmoninen olo voivat liittyä luonnonympäristöön. Tällöin rikas ja harmoninen ympäristö tarkoittaa monimuotoista luontoa, joka kuokoistaa. Globaalien ympäristökriisien edetessä tällainen jälkimmäinen näkemys olisi ihmiskunnan kannalta elintärkeä asia, jonka tavoitteluun tulisi pyrkiä kaikilla elämän osa-alueilla. (Tervo-Kankare 2023, s. 145–146.)

Vaikka vastuullisuus ja kestävyys ovat saaneet paljon huomiota matkailussa ja villieläinmatkailun tutkimuksessa, olemassa olevat tutkimukset omaksuvat yleensä antroposentrisen näemyksen, eikä niissä juurikaan huomioida oikeudenmukaisuuskysymyksiä eläinten näkökulmasta (Fennell & Sheppard, 2021, s. 331–332; Kline ym., 2023, s. 1176–1177). Fennellin ja Sheppardin (2021) tutkimuksessa on kuitenkin tutkittu oikeudenmukaisuuskysymyksiä eläinten kohtelusta matkailussa ja ehdotettu tähän erilaisia eettisiä lähestymistapoja. Tutkimus korostaa, että oikeudenmukaisuutta voitaisiin saavuttaa hyödyntämällä erilaisia eettisiä teorioita ja periaatteita. Tutkimus ehdottaa esimerkiksi eräänlaista oikeudenmukaisuuden asteikon hyödyntämistä arvioimaan eläinten kohtelua matkailualalla. Historialliset ja kulttuuriset tekijät voivat kuitenkin olla esteinä oikeudenmukaisuuden kehitykselle, muutoksille ja oikeudenmukaisuutta edistävien käytäntöjen käyttöönotolle, sillä ne ovat syvälle juurtuneita ja vaikeasti muutettavia. (Fennell & Sheppard, 2021, s. 314–315, 331–332.) Eettisten käytäntöjen - eli kysymysten matkailun oikeasta ja väärästä sekä hyvästä ja pahasta - integroiminen ja kriittisen ajattelun soveltaminen olisi kuitenkin olennaista kestävänsä kehityksen edistämiseksi matkailujärjestelmissä. (Nykänen & Veijola, 2013, s. 87; Kline ym., 2023, s. 1176–1177). Tähän sisältyisi radikaaleja uudelleenjärjestelyjä ihmisen toimintaan koskien villieläinten elämää maailmanlaajuisesti (Kline ym., 2023, s. 1176–1177). Radikaalien uudelleenjärjestelyjen toteutus ei kuitenkaan ole helppoa, sillä länsimaisen ajattelun historiaan liittyy pitkä perinne, jossa ei-inhimillisiä toimijoita on pidetty vähemmän tärkeinä tai merkityksettöminä. Tämä ajattelutapa juontaa juurensa tieteellisen maailmankuvan kehittymiseen, filosofiseen pohdintaan ihmisen ja maailman suhteesta sekä ihmisen käsitykseen omasta tiedollisesta ja kielellisestä erityisestään. Ajan mittaan nämä näkökulmat ovat sulautuneet yhteen dualistiseksi käsitykseksi todellisuudesta, missä ihmisyyhteisöt luovat merkityksiä ja kulttuuria, kun taas luonto nähdään passiivisena ja merkityksettömänä. (Lummaa, 2014, s. 269.)

Sosiaalinen konstruktionismi on ollut tärkeä työkalu purkaessa ihmisyyhteisöjen sisäisiä

hierarkioita, kuten sukupuolen ja etnisyyden asettamia rajoituksia. Kuitenkin samalla kun konstruktionismi on auttanut tunnistamaan näitä hierarkioita, se on myös johtanut siihen, että luonnon merkitykset ja toimijat ovat jääneet taka-alalle. Tämä on ollut haitallista luontosuhteellemme. Kehittynyt konstruktionistinen näkemys mykästä luonnosta ei koske vain ei-inhimillisiä toimijoita, vaan myös monia ihmisiä, jotka elävät erilaisten luontokulttuuristen yhteisöjen kanssa. (Lummaa, 2014, s. 269–270.)

Länsimainen ajattelutapa on nähtävissä myös globaaleissa kestävyystavoitteissa. Matkailu nähdään toimialana, jolla on suuret mahdollisuudet nopeuttaa kestävän kehityksen tavoitteiden saavuttamista (ks. esim. Boluk ym., 2017; Fletcher, 2019; Kline ym., 2023). Kestävän kehityksen tavoitteet ovat kuitenkin syntyneet antroposentrisestä ideologiasta (ks. esim. Kline ym., 2023; Kotzé & Adelman, 2023). Globaaleihin kestävyystavoitteisiin yhdistetty oikeudenmukaisuus on lähes yksinomaan ihmiskeskeistä ja UNWTO:n (United Nations World Tourism Organization) eli Maailman matkailujärjestön maailmanlaajuisessa matkailueettisessä säännöstössäkkin eläinten edut puuttuvat lähes kokonaan (Fennell & Sheppard, 2021, s. 315). Myös Kline ja muut (2023) toteavat, että Yhdistyneiden kansakuntien (YK) kestävän kehityksen tavoitteet (ks. esim. United Nations, n.d.) ovat riittäviä kiinnittämään huomion maailman suurimpiin inhimillisiin haasteisiin, mutta ne ovat luonteeltaan ihmiskeskeisiä ja hegemonisia, jolloin ne eivät mene riittävän pitkälle suojellakseen muita eläinlajeja. Tällä on vaikutuksensa siihen, että monien näiden tavoitteiden toteuttaminen pahentaa todennäköisesti eriarvoisuutta, ympäristökriisejä ja vaatii niin inhimillisiä kuin ei-inhimillisäkin uhreja. Teollistuneet, uusliberaalit yhteiskunnat ovat luoneet kognitiivisen etäisyyden ihmisten ja ei-inhimillisten välille, mikä heijastuu esimerkiksi tapaan, jolla miljardeja eläimiä kohdellaan tehdastiloilla, lääketieteellisyydessä ja kosmetiikka-alalla sekä muilla kapitalistisilla aloilla – kuten matkailussa. Matkailuala onkin esimerkki ihmiskeskeisestä toiminnasta, jossa eläimet nähdään objekteina ja jätetään sorrettiun asemaan. (Kline ym., 2023, s. 1168.) Matkailua ei voi kuitenkaan nähdä pelkästään osana kapitalistista järjestelmää, sillä kun pohditaan matkailun vaihtoehtoisia tulevaisuuksia, on tärkeää ymmärtää matkailu laajempänä ilmiönä ja käytäntöjen kokoelmana. Jos matkailu muokkaa ihmisen ja ei-inhimillisen välisiä suhteita ja antaa niille merkityksiä, ovat matkailun mahdolliset maailmat lähtökohtaisesti ihmisen ylittäviä maailmoja. (Salmela, 2020, s. 9.) Onkin tarpeellista alkaa haastaa ihmisen ylivalta-ajattelua, purkaa valta-asetelmia ja huomioida erilaisia maailmankuvia ja tietämisen tapoja matkailujärjestelmissä, jotta kestävä kehitystä on mahdollista edistää (Boluk ym., 2017, s. 1202; Kline ym., 2023, s. 1172).

Eläimet ovat tärkeä matkailun vetovoimatekijä, niillä on matkailussa useita erilaisia rooleja, ja ne ovat esimerkiksi monen matkakohteen symboleita (Jęczyńsk ym., 2021, s. 3; Raasakka & Ojuva, 2018, s. 8). Matkailija yhdistääkin mielessään porot Lappiin, koalat Australiaan ja elefantit Thaimaahan. Eläimillä on siis matkailuelämysten tuottamisessa merkittävä rooli mutta tämä on ymmärretty vasta melko myöhään. Matkailu myös muokkaa lukemattomien eläinryhmien ja -yhteisöjen elämää perustavanlaatuisesti. (Jęczyńsk ym., 2021, s. 2; Äijälä ym., 2020, s. 9). Valtaosa tutkimuksista on tarkastellut eläimiä matkailutoiminnan resurssina, vahvasti antroposentrisen eläinkäsityksen näkökulmasta. Eläin merkityksiä tuottavana ja elävänä olentona onkin jäänyt pimentoon. (Äijälä ym., 2020, s. 9.) Eläimet tuottavat symbolisen ja ”työnsä” tuottaman taloudellisen arvonsa kautta etuja sekä ihmisille että matkailukohteille (García-Rosell & Tallberg, 2021, s. 103). Eläimet myös osallistuvat järjestelmään (määritellyllä hinnalla ja ilman suostumustaan) ja ansaitisivat siksi hyötyä järjestelmästä oikeuksien ja toimivallan muodossa (Kline ym., 2023, s. 1168–1169). Kline ja muut (2023) ovatkin todenneet, että ei-inhimillisiä toimijoita on harvoin vakavasti tunnustettu osapuoliksi matkailua käsittelevissä neuvottelupöydissä, vaikka tähän olisi syytä, sillä kaikki elämä on riippuvaista toisistaan ja on esimerkiksi osoitettu suora yhteys suojelualueiden villieläinpopulaatioiden onnistuneen hoidon ja kansallisen sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen välillä. Ihmisen kehitys siis sanelee villieläinpopulaatioiden terveyden, mutta myös villieläinten tila vaikuttaa ihmisen toimeentuloon ja hyvinvointiin. (Kline ym., 2023, s. 1169.)

Mikko Äijälä ja muut (2016) ovat kirjallisuuskatsauksessaan tarkastelleet tutkimus- ja teoria-perinteitä, joista käsin matkailussa käytettävien eläinten asemaa ja roolia on tarkasteltu yhteiskuntatieteellisessä matkailututkimuksessa 2000-luvulla. Yksi näkökulma tässä tarkastelussa on ollut eettinen näkökulma, jossa eläinten asemaa on lähestytty ekosentrismin, eläinten hyvinvoinnin tai eläinoikeuksien näkökulmasta. Ekosentrismin näkökulmasta tutkittaessa on korostunut ajatus siitä, että eläinten käyttö matkailussa on hyväksyttävää, jos se ei tuota haitallisia vaikutuksia ekosysteemeille. Eläinten hyvinvoinnin huomioivissa lähestymistavoissa lähtökohtana on ollut, että eläin tuntee kipua ja nautintoa, kuten ihminenkin, mutta eläinten käyttö matkailussa on kuitenkin hyväksyttävää, jos se tuottaa kokonaisuuden kannalta katsottuna enemmän hyvää kuin kärsimystä. Tällaisia tilanteita ovat saattaneet olla esimerkiksi eläinten hyödyntäminen paikalliskulttuurien elvyttämiseksi tai säilymiseksi. Eläinten oikeuksien näkökulmasta on myös tarkasteltu muun muassa matkailun vahvistamaa eläinten toissijaista asemaa ja välineellistä arvoa. (Äijälä ym., 2016 s. 49–50.)

José-Carlos García-Rosell ja Linda Tallberg (2021) puolestaan ovat tutkineet feministisestä viitekehyksestä käsin eläinten roolia matkailun sidosryhmänä sekä työntekijänä matkailussa Suomen Lapissa. Tutkimuksessa eläinten asema matkailun sidosryhmänä on pyritty ymmärtämään huolenpidon etiikan viitekehyksen kautta, korostaen vastavuoroisuutta ja välittämistä ihmisten ja eläinten välisissä suhteissa. Eläimille on annettu ääni tutkimuksessa korostamalla niiden roolia matkailun menestyksen kannalta ja tunnistamalla niiden sisäinen moraalinen arvo matkailukohteiden toimijoille. Tämä näkökulma korostaa eläinten oikeuksien ja hyvinvoinnin tärkeyttä riippumatta niiden hyödystä tai käytännöllisyydestä ihmisille. (García-Rosell & Tallberg, 2021, s. 103–106.)

Yhteiskunnallinen tutkimustieto eläimistä on lisääntynyt viime vuosikymmenten aikana ja tämän myötä myös huoli niiden kohtelusta ja oloista. Keskustelu aiheesta myös matkailualalla on näin ollen vilkastunut. Vaikka tutkimustieto ja keskustelu ovat lisääntyneet, eläimet ja niiden asema matkailussa ovat jääneet lähes täysin vaille huomiota vastuullista matkailua käsittelevissä virallisissa asiakirjoissa kuten Euroopan unionin (EU) eläinten hyvinvointiin liittyvässä strategiassa tai UNWTO:n vahvistamissa matkailun eettisissä säännöissä (Global Code of Ethics for Tourism). (Äijälä ym., 2016, s. 46–47.) Huomiotta on jäänyt esimerkiksi se, että eläinten käyttäytymistieteissä empiirinen tutkimus on osoittanut, että muillakin eläimillä kuin ihmisillä on kiinnostuksen kohteita, haluja sekä kognitiivista, emotionaalista ja moraalista älykkyyttä. On ymmärretty, että eläimet eivät ole äänettömiä tai kykenemättömiä kommunikoimaan omista haluistaan tai tarpeistaan. Monilla eläinlajeilla on kehittyneitä viestintäjärjestelmiä ja kommunikointitapoja, mutta me ihmiset emme usein huomaa, miten eläimet ilmaisevat aikomuksiaan ja tarpeitaan. (Freeman ym., 2011, s. 590–591; Telkänranta, 2015, luku 2.)

Viimeisen 50 vuoden aikana tehty tutkimus on osoittanut, että eläimillä on kykyjä tuntea kipua sekä monia muita tunteita, joiden on ajateltu aiemmin olevan mahdollisia vain ihmiselle. On eläimiä, jotka kykenevät päättelyyn, osoittamaan moraalista älykkyyttä sekä valmistamaan tai käyttämään monimutkaisia työkaluja. Joillakin eläimillä on havaittu lajin jäsenten välillä oikeudenmukaisuuden, empatian, myötätunnon, ystävällisyyden ja luottamuksen osoittamista. Yksittäisten eläinten välillä on vaihtelua siinä, kuinka tarkasti kukin päättää kunnioittaa ryhmänsä eettisiä sääntöjä, mikä osoittaa, ettei eläinten käytös ole kaikki vaistomaista ja joustamatonta, vaan se sisältää valinnan- ja tahdonvapauden. Eläimillä on siis kyky kertoa asioita omasta näkökulmastaan, vaikka me ihmiset emme pystyisikään täysin ymmärtämään niitä.

Kuitenkin, kun kiinnitetään erityistä huomiota erilaisiin tapoihin, joilla eläimet kommunikoi-
vat, pystytään melko hyvin ennustamaan mitä ne tietyssä tilanteessa tekevät. Tieteessä vähi-
tellen kehittynyt ennakkoluulojen hälveneminen ja eläinten ymmärtäminen ovat mahdollista-
neet ajatuksen siitä, että on olemassa useampia tapoja kuin vain ”meidän ihmisten tapa”.

(Freeman ym., 2011, s. 595; Telkänranta, 2015, luku 2.)

”Meidän ihmisten tapojen”, eli antroposeenin, aikakaudella villieläinten riippuvuus ihmisistä
on kasvanut. Esimerkiksi jos eläinten ruokinnasta tulee osa matkailupalvelua, voi eläin menet-
tää luonnollisen taitonsa etsiä ruokaa ja näin ollen vähentää sen liikkumista ympäristössään,
sillä valmiiksi annettu ruoka vaatii vähemmän ponnisteluja. Tähän liittyy myös toinen on-
gelma, eli tottuminen ihmiskontaktiin, mikä saattaa villieläimiä vaaraan, jos niitä lähestyy
joku pahoilla tarkoituksilla. Klina ja muiden (2023) mukaan meriympäristöissä monet lajit
(esim. hait) ovat tulleet selviytymisensä suhteen tällä tavoin riippuvaisiksi sukellusturismista
ja heti kun matkailu alueelta katoaa, saapuvat kalastuslaivastot paikalle tuottoisaan eväpyyn-
tiin. Lisäksi tiedetään lukuisia tapauksia, joissa ihmisten ruokkimat villieläimet ovat muuttu-
neet aggressiivisiksi ihmistä kohtaan. Esimerkiksi vapaana liikkuvien kädellisten, joita on
ruokittu pitkiä aikoja, on raportoitu hyökänneen ihmisiä kohti. (Kline ym., 2023, s. 1171–
1172.)

Kaiken lajiset eläimet tarvitsevat luonnollisia ja turvallisia tiloja ollakseen oma itsensä. Osit-
tain eläimiä on kuitenkin aikojen saatossa sijoitettu ihmisen toimesta pois niiden alkuperäi-
sistä elinympäristöistä. Erik Cohen (2009) on määritellyt eläinmatkailun ympäristöjä luokitte-
lemalla ne täysin luonnollisiin, puoliluonnollisiin, osittain keinotekoisiiin ja täysin keinotekoi-
siin ympäristöihin. Täysin luonnollisia ympäristöjä ovat esimerkiksi erämaat, metsät, viidakot
tai aavikot, joita ei ole aidattu ja joissa eläimiä ei hillitä millään tavoin. Puoliluonnollisia ym-
päristöjä ovat esimerkiksi kansallispuistot tai eläinten suojelualueet, jotka ovat rajattuja ja hal-
littuja tiloja ja siten erottuvat tavallisesta elämänvirrasta. Eläimet kuitenkin oletetusti elävät
näissä ympäristöissä luonnollista elämäänsä, mutta asetettujen rajojen sisällä. Osittain keino-
tekoisissa ympäristöissä, kuten eläintarhoissa ja akvaarioissa eläimet ovat nimellisesti viljel-
lyä, mutta ne pidetään vangittuna keinotekoisessa ympäristössä, joissa välillä simuloidaan niiden
luonnollisia elinympäristöjä. Täysin keinotekoisissa ympäristöissä, kuten eläinesityksissä ja -
näytöksissä vangitut villeiltä näyttävät eläimet ovat eri asteisesti kesytettyjä, koulutettuja ja
humanisoituja. (Cohen, 2009, s. 102–103.)

Matkailun kasvu vaikuttaa negatiivisesti eläinten hyvinvointiin ja villieläinten elinympäristöjen turvaamisesta ja kehittämisestä olisikin syytä keskustella. Matkailun lisääntyminen villieläinten asuttamilla alueilla lisää niiden joutumista esimerkiksi liikenneonnettomuuksiin. Lisäksi on olemassa tutkimuksia villieläinten tarkkailun vaikutuksista eläinten stressiin ja ahdistuneisuustasoihin. Ihmisen aktiivisuuden lisääntyminen eläinten elinympäristöissä, tunkeutuminen niiden tilaan ja luonnollisiin käyttäytymismalleihin on muuttanut elinympäristöt eläimille vaarallisiksi ja poissulkeviksi. (Jęczyk ym., 2021, s. 3; Kline ym., 2023, s. 1172.)

Ihmisen aktiivisuuden lisääntyminen eläinten elinympäristöissä on myös yksi syy joidenkin eläinten harvinaistumiselle. Harvey Lemelinin ja muiden (2011) mukaan käsitykset eläinten harvinaisuudesta ovat erilaisia ja ne voivat ruokkia tai jopa manipuloida toisiaan. Erilaisia käsityksiä luovat muun muassa tiedeyhteisöt, markkinoijat, matkailutoimijat, tutkijat ja toimittajat. Tiettyjen harvinaisuuksien julki tuominen luontodokumenttien tai varainkeruukampanjoiden avulla voi toimia ”kutsuna toimimaan” näiden harvinaisten eläinten ja alueiden suojelemiseksi. Harvinaisen eläinlajin näkeminen sen luonnollisessa elinympäristössä luo emotionaalisen siteen, joka syntyy vain harvoin eläintarhassa vieraillessa. Paikan päällä tapahtuvan kokemuksen kautta vierailijat voivatkin oppia eläinlajista ja alueesta sekä haluta auttaa, koska kokevat olevansa viimeisiä mahdollisia avunannon mahdollistajia. (Lemelin ym., 2011, s. 5.)

Franck Courchamp ja muut (2006) ovat todenneet, että ihmisillä on taipumus antaa liioiteltua arvoa harvinaisille lajeille, joka lisää niiden hyväksikäyttöä ja tekee niistä entistä harvinaisempia ja halutumpia. Tämä kierre voi lopulta johtaa sukupuuttoon. Courchamp ja muut (2006) kutsuvat tätä ilmiötä, jossa harvinaiselle lajille annettu arvo voikin ihmisen toiminnan seurauksena nopeuttaa näiden lajien sukupuuttoa, antropogeeniseksi allee -ilmiöksi. (Courchamp ym., 2006, s. 2405.) Monet ihmisen toimet voivat siis lisätä antropogeenista allee -ilmiötä ja selkein esimerkki luontoon liittyvästä toiminnasta, joissa harvinaisuutta arvostetaan, ovat erilaiset harrastuskokoelmat. Kun harvinaisen asian arvo kasvaa, sen hankkimiseen käytetään enemmän vaivaa, mikä lisää lajiin kohdistuvaa painetta sen harvinaistuessa. Esimerkiksi Papua-Uuden-Guinean perhoskokoelmat ovat havainnollistaneet, että kyläläisten hyönteiskeräilijöille myymien perhoskokoelmien hinta korreloi harvinaisuuden kanssa. Trofeemetsästys on toinen keräilymuoto. Useat kulttuurit ovat arvostaneet tuhansien vuosien ajan metsästyssaaliita miehuuden merkinä. Lajit, joita oli vaikeampi tappaa, symboloivat valtaa, koska niiden tappamiseen vaadittiin voimaa. Koska nykyisin käytetään tuliaseita,

metsästyksen painopiste on siirtynyt vaarallisista eläimistä harvinaisiin. Metsästyspalkintojen hintojen on myös todettu korreloivan eläimen harvinaisuuden kanssa. Varakkaat metsästysmatkailijat ovat valmiita maksamaan suuria summia, sillä ampuessaan harvinaisen eläimen he kokevat saavansa yhteiskunnallista arvovaltaa. (Courchamp ym., 2006, s. 2407.)

Harvinaisten eläinlajien nauttiminen ylellisinä elintarvikkeina, luksustuotteina, on toinen tapa osoittaa vaurautta ja sosiaalista asemaa. Mitä harvinaisempi tuote on, sitä kalliimpi se on. Jotkut villieläinkaupan toimijat uskovat, että kun suojeluorganisaatio julistaa eläinlajin uhanalaiseksi, on se virallinen todiste siitä, että laji on harvinainen ja siten arvokkaampi. Näin ol-
len lajin julistaminen harvinaiseksi voi tehdä siitä haluttavamman ja lisätä hyväksikäytön todennäköisyyttä. Perinteiset lääketieteet käyttävät monia harvinaisia eläinlajeja lääkkeissään. Esimerkiksi kiinalaisessa lääketieteessä käytetty bahaba -kala ja sen uimarakko on erittäin arvostettu raaka-aine keskenmenoja ehkäisevässä lääkkeessä. Vuonna 2001, noin 70 vuotta sen jälkeen, kun bahaba -kalan käyttöä esitettiin ensimmäisen kerran lääkinnässä, oli laji käytännössä kuollut sukupuuttoon. Tuolloin satunnaisista kaloista, joita pyydettiin muutaman vuoden välein, saatiin uimarakko, ja sellaisen arvo ylitti vähittäiskaupan markkinoilla kullan arvon seitsenkertaisesti. (Courchamp ym., 2006, s. 2408–2409.)

Onkin todettua, että lajin julistaminen harvinaiseksi voi olla vaarallista, jos sitä ei kyetä täysin suojelemaan (Courchamp ym., 2006, s. 2409). Näiden lajien suojelua vaikeuttavat entisestään kulttuuriperinteet ja se, miten harvinaisiin lajeihin liittyvät tuotteet, niiden kulutus tai omistaminen nähdään ja miten tämä välittää yhteiskunnallista arvovaltaa ja asemaa. Harvinaisten lajien listaukset voidaankin nähdä virallisina vahvistuksina siitä, että kyseessä olevaa lajia tai aluetta on olemassa enää rajallinen määrä, ja tällaiset luettelot ovatkin omiaan ”kerääville” matkailijoille. Tällaisessa tapauksessa matkailija toimii loppukuluttajana, jolle harvinaisuudet toimitetaan juuri ajoissa, ennen kuin niiden kohtalo on sinetöity. (Lemelin ym., 2011, s. 5.)

Harvinaisuus ja karismaattisuus eläimissä kiehtoo matkailijoita. Eläinlajit, jotka ovat helposti tunnistettavia sekä ”isoja, söpöjä ja karvaisia” ovat yleisölle usein mieleenpainuvia. Tällaiset lajit ovat karismaattisia, niin sanottuja lippulaivalajeja, ja ne toimivat usein symboleina ja niillä kannustetaan tekoihin luonnonsuojelun hyväksi. (Walpole & Leader-Williams, 2002, s. 544.) Ihmisen käsitys karismaattisista lajeista on muuttunut huomattavasti ajan myötä. Tähän muutokseen ovat vaikuttaneet muun muassa ympäristönsuojelu, tiedekasvatus, villieläindokumentit, kirjat, elokuvat sekä yksittäisten tutkijoiden tai tiedottajien toimet. (Mazzoldi ym.,

2019, s. 2.) Karismaattiset ja harvinaiset eläimet toimivat yleisön houkuttimina myös esimerkiksi eläintarhoissa. Alan Beardsworth ja Alan Bryman (2001) toteavat, että eläintarhoja ja villieläinpuistoja tutkittaessa on havaittu niiden taipumus eläinten disneyfikoimiseen. Disneyfikaatio on käsite, jota käytetään yleensä halventavalla tavalla osoittamaan alkuperäinen sisältö lapsenomaisempana tai yksinkertaistettuna, eli suurelle yleisölle helpommin saavutettavana. Näin ollen sisältö voi menettää alkuperäistä hienostuneisuuttaan ja monimutkaisuuttaan. (Beardsworth & Bryman, 2001 s. 83, 90.) Beardsworth ja Bryman (2001) ovat tutkineet tapoja, joilla ihminen ja villieläimet ovat vuorovaikutuksessa erityisesti eläintarhaolosuhteissa. Nykyaikaiset eläintarhat ovat käymässä läpi merkittäviä muutoksia legimitointitarinoissaan, eli tarinoissa ja selityksissä siitä, miten perustellaan tietynlainen toiminta. Eläintarhoissa on nähtävissä suuntaus kohti disneyfikaatiota, joka viittaa tiettyjen Disney-teemapuistoille tunnusomaisiin piirteisiin kuten voimakkaaseen teemojen käyttöön, kaupallistamiseen sekä pyrkimykseen tuottaa vahvoja tunnekokemuksia kävijöille. Nämä piirteet muuttavat eläintarhojen toimintaa sekä kokemuksia, mitä ne tarjoavat vierailijoilleen. (Beardsworth & Bryman, 2001 s. 83.)

Matkailussa disneyfikaatiota on tutkittu myös muualla kuin eläinmatkailun liittyen. Perinteikkästä hongkongilaisesta Bun Festival -kulttuuritapahtumasta on alkanut kehittyä suosittu matkailutapahtuma, ja kehitys on herättänyt huolta vierailijoissa ja paikallisyhteisöissä. Hei Yan Lee (2017) toteaa tutkimuksessaan, että nykymuotoisessa Bun Festival -tapahtumassa on havaittavissa yhtäläisyyttä Disney-puistojen kehityksen ja markkinoinnin kanssa. Tapahtuman muuttuminen matkailuspektaakkeli on aiheuttanut tapahtuman ainutlaatuisuuden menettämisen ja uhkaavan sen kulttuurista autenttisuutta. Disneyfikoitumisen myötä tapahtumassa on alettu luistaa perinteisistä tavoista, jotta tuottoja saataisiin enemmän ja aiemmin paikallisesta juhlasta on tullut keinotekoinen matkailutapahtuma. Esimerkiksi perinteisen tavan mukaan asukkaat eivät saa tappaa eläimiä ja juhlan aikana ruoaksi saa syödä vain kasvisruokaa, mutta matkailijoita varten onkin alettu myydä muutakin kuin kasvisruokaa. Näin ollen painopiste on siirtynyt alkuperäisestä ajatuksesta voittoa tavoitteleviin motiiveihin. Ajan myötä tapahtumasta on tulossa voimakkaasti hyväksikäytetty turistikohde, jonka luonnonympäristö heikkenee. (Lee, 2017, s. 107, 113–114.)

Disneyfikaation avulla eläimiä, niiden käyttäytymistä ja tarpeita voidaan esittää siis tavoilla, jotka voivat johtaa vääristyneisiin käsityksiin niistä. Toinen tällainen tapa esittää eläimiä on

antropomorfismi. Antropomorfismi määritellään ihmismielen taipumukseksi inhimillistää ja havaita ihmismäisiä piirteitä muissa eläimissä, esineissä tai vaikka luonnon ilmiöissä (Pohjanheimo, 2024; Sihvonen, 2014, s. 82; Ding ym., 2022, s. 404). Cohen (2009) on tutkinut matkailijoiden ja eläinten välisiä suhteita Thaimaan matkailussa ja todennut, että matkailijoiden kiinnostus eläimiä kohtaan pyörii useimmiten kahden vastakkaisen navan ympärillä: toisaalta ihmisiä kiinnostaa villieläinten toiseus ja toisaalta niiden näennäinen samankaltaisuus ihmisten kanssa, eli niiden inhimillistäminen tai antropomorfisaatio (Cohen, 2009, s. 101). Inhimillistäminen luo haasteen matkailijan ja eläimen kohtaamiselle sekä sen hallinnalle, sillä oikeanlaisten vakiintuneiden toimintatapojen puuttuessa matkailija mahdollisesti tulkitsee eläimen tarpeet ja tunteet väärin, mikä on haitallista eläimen hyvinvoinnin sekä matkailijan kokemuksenkin kannalta (Äijälä ym., 2016 s. 49). Hyvä esimerkki tästä on matkailijat, jotka kohtaavat makakiapinoita ja tulkitsevat näiden hampaiden näyttämisen hymynä. Todellisuudessa kyse on uhkaavasta tilanteesta, jossa apina yrittää häätää ihmisen pois alueelta ja viestii tästä hampaita näyttämällä. Tällöin on kyse matkailijan epäpätevyydestä tulkita eläinten käyttäytymistä ja siitä että matkailija inhimillistää eläimen eleitä. (Sueur ym., 2020, s. 4.)

Luonnossa havaittu villieläin näyttää tarjoavan matkailijalle autenttisen kokemuksen kiehtovasta toiseudesta, kun taas antropomorfoitu eläin näyttää tarjoavan viihdyttäviä kokemuksia, jota provosoi sen eläimellisyyden ja inhimillisen toiminnan suorittamisen ristiriita (Cohen, 2009, s. 101). Antropomorfismia hyödynnetään matkailualalla muissakin yhteyksissä kuin eläinmatkailussa. Anni Ding ja muut (2022) ovat tehneet kirjallisuuskatsaustutkimuksen antropomorfismista matkailualalla ja todenneet, että inhimillisten ominaisuuksien liittäminen esimerkiksi palveluteknologiaan tai viestintään on vaikuttanut kuluttajien käsityksiin yrityksestä myönteisesti. Esimerkkejä tästä voivat olla kestävyysviestiä edistävä kuva järkyttyneestä vesipisarasta, joka muistuttaa hotellin vierailijoita veden säästämistä tai palvelurobotit. Antropomorfismin on havaittu auttavan ihmisiä käsittelemään tuntemattomia tilanteita ja selviytymään niistä. Antropomorfismin on havaittu myös rakentavan kuluttajien yhteyttä ja kiintymystä ei-inhimillisiin tekijöihin, jonka myötä matkailijoita on pystytty houkuttelemaan brändin, matkailukohteen tai tuotteen pariin. (Ding ym., 2022, s. 404, 413.)

Luonnon tunnistaminen ja nimeäminen voivat myös olla keinoja rakentaa yhteyttä ja suhdettamme ei-inhimillisiin toimijoihin. Tema Milstein (2011) on tutkinut eläinmatkailussa nimen antamisen vaikutuksia suhteeseemme valaiden kanssa. On todettu, että suhde voi lähentyä,

kun luonnon elementtejä nimetään, jolloin ne eivät vain erotu muista, vaan myös antavat meille mahdollisuuden ymmärtää niitä yksilöinä. Luonnontutkijoiden antamat nimet valaille ovat auttaneet matkailijoita tunnistamaan valaita yksilöinä ja vertailemaan niiden ominaisuuksia sekä ymmärtämään niiden ainutlaatuisuutta. Vaikka matkailijalle nimetyn eläimen tunnistaminen yksilönä voi olla haastavaa, voi nimenanto auttaa luomaan henkilökohtaisemman ja läheisemmän suhteen eläimeen. Eläimen tunnistus ja nimeäminen siis voivat saada aikaan sen, että ne tunnistetaan yksilöinä, mutta tämä ei välttämättä siirry samalla tavalla ekosysteemin muihin osiin ja haasteena olisikin muodostaa ymmärrys yksilön ja ekosysteemin välisestä vuorovaikutuksesta. (Milstein, 2011, s. 4–8, 11–14, 17–20.)

Eläinten asema ja roolit matkailun kontekstissa kuvastavat laajempia yhteiskunnallisia asenteita ja arvoja, jotka muokkaavat suhdettamme ei-inhimillisiin toimijoihin. Eläinten asema voi kuitenkin olla monitahoinen eri tekijöistä riippuen. Tällaisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi alueellinen kulttuuri, lainsäädäntö, taloudelliset tekijät ja ympäristön tila. Ei-inhimillisten toimijoiden asema tämän ajan yhteiskunnassa ja siihen yhdistyvät jännitteet ovat havaittavissa sukupuuttomatkaailussa. (ks. esim. Lemelin ym., 2011.) Alaluvussa 2.2 sukupuuttomatkaailun käsittely jatkaa ja syventää teemoja, jotka nousivat esiin eläimen asemaa tarkastellessa.

2.2 Sukupuuttomatkailu

1990-luvulta alkaen matkablogeissa, kirjallisuudessa, sekä muissa medioissa on alettu varoittaa yleisöä viimeisen mahdollisuuden ongelmista. Tällaisia ongelmia ovat esimerkiksi ilmastomuutoksesta, saastumisesta tai luonnonvarojen ehtymisestä johtuvat lajien, paikkojen tai kulttuurien katoaminen tai sen uhka. (Lemelin ym., 2011, s. 3–4.) Harvey Lemelin ja muut (2010) ovat tutkineet kirjallisuus- ja verkkopohjaisessa katsauksessaan matkailuun liittyviä julkaisuja, jotka käsittelevät viimeistä mahdollisuutta nähdä jokin kohde tai laji ennen kuin se katoaa, ilmastomuutosta, tuhoa, kuolemaa ja uhanalaisuutta. Esimerkkejä tällaisista julkaisuista ovat seuraavat kirjat; *Frommer's 500 places to visit before they disappear* (Hughes, 2008), *Disappearing World: 101 of the Earth's Most Extraordinary and Endangered Places* (Addison, 2008), sekä lehtiartikkeli; *The end of tourism? Climate change and society change* (Burns & Bibbings, 2009). Julkaisuissa viesti (toiset puolesta ja toiset vastaan) on, että matkailu tarjoaa mahdollisuuden katoavien kohteiden ja sukupuuton partaalla olevien eläinten, katseluun ennen kuin ne katoavat. (Lemelin ym., 2010, s. 479–480.)

Viimeisten mahdollisuuksien esiin tuominen on luonut nostetta matkailun ilmiölle, joka tunnetaan sukupuuttomatkailuna tai viimeisen mahdollisuuden matkailuna. Sukupuuttomatkailu määritellään matkailumuodoksi, jossa vierailijat kokevat uhanalaisia lajeja, paikkoja tai ilmiöitä, joiden katsotaan olevan vaarassa hävitä (Leahy, 2008; Fletcher, 2019, s. 528). Matkailijoiden halu kokea sukupuuttomatkailun kohteita saattaa kertoa kasvavasta vastuuntunnosta ja tahdosta kompensoida ihmisen aiheuttamaa vahinkoa, mutta toisaalta myös antroposeenille ominaisesta halusta käyttää kohteita kokemustensa ja elämystensä tarpeiden välittäjinä. Ilmiö heijastaa pyrkimystämme navigoida tunteiden ja tavoitteiden välillä.

Sukupuuttomatkailu -käsitettä on käytetty yhdessä viimeisen mahdollisuuden matkailu (last chance tourism) -käsitteen kanssa. Viimeisen mahdollisuuden matkailuun lukeutuvia muita käsitteitä ovat muun muassa ”katastrofimatkailu” (catastrophe tourism), ”ilmastomatkailu” (climate tourism), ”antroposeenimatkailu” (anthropocene tourism) ”tuhomatkailu” (doom tourism) ja ”uhanalaisten kohteiden matkailu” (endangered destination tourism). (Dawson ym., 2011, s. 251; Fletcher, 2019.) Ilmastonmuutosmatkailun tapaan sukupuuttomatkailua stimuloi usein käsitys ilmastonmuutoksen aiheuttamasta muutoksesta, mutta toisin kuin ilmastonmuutosmatkailu, sukupuuttomatkailu voi tarkoittaa myös vierailuja esimerkiksi kulttuurikohteissa, joiden tuhoutumisella ei ole tekemistä ilmastonmuutoksen kanssa. Tarjoamalla mahdollisuuksia nähdä ja todistaa paikkojen ja lajien häviämistä, voidaan sukupuuttomatkailu määritellä myös synkän matkailun (dark tourism) edeltäjäksi. (Lemelin ym., 2011, s. 4.) Sukupuuttomatkailua ja synkkää matkailua yhdistää motivaatio nähdä alueita, joissa on tapahtunut tai tapahtumassa joukkokuolemaa. Nämä molemmat matkailumuodot symboloivat huolta ympäristön tilasta ja ihmisen toiminnan vaikutuksesta siihen. Sukupuuttomatkailussa korostuu ilmastonmuutoksen vaikutukset ja uhanalaisten lajien suojelun tarve, kun taas synkässä matkailussa korostuu ihmisen aiheuttama tuho ja kuolema. Lemelin ja muut (2010) ovat todenneet, että synkässä matkailussa kuoleman vetovoima on suurelta osin ihmiskeskeistä. Akateemisista synkän matkailun määritelmistä puuttuvat usein muiden lajien ja ekosysteemien kuolemat sekä luonnonperinnön katoaminen. Molemmat matkailumuodot herättävät eettisiä kysymyksiä siitä, onko oikein hyötyä lyhyellä aikavälillä kohteiden tuhosta tai muutoksesta. (Lemelin ym., 2010, s. 487–489.)

Sukupuuttomatkailussa, jossa tarkkaillaan ja valokuvataan uhanalaisia ei-inhimillisiä toimijoita, kertoo halustamme olla vuorovaikutuksessa niiden kanssa. Tällaista matkailua tarjoavat

yhä useammat toimijat monissa kohteissa ympäri maailmaa. (Lemelin ym., 2011, s. 3–4.) Sukupuuttomatkailussa, jossa tavoitteena on erityisesti uhanalaisten eläinlajien tarkkailu ja lajeihin tutustuminen, on samoja piirteitä kuin villieläinmatkailussa, joten on hyvä olla tietoinen myös villieläinmatkailuun liittyvistä seikoista, kun tutkitaan sukupuuttomatkailua. Esimerkiksi useat ei-kuluttavassa villieläinmatkailussa, eli kesyttämättömien eläinten kohtaamiseen perustuvassa matkailumuodossa, jossa eläimiä ei ole tarkoitus metsästää tai tappaa vaan esimerkiksi tarkkailla luonnossa, korostuvat ilmiöt yhdistyvät myös sukupuuttomatkailuun (Jęczyk ym., 2021, s. 2). Villieläinmatkailu tapahtuu pääasiassa suojelualueilla, koskemattomissa ympäristöissä, joilla on korkea suojeluarvo, ja niiden väitetään yleensä olevan ekologisesti ja sosiaalisesti kestäviä (Larm ym., 2018, s.1–2). Villieläimet edustavat biologista monimuotoisuutta, joka on välttämätöntä terveydellemme ja koko planeetan hyvinvoinnille (UNWTO, n.d.). On arvioitu, että villieläinmatkailun osuus kaikesta kansainvälisestä matkailusta on 20–40 %, mutta tämä arvio perustuu 1990-luvun tietoihin ja koskee vain yhden tyyppistä eläinkokemusta, eikä tieto tarjoa selkeää määritelmää siitä millaisia matkailumuotoja on mukana villieläinmatkailukohtaamisissa (Hoarau-Heemstra & Cline, 2022, s. 2; Jęczyk ym., 2021, s. 2.) Villieläinmatkailulla on tutkittu olevan sekä myönteisiä että kielteisiä vaikutuksia eläimiin. Villieläinmatkailussa tarjottavien kokemusten kirjo laajenee jatkuvasti sisältäen uusia alueita, lajeja ja tapoja olla vuorovaikutuksessa eläinten kanssa. Monet villieläinmatkailuun liittyvät toiminnot todennäköisesti aiheuttavat jossain määrin häiriötä kohteena oleville ei-inhimillisille toimijoille. Uhanalaiset lajit, jotka ovat usein matkailijoiden kiinnostuksen kohteena, ovat erityisen herkkiä häiriöille, koska pienetkin negatiiviset vaikutukset voivat vaikuttaa merkittävästi populaation elinkelpoisuuteen. (Larm ym., 2018, s.1–2.) Villieläinmatkailun kirjon laajentuminen kuvastaa ihmisten kasvavaa kiinnostusta villieläimiä kohtaan mutta toisaalta myös tarvetta hallita ja hyödyntää ei-inhimillisiä toimijoita.

Kriitikot ovat huomauttaneet, että vaikka suurta osaa uhanalaisten lajien elinalueille suuntautuvista matkoista markkinoidaankin ympäristön huomioivina ekomatkoina, niillä ei aina ole tekemistä kestävän matkailun kanssa, vaan ne liittyvät enemmänkin ”egomatkailuun” ja hyperkulutukseen. Tällaisissa matkoissa ajatellaan vain vähän, jos ollenkaan, toiminnan ympäristövaikutuksia ja / tai sosiaalisia vaikutuksia ja ne ovat tavalla tai toisella matkailijoille statussymboleja. Pohjimmiltaan toiminta on haavoittuvien ei-inhimillisten toimijoiden hyväksikäyttöä, jotka ovat uhattuina lyhyen aikavälin taloudellisten hyötyjen tavoittelemiseksi. (Lemelin ym., 2010, s. 487.)

Vetovoimaisuudestaan huolimatta sukupuuttomatkailu on kohdannut syytöksiä myös sen paradoksaalisesta suhteesta ilmastonmuutokseen ja kestävyYTEEN (Müller, 2022, s. 46–48; Schweinsberg ym., 2021, s. 946). Esiin nouseekin huoli siitä, että herkille alueille kohdistuva matkailu voi nopeuttaa niiden tuhoutumista (Shapiro, 2011, s. 15). Esimerkiksi matkailijoille tarjottavien arktisten risteilyjen osalta niiden yritys lisätä tietoisuutta ilmastonmuutoksesta aiheuttaa samanaikaisesti suuren panoksensa ilmastonmuutoksen edistämiseen. (Schweinsberg ym., 2021, s. 946.) Herkille alueille kohdistuvan matkailun paradoksaalisuutta, sekä joidenkin matkailijoiden odotuksia tällaisesta matkailumuodosta kuvaa Lemelinin ja muiden (2010) tutkimuksessaan esittelemä esimerkki, jossa marraskuussa 2008 tapahtui ensimmäinen ilmastonmuutokseen ja sen seurauksena kadonneeseen ahtojäähän perustuva oikeusjuttu. Saksalainen risteilyoperaattori lupasi esitteessään risteilymatkan aikana tapahtuvan kulkemisen ”metrin paksuisen ahtojään” läpi, mutta ilmaston lämpenemisen vuoksi matkalla ei löytynyt ”metrin paksuisia ahtojäätä”. Matkustaja, joka oli pettynyt matkaansa, vei matkanjärjestäjän oikeuteen ja voitti, koska tuomari katsoi, että ahtojään puuttuminen oli ristiriidassa matkaesitteessä annetun lupauksen kanssa. Myös Kanadan arktisilla risteilyillä on oltu pettynöitä koska matkailijat eivät ole nähneet ’tarpeeksi’ villieläimiä. Kuinka kauan matkanjärjestäjät voivat siis jatkaa arktisten risteilyjen myyntiä jääkarhujen ja sarvivalaiden kuvien perusteella ilman, että lupaukset toteutuvat? (Lemelin ym., 2010, s. 479.)

Tiettyjen uhanalaisten kohteiden haavoittuvuuden julkistaminen ja kohteisiin matkaamiseen kannustava markkinointi voivat olla kaksiteräinen miekka. Vaikka tämä voi auttaa lisäämään tietoisuutta ja ongelman näkyvyyttä sekä edistää suojelutoimia, se voi myös houkutella enemmän matkailijoita, jotka haluavat kokea tällaisia kokemuksia ennen kuin ne ovat ikuisesti poissa, mikä taas kiihdyttää kielteisiä vaikutuksia. (Lemelin ym., 2010, s. 478.) Kiinnittämällä huomio uhanalaisiin lajeihin ja alueisiin otetaankin riski, että niissä aiheutetaan lisävahinkoa – riski, että alueet rakastetaan kuoliaaksi. Onko kuitenkin niin, että tässä tapauksessa palkinnot voivatkin olla huomattavasti riskejä suurempia? Kenneth Shapiro (2011) on todennut, että altistamalla ihmiset sukupuuton partaalla oleville luonnon ihmeille mahdollistetaan ajattelutavan muutokset, joiden myötä monet uhanalaiset lajit olisi mahdollista pelastaa. Matkailun avulla voitaisiin näyttää ihmisille vallitsevan tilanteen säilyttämisen seuraukset. (Shapiro, 2011, s. 15–16.) Onkin tutkittu, että uhanalaiseen luontokohteeseen suuntautuvan matkan aikaiset kokemukset kehittävät matkailijoiden huolenpitotaipumusta ei-inhimillisiä toimijoita kohtaan (ks. esim. Schweinsberg ym., 2021).

Robyn Bushell ja Kelly Bricker (2017) esittävät matkailun ja suojelualueet luonnollisina kumppaneina. Suojelualueet tukeutuvat matkailuun ja yleisön tuki luonnonsuojelulle on elintärkeää poliittisen tuen ja rahoituksen saamiseksi. Sisäänpääsymaksut, matkailutoimijoiden maksut, lisenssit ja toimiluvat voivat muodostaa merkittävän osan suojelualueen tuloista. Vierailut suojelualueilla tarjoavat kaivattuja ensikäden luontoelämyksiä yhä kaupungistuvalla väestölle maailmanlaajuisesti, mikä lisää tietoisuutta luonnon ahdingosta kasvavassa maailmassa. (Bushell & Bricker, 2017, s. 111–112.) Yleinen käsitys lisäksi on, että luontokokemukset lisäävät arvostustamme luontoa kohtaan ja tällä voi olla vaikutuksensa ympäristöasenteisiimme ja -käyttäytymiseemme (ks. esim. Larm ym., 2018; Kim ym., 2011; Zeppel & Muloin, 2008). Malin Larmin ja muiden (2018) mukaan kuitenkin tieto, asenteet ja käyttäytymismallit ovat monimutkaisessa suhteessa toisiinsa, ja vaikka parempi ympäristötietoisuus ja asenteet johtavat usein aikomukseen muuttaa käyttäytymistä, ne eivät ole luotettavia todellisen ympäristömyönteisen käyttäytymisen ennustajia. Asenteet perustuvat usein muutamiin keskeisiin uskomuksiin, jotka vaihtelevat vierailijoittain aiemman tiedon ja kokemuksen mukaan. Tällaisia uskomuksia voivat olla esimerkiksi käsitykset omien toimien merkityksestä tai merkityksettömyydestä ympäristön tilaan. On esimerkiksi tutkittu, että matkailijat ovat oletaneet pystyvänsä pitämään lyhyemmän etäisyyden eläimiin häiritsemättä niitä, kuin mikä todellisuudessa eläinten kannalta olisi asianmukaista (ks. esim. Taylor & Knight, 2003). Ihmisillä on ollut tapana syyttää muita ryhmiä ja aktiviteetteja häiriön aiheuttamisesta eläimille aliarvioimalla omaa vaikutustaan. Asenteiden kehittämiseksi näitä taustalla olevia uskomuksia ja käsityksiä olisikin saatava muuttumaan. Luontomatkailukokemus voi näin ollen auttaa parantamaan ympäristöasenteita ja -käyttäytymistä jo ennestään ympäristötietoisten henkilöiden keskuudessa, mutta se voi olla myös ensimmäinen askel kohti ympäristötietoisuutta niille, jotka ovat tässä vasta-alkajia. (Larm ym., 2018, s. 3–4.)

Yhä useammin matkailu siis nähdään suojelualueilla enemmänkin mahdollisuutena kuin ongelmana. Se nähdään mahdollisuutena tarjota matkailualan toimijoille ympäristö, jossa toteuttaa ympäristövastuullista matkailua lisäten samalla kumppanuuksia suojelualueiden organisaatioiden kanssa. Tällainen toiminta voi tarjota kestävän tulonlähteen alueen suojelun edistämistä varten. (Bushell & Bricker, 2017, s. 111–112.) Bushellin ja Brickerin (2017) mukaan matkailu suojelluilla alueilla on näin ollen erittäin merkittävä tilaisuus kouluttaa matkailijoita ja matkailualan toimijoita luonnon biodiversiteetin arvoista ja tämän valtavasta merkityksestä meille kaikille. Heidän mukaansa mikä tahansa kestävä ja vastuullinen toiminta, joka tuo

ihmisiä suojelualueille, palvelee luonnon biodiversiteetin valtavirtaistamista ja siihen liittyvän tietoisuuden lisäämistä. (Bushell & Bricker, 2017, s. 107.)

Bushell ja Bricker (2017) ovat myös todenneet, että vaikka luonnonsuojelun ja matkailun kumppanuuksia arvostetaan, ovat ne monimutkaisia ja usein kiisteltyjäkin, eivätkä ne aina tuota odotettuja tuloksia. Ne edellyttävät selkeiden ja täsmällisten roolien ja vastuiden määrittelemistä, jotta vierailijoiden toiminta minimoisi kohteeseen kohdistuvat stressitekijät. Kumppanuuksien arvo olisi myös kyettävä osoittamaan paikallisille yhteisöille ja eri sidosryhmille. Kumppanuuksien merkityksellisyyttä olisi kyettävä arvioimaan ja seuranta olisi tehtävä pitkällä aikavälillä siitä asianmukaisesti tiedottamalla kaikille osapuolille. Lisäksi olisi tärkeää, että luonnonsuojelun ja matkailun kumppanuuksille asetetut standardit olisivat mukautuvia ja avoimia kunkin sijainnin tai kontekstin vivahteille. (Bushell & Bricker, 2017, s. 115.)

Sukupuuttomatkailu ilmiönä kertoo ristiriidoista ihmisten ja ei-inhimillisten toimijoiden välisissä suhteissa antroposeenin ajassa. Se osoittaa, kuinka ihmisten halu kokea luontoelämyksiä ennen niiden mahdollista katoamista kietoutuu yhteen matkailun ja länsimaisen kulutuskulttuurin kanssa. Tämä ilmiö korostaa länsimaisten ihmisten ylivalta-ajattelua suhteessa eläimiin. (ks. esim. Jęczyńsk ym., 2021.) Matkailun kulutus- ja tuotantojärjestelmissä vaadittaisiinkin eettisten näkökohtien laajentamista inhimillisten etujen ulkopuolelle, ekologisen oikeudenmukaisuuden omaksumista sekä valta-asetelmien radikaalia uudelleenjärjestelyä. (Kline ym., 2023, s. 1168.) Sukupuuttomatkailu voi kertoa kuitenkin myös kaipuustamme kokea luonnon monimuotoisuutta tai tahdostamme keskittyä lajien välisiin yhteyksiin. Sukupuuttomatkailun tarjoama kokemuksellinen yhteys luontoon voi aikaan saada biofilian kehittymistä sekä tarjota ihmisille tilaisuuksia kehittää ja syventää suhdettaan luontoon.

2.3 Kohti biofiliaa

Biofilia on ihmisen persoonallisuuden piirre, jonka on kuvaillut alun perin yhteiskuntateoreetikko ja psykoanalyytikko Erich Fromm (1900–1980) ja myöhemmin biologian professori Edward O. Wilson (1929–2021). Molemmat olivat yhtä mieltä siitä, että biofilialla on biologinen perusta ja että se on olennainen piirre harmonisten suhteiden kehittämiseksi ihmisen ja elonkehän välille. (Barbiero & Berto, 2021, s. 1; Fromm & Kannosto, 1976; Wilson, 1984.) Biofilia on yhdistelmä kahdesta sanasta ”elämä” (bio) ja ”rakkaus” (philia), jotka ovat peräisin muinaisesta Kreikasta. Biofilia tarkoittaa siis kirjaimellisesti rakkautta elämään. Biofilia voi

tarkoittaa rakkautta eläviin olentoihin sekä rakkautta luontoon, joka ymmärretään elävien olentojen elinympäristöksi. (Barbiero & Berto, 2021, s. 1.)

Frommin alkuperäinen merkityssisältö biofiliasta tarkoittaa voimakasta rakkautta elämää ja kaikkea elävää kohtaan. Wilson taas sisällyttää biofiliaan myös huolenpidon kaikesta elollisesta ja elottomasta luonnosta. (Barbiero & Berto, 2021, s. 2; Kallio ym., 2022 s. 35.) Kallio ja muut (2022) ovat tutkimuksessaan määritelleet Frommin ja Wilsonin teorioiden pohjalta biofilian harjoittamisen kaikenlaisen elämän ja olevaisen vaalimiseen tähtääväksi toiminnaksi, jossa koetaan ja kannetaan tuntemuksia huolenpidosta, kunnioituksesta, vastuuntunnosta ja tiedosta suhteessa ihmiseen itseensä, toisiin ihmisiin ja elolliseen sekä elottomaan luontoon (Kallio ym., 2022 s. 35). Biofilia voi sukupuuttomatkailussa ilmetä syvänä rakkautena ei-inhimillisiin toimijoihin, joka ohjaa matkailijoita hakeutuman osaksi vastuullisia luontokokemuksia. Tällöin matkailijat saattavat tuntemansa rakkauden kautta nauttia luonnosta ja lisäksi sitoutua luonnon suojelemiseen tomissaan. Vastuullisten sukupuuttomatkailutoimijoiden tunnistaminen vastuuttomista matkailijalle ei kuitenkaan ole yksinkertaista, kun huomioidaan alaluvuissa 2.1 ja 2.2 esitellyt vallitsevan ajan eläin-ihmissuhteiden kompleksisuus sekä sukupuuttomatkailuilmion monimutkaisuus.

Simone Blom ja muut (2020) ovat tutkineet luonnon sekä luontoon kohdistuvan rakkauden käsitteellistämistä sekä ympäristökasvatustutkimuksen potentiaalia olla paikantamassa rakkauden käsitettä. Tutkimuksella on pyritty laajentamaan akateemista ajattelua rakkaudesta. Sanaa rakkaus on käytetty monin eri tavoin ja sillä on useita merkityksiä. Sanana sitä ei kuitenkaan yleisesti käytetä esimerkiksi länsimaaisessa koulutustutkimuksessa tai ammatillisissa yhteyksissä. Sen käyttö voi ymmärrettävästi aiheuttaa epävarmuutta ja epämurkavuutta akateemisissa konteksteissa, varsinkin kun rakkaus yleisesti yhdistetään populaarikulttuurissa tunteisiin ja subjektiivisuuteen. Blom ja muut (2020) ovat todenneet rakkaus sanan olevan monimutkainen, väärinymmärretty ja selvennyksen tarpeessa. On tunnustettu, että rakkaus on kietoutunut luontoon, oikeudenmukaisuuteen, kestävyYTEEN ja ympäristökasvatukseen, mutta silti Blom ja muut haluavat kyseenalaistaa mitä rakkaus tässä yhteydessä todella tarkoittaa. (Blom ym., 2020, s. 200.)

Ihmiskunnalla on sekoitus ideologioita, uskomuksia ja kulttuureja, jotka kiteyttävät rakkauden käsitteen ympäristökasvatuksen keinoina ja mekanismeina. Tämä rakkaus, yhteys ja arvostus luontoa kohtaan myötävaikuttaa maapallon luonnollisen hyvinvoinnin ja kauneuden

säilyttämiseen, ylläpitämiseen ja palauttamiseen ja tämä ilmenee monin eri tavoin eri kulttuureissa. (Blom ym., 2020, s. 203.) Kulttuureissamme, maailmankuvissamme ja luontosuhteissamme on siis eroja. Ja sillä on merkitystä mitkä niistä pääsevät osaksi keskusteluja, tutkimusta tai matkailumuotojen toteutusta. Zoe Todd (2016) on kirjoittanut alkuperäiskansojen maailmankuvien huomiotta jättämisestä länsimaisessa akatemiassa. Hän toteaa, että harjoitamme tiedettä tavoilla, joissa alkuperäiskansat eurooppalaisissa luentosaleissamme loistavat poissaolollaan ja välttelemme alitajuisesti yhteistyötä nykyaikaisten alkuperäiskansojen tutkijoiden ja ajattelijoiden kanssa samanaikaisesti, kun kuitenkin käsittelemme vaikka 80 vuotta vanhoja etnografisia tekstejä tai 200 vuotta vanhoja filosofisia aiheita (Todd, 2016, s. 8).

M'sit No'kmaq ja muut (2021) toteavat tutkimuksessaan, että alkuperäiskansojen maailmankuva perustuu suhteisiin maahan, eli kaikkiin ekologisiin todellisuuksiin, joiden käsitetään kattavan maaperällä sijaitsevan lisäksi ilman, joet, järvet ja meret. Maailmankuvassa nähdään kaikki "ekologiat" elävinä, toisistaan riippuvaisina ja toisiinsa liittyvinä muotoina, jotka ovat luonnostaan vaihtelevia. Keskeistä on lisäksi se, kuinka alkuperäiskansat ilmaisevat ja kokevat suhteensa ympärillään oleviin ekologisiin todellisuuksiin: kuinka he näkevät asuttamansa maailman ja paikat, joita he muovaavat ja jotka muovaavat heitä. (No'kmaq ym., 2021, s. 844–845.)

Monissa alkuperäiskansojen maailmankatsomuksissa ja kulttuureissa edellä kuvatut aspektit ovat toisiinsa liittyviä, upotettuja ja kokonaisvaltaisia eivätkä asiat siksi ole lineaarisia, kuten länsimaiselle maailmankatsomukselle on tyypillistä. Tällaisten kokonaisvaltaisten ja toisiinsa liittyvien kokonaisuuksien kuvaaminen on haastavaa länsimaiselle kirjoittamisen tavalle, joka on tyypillisesti staattista, rajallista, lineaarista ja lokeroitua. No'kmaq ja muut (2021) ovat tutkimuksessaan näitä alkuperäiskansojen maailmankatsomuksen periaatteita kuitenkin tietoisesti keinotekoisesti avanneet, joista seuraavassa muutamia:

- Pidä muita tietämisen tapoja pätevinä: Alkuperäisiä tietämisen tapoja on kunnioitettava erillisinä ja pätevinä tietojärjestelminä, jotka seisovat rinnakkain länsimaisten tietojärjestelmien kanssa. Vain kun molemmat tietämistavat tunnustetaan, ne voivat kunnioittaa toisiaan.
- Kunnioita ja syvennä suhteita toisiin ja kaikkiin ekologioihin: Erilaisuutta on korostettava, sillä se rohkaisee kunnioittavaan käyttäytymiseen ollessamme muiden kanssa tekemisissä.
- Tunnista ja ymmärrä luonnonlakeja: Luonnonlait selittävät suhteet, vastuut ja

velvollisuudet, joita kaikilla elämänmuodoilla on toisistaan – ne eivät ole ihmisen luomia. (No’kmaq ym., 2021, s. 846.)

Jos tällaiset ajattelutavat ja tarinat omaksuttaisiin laajemmin yleisesti ja matkailussa, auttaisi se luomaan alustan järjestelmällisille muutoksille, jotka perustuvat huolenpidon etiikkaan ja vastuuseen niin biologisesta monimuotoisuudesta kuin ihmisistäkin (No’kmaq ym., 2021, s. 845). Todd’n (2016) mukaan alkuperäiskansojen tarinoita käytetään usein kuitenkin ilman alkuperäiskansojen läsnäoloa ja tarinoita sovelletaan eurooppalaisesta näkökulmasta. Tällainen käyttö ja tulkinta voi vääristää alkuperäistä ajattelua ja poistaa tarinoista jotain olennaista. Todd (2016) pohtii, onko alkuperäiskansojen tarinoiden poisjätto tietoista, jotta tarinat eivät vääristyisi länsimaisessa kontekstissa. On kuitenkin olemassa myös riski, että alkuperäiskansojen ajattelua ei tunnusteta lainkaan, jos siitä jätetään kertomatta. (Todd, 2016, s. 8–9.)

Myös länsimaisessa maailmankatsomuksessa tiedetään, että ympäristön tila vaikuttaa ihmisten terveyteen (ks. esim. Kline ym., 2023 s. 1169) ja että nykyisten antroposeenin ajan ”oireiden” kuten ilmastonmuutoksen, liikakulutuksen, liikalihavuuden, sotien, lajien häviämisen ja ekologisen rappeutumisen voidaan katsoa johtuvan biofilian puutteesta tai ihmiskunnan rakkauden puutteesta luontoa kohtaan. Vallalla on ihmiskeskeinen, länsimainen elämäntyyli, jossa hankkimisen ja tekemisen tarve on jatkuva. (Blom ym., 2020, s. 208.) Rakkaus ja biofilia olisi siis siirtymistä vieraantumisesta takaisin yhteyteen kaiken elävän ja ihmisen itsensä kanssa. Rakastamisen taidon avulla ihminen rakentaa ja ylläpitää suhdettaan yhä useampaan kanssaihmiseen, asiaan ja olentoon sekä biofilisesti toimiessaan myös muihin elollisen ja elottoman luonnon osiin. (Kallio ym., 2022 s. 34.)

Blomin ja muiden (2020) mukaan liike kohti biofiliaa voidaan toteuttaa kehittämällä itsetietoisuutta luonnon rakastamisen prosessissa. Itsen ymmärtäminen on keskeinen havainto ymmärryksestä siitä, miten luonto nähdään. Ihminen on osa luontoa, ihmiskehot koostuvat soluista kuten muutkin elävät kehot. Ihmiskehot reagoivat luonnon kiertokulkuihin ja rytmeihin seuraamalla päivän ja yön, vuodenaikojen ja kuun syklejä kuten muutkin elävät kehot. On kuitenkin todettu, että ihmisen elämäntavat, kulutus, teknologinen riippuvuus sekä uusliberalistisen hallinnon alaisuudessa tapahtuneet edistysaskeleet ovat siirtäneet ihmislajin pois luontoyhteyden tietoisuudesta ja kehittäneet ihmisille biofobisen taipumuksen. Kuitenkin, jos keran ihmiskehot ovat osa luontoa, on väitetty, ettei biofilia koskaan katoa eivätkä ihmiset irtoa luonnosta – sillä miten voimme olla irti jostain mitä olemme? (Blom ym., 2020, s. 208–209.)

Rakkauden edistämisen haasteena onkin valistusfilosofiasta alkanut tapa erottaa järki ja tunteet. Koska järjellä on tullut tunteiden vastakohta, myös välittävä, lempeä ja rakkaudellinen suhde luontoon on nähty järjenvastaisena ilmiönä, josta on päästävä eroon. Sen ei nähdä sopivan teollisen yhteiskunnan toimintatapoihin ja luontokäsitykseen. (Kallio ym., 2022 s. 31–32.) Huomioitavaa myös on, että kestävän kehityksen koulutuksessa luonto on ymmärretty enimmäkseen resurssina, josta huolehditaan ihmiskunnan säilymisen turvaamiseksi – kestävän kehityksen koulutuksen perusta on näin ollen antroposentrinen. Luonnon rakastaminen ja kunnioittaminen on kuitenkin yksi kestävän kehityksen koulutuksen valtavirran tavoitteista, joka on johdettu YK:n kestävän kehityksen tavoitteista. (Engelmann, 2019, s. 503.).

Erityisesti käynnissä olevat ekologiset kriisit ovat paljastaneet, että luonto ei ole koskaan ollut ihmisestä erillinen todellisuus, vaan yllättävillä tavoilla ihmisen elämäntapaan ja olemassaoloon kietoutunut. Siksi luontoa on vaikea enää kokea koskemattoman kauniina vaan se näytetään pikemminkin kummallisina ilmiöinä. Tämä saa aikaan myös mielenterveyden ongelmia, kuten ilmastoahdistusta. (Kallio ym., 2022, s. 31–32.) Blomin ja muiden (2020) mukaan ympäristökasvatuksessa ja sen tutkimuksessa ei ole olennaista ymmärtää rakkauden humanistista määritelmää vaan prosessi, joka johtaa luonnon rakastamiseen. Luonnon rakastaminen ja kunnioittaminen sukupuuttomatkailussa edellyttäisikin tämän prosessin integroimista osaksi matkailun vastuullisuuden käytäntöjä. Ihmiskunnan rakkaus luontoa kohtaan olisi siis sytyttävä uudelleen, mutta jos haluamme vaikuttaa ja muokata ajankohtaisia ja tulevia ympäristökysymyksiä, olisi ihmisten oltava halukkaita muuttamaan ajatteluaan (Blom ym., 2020, s. 214). Sukupuuttomatkan myötä kehittyvä luontosuhde, paikkakokemus ja samaistuminen kohteeseen voivatkin olla merkittäviä voimia, jotka muokkaavat matkailijoiden havaintoja esimerkiksi ekologisista kriiseistä. Tiedetään mikä motivoi matkailijaa osallistumaan kohteiden aktiviteetteihin, mutta vähemmän tiedetään kohteiden sosiaalisesta ja rakenteellisesta luonteesta (Schweinsberg ym., 2021, s. 946–948), eli esimerkiksi eläinten ja ihmisten välisen vuorovaikutuksen vaikutuksista tai kulttuurisista sekä yhteiskunnallisista normeista ja arvoista, jotka ohjaavat matkailua.

Aaltola (2019) on käsitellyt rakkauden laatumääritelmää ja erityisesti sitä, mitä laatumääritelmä kertoo ei-inhimillisiin toimijoihin kohdistuvan rakkauden mahdollisuuksista. Laatumääritelmän mukaan rakkaus kohdistuu yksilön ylittäviin universaaleihin ominaisuuksiin. Rakkauden laatumääritelmän moraalinen ulottuvuus näkyy kunnioituksen ja itseisarvon

korostamisessa. Aaltola (2019) on mukaillut David Vellemanin tulkintaa rakkauden ja kunnioituksen suhteesta; lyövä, halveksiva, valehteleva tai nöyryyttävä rakkaus ei löydä itsestään aitoutta. Muiden kohtelu välineenä ensisijaisesti ei kuulu rakkauden piiriin, vaan rakkaus näkee toisen itseisarvoisena, itsessään tärkeänä olentona. (Aaltola, 2019, s. 126, 128.) Ei-inhimillisten toimijoiden mahdollinen kohtelu välineenä taloudellisen hyödyn saavuttamiseksi sukupuuttomatkailussa toimii esimerkkinä ristiriidasta tällaisesta rakkauden piiriin kuulumattomuudesta.

Aaltola (2019) kirjoittaa myös transsendentalistisesta luontorakkaudesta, jossa ydinuskomuksena on kaiken elollisen luontainen hyvyys. Transsendentalismi näkyi jo 1800-luvulla Henry Thoreaun ja Ralph Waldo Emersonin ajattelussa ja kyseiseen luontorakkauteen on löytynyt myös empiiristä tukea. Tutkimuksissa on havaittu, että luontokokemuksiin liittyy usein tunne havahtumisesta ihmismielen ylittävään kauneuden kokonaisuuteen. (Aaltola, 2019, s. 129.) Näitä kokemuksia voi tapahtua myös eläinkohtaamisissa sukupuuttomatkailussa. Aaltolan (2019) mukaan tällaisiin kokemuksiin liittyy tutkitusti halu muuttaa omia arvojaan ja elämäntapaa – rakkaudesta tuleekin moraalista. Yhtäkkiä moottoriteiden ja markettien jylinässä elänyt ihminen, joka on ennen kaikkea keskittynyt omaan etuunsa, havaitseekin asiat toisin. Oleellista ei olekaan enää ”minä” vaan ”minä” osana suurempia kuvioita, muiden lajien ja luonnonilmiöiden herkkiä yhteenliittymiä, joiden kauneus pakottaa uudenlaiseen tapaan elää. Ei-inhimillisten toimijoiden rakkauden laatumääritelmä voikin siis olla tukemassa ympäristö- ja eläinetiikkaa. (Aaltola, 2019, s. 129–130.)

Rakkauden laatumääritelmää on myös kritisoitu. Joidenkin mukaan rakkaus mitataan siinä, pystymmekö rakastamaan vaillinaisuutta, jolloin rakkaus ei siis kohdistuisi vain positiivisiin ominaisuuksiin. Aaltola (2019) pohtiikin, että kenties rakkauden vahvuuden paljastaa se, kuinka paljon vaikeutta se kestää. ”Vasta sitten tietää, mitä rakkaus on”, ilmoittaa lapsia saanut henkilö silmät varmuuden hopeoimina. Väite on ymmärrettävä mutta samalla merkillinen. Oman rakastaminen on erittäin helppoa, evolutiivista ja biologiamme eteenpäin sysäämää. On helppoa rakastaa ominaisuuksiltaan upeita olentoja, mutta voiko helppous kuitenkaan olla vahvimman rakkauden merkki? Osoittaako rakkaus voimansa vasta kun se kohdistuu haastaviin asioihin, kaukaisiin yksiköihin ja sietää vaikeita tilanteita? Kun rakastamme helposti rakastettavia asioita ei siihen liity taitoa, päättäväisyyttä, sitoutumista tai moraalista kehitystä – mikään ei haasta meitä tai todella testaa rakkautemme kestävyyttä. (Aaltola, 2019, s. 132.)

Rakastamisen helppoutta sukupuuttomatkailun kontekstissa voi nähdä esimerkiksi siinä, kuinka valitsemme matkustaa kohteisiin, joissa todennäköisesti kohtaamme uhanalaisia eläimiä, joiden ominaisuuksia meidän on helppo rakastaa. Valitsemme itseämme miellyttäviä ja kiinnostavia kohteita. Mutta entä jos kiinnostava olento puraiseekin tai miellyttävä ympäristö yllättäen vaarantaakin turvallisuutemme, mureneeko rakkauden vahvuus?

Johanna Kallio ja muut (2022) ovat kasvatustieteen alalla tutkineet ja kehittäneet uudenlaista itsekasvatuskäsitystä, ekoterapeuttista itsekasvatusta, jonka lähtökohtana on siirtyä kohti biofiliaa, elollisten asioiden pelosta eli biofobisesta asenteesta. Kallion ja muiden (2022) mukaan biofiliaa kuvataan ihmisen sisäsyntyisenä ja tunnepitoisena tarpeena. Kapitalistisessa, antroposeenin ajan yhteiskunnassa yhteys ei-inhimillisiin toimijoihin on katkaistu ja sen palauttaminen edellyttäisi aktiivista harjoittelua. Tämän sisäsyntyisen yhteyden on katkaissut rakkaudettomuus, biofobia, ja se estää näkemästä toisessa elollisessa niitä samoja elämän perusrakenteita, joista itsekin koostumme. Näin ollen tämä on este myös havainnoille ihmisen roolista muussa kuin ihmisen luomassa maailmassa. (Kallio ym., 2022 s. 35.)

Voisimmeko näkemällä roolimme muussa, kuin itse luomassamme maailmassa, antaa mahdollisuuden havainnoille siitä, että planeetallamme tapahtuu ihmeellisiä ja vaikuttavia asioita täysin ilman ihmisen hallinnointiakin? Yhteiskunnassamme on vallalla suunta monimuotoisuuden hyväksymiseksi ja arvostamiseksi meidän ihmisten monimuotoisuuden piirissä, ja hyvä niin, mutta voisiko arvostusta ja rakkautta alkaa valtavirtaistaa myös muuhun elolliseen? Voisivatko sukupuuttomatkailu ja eläinmatkailu vastuullisesti toteutettuina toimia tällaisen monimuotoisuuden arvostuksen ja ymmärryksen keinoina ja olla vaikuttava keino lisätä biofiliaamme? Auttaisiko tämä meitä hahmottamaan olemassa olevia valtarakenteita ja niiden vaikutuksia? Matkailun, ja erityisesti eläinmatkailun, tutkiminen posthumanismin keinoin on yksi keino etsiä biofilian kehittymisen edellytyksiä matkailun myötä syntyvistä merkityksellisistä vuorovaikutussuhteista ja lajien välisestä ymmärryksestä.

3. METODOLOGIA

Tässä luvussa syvennyn tarkastelemaan metodologisia valintojani, esittelen aineiston sekä pohdin niiden mahdollisuuksia ja haasteita. Käyn läpi diskurssianalyysia menetelmänä ja tutkielmaani ohjaavana suuntaviivana.

3.1 Posthumanismin metodologiset haasteet

Matkailun sosiologi Eric Cohen (2019, s. 417) on todennut, että posthumanismi asettaa matkailun tutkijoille vakavan haasteen, sillä se horjuttaa usein kyseenalaistamattomia ontologisia ja eettisiä oletuksia, joihin moderni matkailu perustuu. Posthumanismi voi tarjota uuden kriittisen näkökulman hyväksikäyttävään antroposentriseen matkailuun ja poistaa itsestäänselvyytenä pidettyä kaksijakoista ajattelua ihmisistä ja eläimistä. Tällaisella filosofisella ja reflektiivisellä lähestymistavalla on mahdollista huomioda ei-inhimillisten lajien ja ympäristön näkökulmat aikana, jolloin ihmisen sivilisaation aiheuttamat vaikutukset planeettamme terveyteen vaativat vastuullisia inhimillisiä toimia. Posthumanistinen paradigmaattinen käänne matkailututkimuksessa olisikin tärkeää tänä antroposeenin aikana, jolloin maailmanlaajuiset liikkuvuudet vaikuttavat vahvasti yhteiskuntiin ja ympäristöön. (Guia & Jamal, 2020; Rantala ym., 2024.)

Posthumanismi voi tuoda uudenlaista näkökulmaa matkailuun liittyviin elementteihin, kuten esimerkiksi ympäristöllisiin tai eettisiin arvoihin sekä ajankohtaisiin keskusteluihin matkustamisesta ja (post)modernistisista matkailun käsitteistä. Posthumanistinen tutkimus on kuitenkin vielä nuori ja uusia tapoja lähestyä sitä on syntymässä. (Guia & Jamal, 2020, s. 2.) Näihin uudenlaisiin posthumanistisen tutkimuksen tapoihin sekä mahdollisiin metodologisiin haasteisiin tutustuin kartoittamalla posthumanistisella otteella tehtyjä tutkimuksia.

Posthumanistisessa matkailututkimuksessa tarkastellaan usein monilajisia näkökulmia. Anu Valtosen ja muiden (2020) matkailun monilajisuutta koskeva tutkimus keskittyy erityisesti hyttysten ja turistien kohtaamisiin. Tutkimuksessa on käytetty empiirisenä materiaalina hyttysiin liittyviä tarinoita matkoista. Valtosen ja muiden (2020) mukaan valtaosa aiemmista monilajisia kohtaamisia koskettavista matkailututkimuksista on keskittynyt suuriin eläimiin, kuten valaisiin, tiikereihin, norsuihin, pingviineihin, jääkarhuihin tai matkailuelämyksiä tuottaviin eläimiin kuten rekikoiriin. Olemassa oleva kirjallisuus vahvistaa ongelmallisesti, mutta ei ehkä tarkoituksella, hierarkiaa suurten organismien ja pienempien, herkempien

elämänmuotojen välillä. Pienet olennot on siis jätetty pois matkailututkimuksesta tai niistä on kirjoitettu suppeasti, vaikka niillä on väistämätön merkitys tavoissa, joilla monet matkailualueet koetaan, tunnetaan tai esitetään. Valtosen ja muiden (2020) mukaan matkailussa vallitseva kerronta hyttysistä esittää ne ei-houkuttelevina, ärsyttävinä ja hankalina olentoina, joita on vältettävä tai tapettava – ilman eettistä ajattelua. Matkailijat ja hyttyset matkatovereiksi asettava post-antroposentrinen lähestymistapa tutkimuksessa jossa ”pieni eläin”, hyttynen, saa laajennetun eettisen huomion, tuokin uusia kiinnostavia näkökulmia monilajisuhteiden epätasa-arvoon ja voimadynamiikkaan. Tässä monilajisia kohtaamisia käsittelevässä tutkimuksessa narratiivit ja kerronta toimivat analyyttisenä kehyksenä, joiden on todettu luovan merkityksiä. Kerronta korostuu, sillä sen avulla ei ainoastaan kuvailla asioita tai ominaisuuksia vaan sen myötä voidaan luoda maailmaa (Valtonen ym., 2020, s. 1–4.)

Keith Hollinshead ja muut (2009) ovat kirjoittaneet worldmaking -käsitteestä (vapaasti suomennettuna: maailmanluonti), jonka Nelson Goodman on alun perin kehittänyt 1970-luvulla. Käsite kuvaa, kuinka matkailulla on kyky muokata tai luoda maailmaa. Matkailun vaikutukset voivat ilmetä muun muassa ympäristöön, kulttuureihin, identiteetteihin tai talouteen vaikuttavana valtana esimerkiksi kokemusten välittymisen kautta. Vaikutukset voivat olla positiivisia tai negatiivisia. Matkailun voima ja potentiaali eivät siis heijasta vain jotain olemassa olevaa ”ulkopuolista maailmaa” johon onnekkailta matkailijoilla, joilla on vapaa-aikaa käytettävissään, on mahdollisuus tutustua. Sen sijaan matkailun voima voi luoda, purkaa tai uudistaa kohteita, yhteisöjä tai perinteitä. (Hollinshead ym., 2009, s. 428–429.)

Michela Stinson (2023) on tutkinut worldmaking -käsitteen kautta matkailuun kietoutuneita rakenteita liittyen siihen, miten matkailualueita ja paikallisväestöjä ”valloitetaan” matkailun tarkoituksiin – kolonisoidaan. Näitä valloituksia rakennetaan ja ylläpidetään puheen kautta luoduilla tunnetiloilla ja ilmapiireillä, jotka tukevat laajempia maailmanluonnin prosesseja matkailun kautta. Tällainen tiettyihin tunnetiloihin ja ilmapiireihin pohjaava valloitusrakenne perustuu syviin ja rikkaisiin tarinoihin, joita kerrotaan tietyistä paikoista, mutta myös puheta-poihin, jotka saavat meidät näkemään tietyn alueen esimerkiksi tyhjänä, huonosti hoidettuna tai hyödynnettävissä olevana. Koska matkailu usein perustuu paikan tunnelman hallintaan ja luomiseen, on tunnetiloilla ja ilmapiirillä merkittäviä vaikutuksia alueen matkailuun. Worldmaking, maailmanluonti, toimii matkailussa pääasiassa materiaalisten ja diskursiivisten prosessien kautta. Toiveikkaat tunteet tai tarinat matkailukohteista tuottavatkin erilaisia

lopputuloksia kuin pessimistiset ja matkailijoiden tunnekokemuksia voidaan ohjata niitä suunnittelevien tahojen toimesta tuottamaan tietynlaisia lopputuloksia ja maailmoja. (Stinson, 2023, s. 1–5.)

Tarinoita, tunteita ja ilmapiirejä luodaan kielellä ja käsitteillä. Posthumanistinen ajattelu pyrkii myös käsitteelliseen uudistamiseen, jotta kykenisimme tunnistamaan suhteita, joiden kautta ihmisten elämä ja merkitykset muodostuvat. Länsimaisen kulttuurin ajattelun historiassa ihmisestä on muotoutunut erillinen olento kaikesta ei-inhimillisestä. Luonto on historiallisessa kehityksessä nähty rajoitteena, josta on pyritty vapautumaan. Tätä jakoa ovat kuitenkin tutkijat jo pitkään haastaneet ja nähneet luonnon ja kulttuurin lomittuvina, sekoittuneina ja yhteen kietoutuneina. Onkin todettu, että se mitä luonnoksi miellämme, paljastuu useimmiten tarkemmin tarkasteltuna ihmisen muokkaamaksi. (Kortekallio ym., 2021, s. 85.) Käsitteet tai sanat ovat olennainen osa diskursseja, joiden kautta luomme maailmaa. Käsitteiden muutos ei tapahdu pelkästään muuttamalla niiden kielellisiä ilmauksia, mutta muutos ei tapahdu myöskään ilman sanoja. Kaisa Kortekallio ja muut (2021) ovat tutkineet posthumanistisesta teoriasuuntauksesta ihmistä suhteellistavaa sanastoa ja käsitteellisen ajattelun muotoutumista erilaisten kontekstien paineissa. Kortekallion ja muiden (2021) mukaan terminologiseen hankaluuteen liittyy muun muassa termien käännökset monenlaisissa konteksteissa ja tekstilajeissa. Suomen kielen ihmisyyteen liittyvässä sanastossa ei ole yhtä sukupuolittuneita rakenteita kuin esimerkiksi englannin kielessä, mutta ”inhimillisyyteen” liittyy monenlaisia kunnioittavaan kohteluun liittyviä moraalisia miellelyhtymiä. Esimerkiksi ”ei-inhimillinen” uhkaa sekoittua ”epäinhimillisyyteen”. Eläintutkimuksen saralla ei-inhimillisten eläinten tilalle onkin tarjottu termejä vieraslajinen, toislajinen tai muunlajinen, joskaan nämäkään eivät ole täysin ongelmattomia. Niiden on kuitenkin katsottu säilyttävän alkukieliseen ilmaukseen kuuluvan ajatuksen ihmisistä yhtenä eläinlajina muiden joukossa. (Kortekallio ym., 2021, s. 83–85, 88–89.)

Inhimillisissä kokemuksissa kielen käyttö on usein ensisijaista, sillä ajattelemme ja ymmärrämme kielen kautta. Aina kuitenkin kieli ja käsitteet eivät ole kokemusten, tunteiden ja vuorovaikutuksen muodostumisessa merkittävimmissä osassa ja posthumanistinen tutkimus voikin auttaa meitä havainnoimaan myös muunlaisia viestinnän tapoja. Minni Haanpää ja muut (2021) ovat tutkineet ihmisten ja eläinten välisiä suhteita matkailussa videografian avulla. Videografia tutkimusmenetelmänä on tarjonnut tapoja tallentaa ei-kielellisiä, aistillisia ja ruumiillisia piirteitä, joita tutkimalla on ollut mahdollista edistää matkailun tulevaisuuksia

ja teoretisointia, eli esimerkiksi uusia teorioita tai käsitteitä ilmiöiden ymmärtämiseksi syvällisemmin. Tutkimuksessa ihmisten ja eläinten suhteiden tarkastelu monilajisina kokoonpanoina, joissa eri lajit yhdessä muovaavat matkailukokemuksia, on pyrkinyt edistämään monilajisuuden ymmärtämistä ja eläinten toimijuuden tunnistamista matkailututkimuksessa. Videografiatutkimuksella matkailututkimusta on ollut mahdollista rikastaa tarjoamalla syvällisempää ymmärrystä muun muassa ihmisten ja eläinten vaikutuksista toistensa käyttäytymiseen ja kokemuksiin matkailukonteksteissa, sekä aistillisten ja kehollisten kokemusten tärkeydestä ihmisten ja eläinten välisessä vuorovaikutuksessa. (Haanpää ym., 2021.)

Tema Milstein (2008) on puolestaan tutkinut viestintää valaidenkatselumatkailussa ja pyrkinyt tutkimuksellaan laajentamaan länsimaisen kulttuuriympäristön viestinnän kehystä inklusiivisemmaksi ihmisen ja luonnon välillä. Tässä autoetnografisessa tutkimuksessa tulkinnot osoittivat, että matkailijan luontoyhteyden kokemus vahvistui, kun luonnon hiljaisuus korostui kommunikoinnin muotona. Toisaalta tulkinnoista ilmeni turhautuneisuutta kielettömyyteen ja sen tuomaan rajoittuneisuuteen kokemusten tai tuntemusten välittämisessä luonnon ja valaiden kanssa. Tutkimuksessa valaidenkatselumatkailijat ja myös oppaat toivat ilmi, että hiljaiset, sanattomat kohtaamiset valaiden kanssa koettiin syvästi merkityksellisiksi ja että niitä ei kyetty sanoin kuvailemaan. Sanojen koettiin olevan riittämättömiä välittämään kokemuksia, suhdetta, oivalluksia ja tunteita valaisiin. Valaille ei siis pyrittykään antamaan ääntä tai jos sitä yritettiin, koettiin kokemusten sanoittamisen vähentävän sen merkitystä. Tutkimuksen mukaan puhtaasti inhimillinen keskustelu voikin jättää huomiotta jotain olennaista tai hämärtaa luonnon tahdonvoimaa, toistaen näkemyksiä luonnosta mykkänä objektina. Vaikka tämä huolenaihe on tuotu esiin, on vain vähän tutkittu sitä, miten ihmiset kokevat luonnon kommunikoiavan meille. Poikkeuksia kuitenkin on, kuten esimerkiksi jotkin tutkimukset alkuperäiskansojen kokemasta luonnon aistimisesta, ”kuuntelemisesta”, voimasta ja sen tarjoamasta suojasta. Milstein (2008) toteaa, että länsimainen – ja usein myös maailmanlaajuinen – diskurssi, jossa ihmiset nähdään erillisinä ja ylempinä yksilöinä äänettömästä luonnosta, tekee ihmisistä luontoa parempia ja tästä syystä olisikin syytä tutkia miten luonto ”puhuu” sekä verbalisia merkityksiä luonnon tuntemisessa. (Milstein, 2008, s. 173–175, 182.)

Verbaalisten merkitysten tuntemisen ja luonnon kuuntelun kehittyminen on kuitenkin haaste, sillä länsimaisessa kulttuurissamme ihmiskeskeisyys on vallalla niin opetusmateriaaleissamme kuin oppimisfilosofioissammekin. Nicole Ross (2020) on tarkastellut

posthumanistiseen teoriaan perustuen antroposentrisiä eli ihmiskeskeisiä suuntauksia ympäristökasvatuksessa kriittisen diskurssianalyysin keinoin. Kriittinen diskurssianalyysi on tutkimuksessa tarjonnut tapoja ymmärtää, miten opetusmateriaaleissa ihmiskeskeisyys esitetään. Tutkimus tarkastelee pyrkimyksiä, joilla syrjäyttää ympäristökasvatuksen ihmiskeskeisyyttä. Tutkimuksessa mielenkiintoisena näkökohtana kuvataan, kuinka ympäristökasvatuksessa ympäristö nähdään arvokkaana, ihmisen hyvinvointia (esim. näkökykyä, aktiivisuutta, motorisia taitoja, terveyttä ja huomiokykyä) parantavana. Luonnehtimalla ympäristöä ihmisen hyvinvoinnin lähteenä ylläpidetään hyötyjä tuottavaa ihmisen ja luonnon suhdetta. Luontopohjaisten oppimiskokemusten on siis huomattu tukevan ajatusta että ”luonto puhtaassa muodossaan odottaa palvellakseen meitä”. Tällaisilla narratiiveilla asetetaan luonto tahattomasti palvelemaan ihmisten etuja. (Ross, 2020, s. 356, 358.)

Toinen Ross’n (2020) tutkimuksesta ilmenevä kiinnostava näkökohta on luontoperustaisissa oppimisfilosofioissa esiin nousevat pelastuskertomukset. Pelastuskertomukset ehdottavat, että ympäristökasvatusta saavat lapset kärsivät luontopuutteesta ja he tarvitsevat uudelleenintegroimista siihen. Nykyisillä romanttisilla ymmärryksillä luonnosta ja suhteestamme luontoon sekä näennäisesti ”hyvänlaatuisilla romanttisen luonnon käsitteillä”, jotka tukevat luontopohjaista pedagogiikkaa lasten koulutuksen alkuvuosina, on haitallisia vaikutuksia. Ympäristökeskeisissä koulutuspyrkimyksissä ilmeneekin taipumusta pitää ympäristöä taustana, jossa ihmiset voivat toimia, kokea ja arvostaa. Tämä osoittaa ihmisen luonnossa kokemisen tarpeen, mutta laiminlyö kannustamisen monipuolisempaan ympäristötietoon. Ympäristökasvatuksen opetussuunnitelmien puutteet ihmisen toiminnan tarkastelusta suhteessa ympäristökriiseihin tehdään merkityksettömäksi tällaisessa lähestymistavassa. Pelastuskertomukset, jotka ovat usein luontopohjaisten opetussuunnitelmien perusta, erottavat tämän lähestymistavan olennaisesti mistään ympäristökeskeisestä oppimisesta. (Ross, 2020, s. 358–359.)

Nähdäkseni posthumanistisessa matkailututkimuksessa voi esiintyä useita erilaisia metodologisia haasteita, mutta myös mahdollisuuksia. Posthumanistinen lähestymistapa pyrkii ylittämään perinteiset ihmiskeskeiset näkökulmat ja tarkastelee ihmisen ja ei-inhimillisten toimijoiden suhdetta uudella tavalla. Metodologisina haasteina koen perinteisten tutkimusmenetelmien riittämättömyyden sekä ihmiskeskeisten mittareiden ja metodien käytön posthumanistisessa tutkimuksessa, jossa ihmiskeskeisyys pyritään ylittämään ja eläimen asemaa matkailussa pohditaan uudelleen. Posthumanismi painottaa myös kielellisesti ja käsitteellisesti monen

suuntaisia yhteyksiä, suhteita ja kytköksiä inhimillisen ja ei-inhimillisen välillä pyrkiessään ei-ihmiskeskeiseen tarkastelutapaan. Voidaan yksinkertaistetusti sanoa, että puheen ja diskurssien kautta luomme maailmaa. Eli diskursseilla on todellakin valtaa ja siksi olen arvioinut diskurssintutkimuksen sopivan tämän tutkielmani menetelmäksi.

3.2 Kriittinen diskurssianalyysi

Diskurssit, eli kielellisten ilmausten, käsitteiden ja käytäntöjen säännönmukaisuuksien systemit, joiden puitteissa todellisuutta on mahdollista tehdä ymmärrettäväksi, ja jotka rakentavat samalla sosiaalista todellisuutta, ovat keskeisiä tekijöitä ideologisten järjestelmien luomisessa ja ylläpitämisessä (ks. esim. Johnstone, 2008; Pietikäinen & Mäntynen, 2020; Suoninen, 2023; Valtonen, 1998). Diskurssit vaikuttavat siihen, miten yleiset uskomukset maailmasta muodostuvat ja miten ne määritellään sekä mikä katsotaan luonnolliseksi (Johnstone, 2008, s. 29). Kun jokin aihe systemaattisesti esitetään ja tulkitaan tietystä näkökulmasta tietyllä tavalla, se muodostaa perustan yleiselle käsitykselle kyseisestä asiasta. Yhteiskunnassa erilaiset diskurssit kilpailevat siitä, mikä niistä saa eniten jalansijaa ja hyväksyntää. Ilmastonmuutos tarjoaa konkreettisen esimerkin tästä ilmiöstä, sillä sen merkittävyys on saanut aikaan sen, että eri yhteiskunnan toimijat ovat joutuneet sopeuttamaan omia diskurssejaan sopimaan paremmin ilmastonmuutoksen problematiikkaan. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, s. 9.)

Diskursseja voidaan tutkia diskurssintutkimuksen keinoin. Diskurssintutkimus on teoreettis-metodologinen viitekehys, joka mahdollistaa hyvinkin erilaisten kielenkäyttöön liittyvien kysymysten tutkimisen. (Valtonen, 1998, s. 96.) Diskurssintutkimus on laadullista tutkimusta, koska se keskittyy merkitysten rakentamiseen arkipäivän sosiaalisissa ja kielellisissä käytännöissä. Laadullinen tutkimus on yleinen nimitys monille erilaisille tutkimusmenetelmille, jotka pyrkivät kuvaamaan, selittämään ja ymmärtämään erilaisia ilmiöitä, tapahtumien ja prosessien syy-seuraus-suhteita sekä ihmisten toimintaa ja kokemuksia. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, s. 121–122.)

Diskurssianalyysi lähestymistapana pyrkii syventymään siihen, miten tietyn aineiston sisältämät merkitykset ovat kytköksissä niiden taustalla olevaan kontekstiin ja siihen liittyvään toimintaan, esimerkiksi tutkittavaan ilmiöön. Olennaista on ymmärtää, miten nämä merkitykset konkretisoituvat kielellisissä ilmaisuissa, millaisia merkityksiä ne luovat ja millaisia vaikutuksia niillä on. Tärkeää on myös huomioida, miten yhteiskunnallinen toiminta vaikuttaa näiden

merkitysten muodostumiseen ja päinvastoin. Käytännössä diskurssianalyysissa vertaillaan aineistosta esiin nousevia merkityksiä, jotka liittyvät tutkittavan ilmiön eri osiin ja piirteisiin. Samalla pyritään havaitsemaan mahdollisia poikkeamia, ristiriitoja ja säännönmukaisuuksia näiden merkitysten välillä. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, s. 142.) Diskurssianalyysi ei ole vakiintunut tutkimusmenetelmä vaan se on joukko kieltä, sen käyttöä ja yhteiskuntaa koskevia teoreettisia lähtökohtaoletuksia. Nämä oletukset ohjaavat väljästi tietyn suuntaisiin kysymyksenasetteluihin ja menetelmällisiin ratkaisuihin. (Valtonen, 1998, s. 96.)

Diskurssianalyysissa tärkeää on kielen, tiedon ja vallan keskinäinen kytkeä, sillä kielen käytöllä voidaan vaikuttaa ympäröivään maailmaan. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, s. 140–141.) Diskurssianalyysissa oletus on, ettei kieli ole staattisesti määriteltyä, vaan merkitykset neuvotellaan tilannekohtaisesti. Neuvottelut, niiden jännitteet, ehdot ja seuraukset ovat diskursseja tutkittaessa keskiössä. Kieltä tarkastellaan siis sosiaalisena toimintana ja pohditaan, miten se vaikuttaa ympäröivään maailmaan. (Pietikäinen & Mäntynen, 2019, s. 4–8.) Kuvaillemalla maailmaa ihmiset tekevät maailmastaan kuvaustensa kaltaisia, eli luovat maailmaa (worldmaking) (ks. esim. Hollinshead ym., 2009; Stinson, 2023; Valtonen, 1998).

Sanna Valtosen (1998) mukaan yhteiskuntatieteellinen diskurssianalyysi jakautuu kahteen kenttään: sosiaalipsykologisesti virittyneeseen tulkitsevaan diskurssianalyysiin sekä niin sanottuun kriittiseen diskurssianalyysiin, jota tässä tutkielmassani käytän. Kriittinen diskurssianalyysi kiinnittää huomiota kielen käytön ja vallan keskinäisiin suhteisiin sekä kielen käytön seurauksellisuuteen. (Valtonen, 1998, s. 97.) Kriittinen diskurssianalyysi liittyy kulttuurintutkimuksen perinteeseen ja se ammentaa niin sanotusta kriittisen kulttuurintutkimuksen paradigmasta. Kriittiseltä teorialta kriittinen diskurssianalyysi lainaa poliittisen orientaation, ajatuksen vallan epätasaisesta jakautumisesta toimijoiden kesken. Näin ollen se on kiinnostunut paitsi kielestä, myös siitä minkälaisia toimijapositioita kielen ja vuorovaikutuksen rakenteet tukevat kullekin toimijalle ja mitä siitä kyseessä olevalle toimijalle seuraa. (Valtonen, 1998, s. 99.) Kriitiikin käsitteellä tarkoitetaan sitäkin, että kriittisen tutkimuksen tulee olla kriittistä myös suhteessa itseensä. Tällä tarkoitetaan tutkimuksen itsereflektiivisyyttä, eli tutkimusta tehdessä on varmistettava, että raportointi on seurattavaa, dokumentoinniltaan pätevää sekä käsitteiltään selkeää ja johdonmukaista. Tutkijan ratkaisut tulee kirjata auki kuten myös tutkijan oma positio suhteessa aineistoon. Kriittinen diskurssianalyysi pyrkii tulosten kriittiseen arviointiin, joten sekä teoreettisiin että menetelmällisiin valintoihin liittyvät ratkaisut on

kirjattava ylös perusteluineen. (Valtonen, 1998, s. 105.)

Valtaorientoituneessa diskurssianalyysissä pyritään paitsi kuvaamaan yhteiskunnallisen vuorovaikutuksen rakentumisen muotoja, myös pohtimaan, millaisia valtarakenteita vuorovaikutus yhteiskunnassa ylläpitää. Tästä näkökulmasta diskurssien kirjoa leimaa intertekstuaalisten suhteiden lisäksi niiden käyttöön paikantuva hegemoninen kamppailu. Kriittisen diskurssianalyysin näkemyksen mukaan kaikki kommunikaatiosuhteet voidaan nähdä valtasuhteina. Kiinnostus kohdistuu muun muassa siihen miten hegemonisiksi, eli hallitseviksi, muodostuneita diskursseja uusinnetaan. (Valtonen, 1998, s. 102–105.)

Diskurssintutkimukselle ominaiseen tapaan tarkastelen aineiston tekstien toimijoita, eli niiden puheääniä. Haluan ymmärtää ja analysoida sukupuuttomatkailuilmiötä mediatekstien representaatioiden kautta ja saada ymmärrystä ilmiön sisältämistä merkityksistä. Eero Suonisen (2023) mukaan keskeistä onkin, millaiset diskurssit saavat merkittävän aseman ja millaisia asemia (subjektipositioita) nämä hegemoniset diskurssit rakentavat alistettujen ryhmien jäsenille. Pyrin tuomaan esiin erilaisia näkökulmia mediateksteihin ja niissä havaitsemiini valtasuhteisiin perustuen sen sijaan, että rajoittuisin pelkästään verkkosivujen mediatekstien hallitsevien toimijoiden puheessa ilmenevien merkitysten ja vuorovaikutuksen systemaattiseen analysointiin. Mutta kuten Valtonenkin (1998, s. 96–97) muistuttaa, diskurssianalyysin teoreettis-metodisen viitekehyksen ollessa väljä, eikä eksakti metodi, kasvaa tutkijan omien rajausten, määritelmien ja metodisten ratkaisujen merkitys.

Diskurssianalyysi valikoitui tutkimusmenetelmäksi erityisesti siksi, että tutkimalla matkailun alueorganisaatioiden verkkosivuilla käytettyä kieltä posthumanistisesta näkökulmasta, voisin saada käsityksen tämän ajan eläinmatkailun puhetavoista sekä matkailuun yhdistyvien eläinten osasta yhteiskunnassa. Samalla voisin tarkastella voisiko puhetavoilla olla mahdollisuuksia kehittää biofiliaa ihmisten ja eläinten välisissä suhteissa. Tämä näkemys liittyy Sari Pietikäisen ja Anne Mäntysen (2019, s. 8) huomioon siitä, että kielen analyysin kautta voimme oppia ympäröivästä yhteiskunnasta, kulttuurista, ajasta ja paikasta.

3.3 Aineiston kokoaminen ja analyysin vaiheet

Matkailun alueorganisaatiot ja niiden verkkosivuilla olevat mediatekstit ovat tutkimukseni empiirinen tutkimuskohde. UNWTO (2019) määrittelee matkailun alueorganisaatiot johtaviksi organisaatiokokonaisuuksiksi, jotka voivat käsittää eri viranomaisia, sidosryhmiä,

ammattilaisia sekä edistää kumppanuuksia kohti yhteistä kohdevisiota. Alueorganisaatioiden hallintorakenteet vaihtelevat yksittäisestä julkisesta viranomaisesta julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuusmalliin, joiden keskeisenä roolina on käynnistää, koordinoita ja hallinnoida tiettyjä toimintoja matkailualueella. Alueorganisaatioiden toiminnot voivat vaihdella valtakunnallisesti alue- ja paikallistasolla. Matkailun kohdemarkkinoinnista vastaavan alueorganisaation rooli voi olla huomattava. Alueorganisaatiot ovat keskeisiä toimijoita matkailun kehittämisessä ja hallinnassa kohdetasolla ja niiden suorituskyvyn määrää kyky saavuttaa kaikkien sidosryhmien luottamus kohteessa ja sen rajojen ulkopuolella. (UNWTO, 2019, s. 12.) Valitsemani mediatekstien tuottajat ovat siis alueidensa virallisia matkailun kehittämis- ja koordinoitioorganisaatioita, jotka vastaavat muun muassa virallisesta matkailuportaalin ylläpidosta ja matkailupalvelujen tiedottamisesta alueella. Nämä toimijat ja toimijoiden alueella harjoitettava matkailu uhanalaisten eläinten luonnolliselle elinalueelle muodostavat tutkielman kontekstiksi sukupuuttomatkailun.

Keräsin aineiston internetistä aikavälillä 15.10–1.11.2023. Hain mahdollisia sukupuuttomatkailuun liittyviä alueorganisaatioita Googlen hakukoneella. Hakusanoina käytin muun muassa ”arctic fox tourism Norway”, ”gorilla tourism Ruanda”, ”great barrier reef tourism Australia”, ”orangutan tourism Malaysia”, ”polar bear tourism” ja ”cloud rain forest tourism Central America”. Rajasin aineiston verkkosivuihin, joihin oli tehty päivityksiä vuoden 2023 aikana ja sivujen omistajuus oli alueorganisaatioilla, eikä esimerkiksi matkanjärjestäjällä. Aineistoiksi valikoituivat Australiasta Tourism Australia ⁴ -, Norjasta Visit Svalbard ⁵ - ja Ruandasta Visit Rwanda ⁶ -verkkosivut. Valituilla verkkosivuilla käsitellään matkailua alueilla, joissa voi kohdata uhanalaisia eläinlajeja tai niiden luonnollisia elinympäristöjä ja kokea ne matkailijan näkökulmasta. Sisällöllisesti päätin rajata aineistoni ulkopuolelle mediatekstien kuvat, sillä halusin säilyttää tutkimukseni painopisteen tekstien rakenteessa, kielen käytössä ja sanavalinnoissa.

Aineistojeni alkuperäiset mediatekstit ovat englanninkielisiä ja diskurssien rakentumisessa onkin huomioitava, että mediatekstit on analysointia varten käännetty suomen kielelle. Käännöstyön oikeellisuuden varmistamiseksi olen tarkastanut tekstit kahden eri käännösohjelman,

⁴ <https://www.australia.com/en/places/caims-and-surrounds/guide-to-the-great-barrier-reef.html>

⁵ <https://en.visitsvalbard.com/inspiration/various/the-arctic-fox-in-svalbard>

⁶ <https://visitrwanda.com/interests/gorilla-tracking/>

MOT Kielipalvelun ja Google-kääntäjän kautta sekä hyödyntänyt käännöksiä tarkastaessani myös tekstiä tuottavaa tekoälyä, eli ChatGPT -kielimallisovellusta. Tämän lähestymistavan valitsin varmistaakseni käännösten tarkkuuden ja luotettavuuden. MOT Kielipalvelu tarjoaa kattavan tietokannan ja käännöspalvelun, joka perustuu ammattikäyttöön tarkoitettuun sanakirjaan ja käännöksiin (Kielikone Oy, 2023). Tällä tavoin pystyin tarkistamaan ja vahvistamaan käännöksiäni asiantuntijoiden laatimilla suosituksilla. Toisaalta Google-kääntäjä tarjosi nopean ja kätevän tavan saada alustavia käännöksiä laajoista tekstikatkelmista. Vaikka käännösten tarkkuus voi vaihdella kontekstin mukaan, voidaan Google-kääntäjää hyödyntää apuvälineenä karkeiden käännösten tekoon ja tietyn sanan tai lauseen ymmärtämiseen. ChatGBT-sovellusta hyödynsin vieraskielisten sitaattien käännöksissä. Tällaisella lähestymistavalla pystyin varmistamaan käännösten oikeellisuuden vertaamalla niitä toisiinsa ja tarvittaessa tekemällä manuaalisia korjauksia. Näiden käännöspalvelujen käyttö yhdessä mahdollisti tarkemman ja luotettavamman suomennoksen englanninkielisestä aineistostani, mikä puolestaan paransi tutkielmani laadun ja luotettavuuden tasoa. Samat käännöspalvelut olivat apunani myös lähteinä käyttämieni englanninkielisten artikkelien suomennoksissa.

Talletin valitsemieni verkkosivujen mediatekstit Word-dokumenteiksi. Lisäksi talletin verkkosivuista kuvakaappausten sijaan videokaappaukset MP4-tiedostoina, joista on mahdollista palata tarkistamaan sivujen tekstiosioita, jotka ovat dynaamisia tai interaktiivisia, jolloin ne tulevat näkyviin esimerkiksi vain viedessä hiiri tietyn alueen päälle tai tiettyä painiketta klikkaamalla. Tallentamiini Word-dokumentteihin tein värikoodaukset kaikille kolmelle tekstille, jotta aineistoa oli helpompi käsitellä.

Aloin analysoida mediatekstejä esittämällä aineistolle joukon kysymyksiä, jotka auttoivat ohjaamaan lukuprosessia ja luomaan analyysin pohjan. Ensimmäisenä kysyin aineistolta: kuka puhuu, jolloin tarkastelin kirjoittajaa tai puhujaa, heidän asiantuntijuuttaan ja näkökulmaansa. Seuraava kysymykseni koski puhetapaa: millainen sävy tekstissä on, käytetäänkö tunteisiin vetoavia ilmauksia vai onko sävy faktapohjainen ja mitä kyseisestä kohteesta voidaan sanoa. Tutkin myös kielenkäytön yhtenäisyyttä ja / tai vaihtelevuutta. Kolmanneksi pohdin, miksi puhutaan: mikä on tekstin tarkoitus, ja kirjoittajan motiivit, kuten kaupalliset intressit tai luonnonsuojelulliset näkökulmat. Neljäs kysymys käsitteli sitä, miten eläimiä tai luontoa kuvailaan. Tarkastelin kuvailun sävyä ja käytetäänkö inhimillistäviä ilmauksia. Viides kysymys käsitteli näkökulmaa: kenen näkökulma tekstissä tulee esille – eläimen, ihmisen, kaiken ei-

inhimillisen vai jonkin muun - ja miten eri toimijoiden ääniä tasapainotetaan. Kysyin myös, kenellä on puhevalta ja otetaanko kaikista positioista lausuttu puhe vakavasti.

Analysoin aineistoa vaiheittain ja tarkastelin sen kielellisiä piirteitä; aluksi luin mediatekstit tarkasti läpi, seuraavaksi vertailin tekstejä keskenään, luokittelin ilmauksia analyysiyksiköiksi, erottelin teksteistä esiin nousevia teemoja, ja lopuksi kategorisoin luokitellut analyysiyksiköt teemojen alle. Analysoin aineistoa purkamalla, pilkkomalla, kokoamalla, kytkemällä käsitteitä, sanoja ja lauseita. Analysointiprosessissa huomioin jatkuvasti myös tutkielmani teoreettisista näkökulmista valitsemani käsitteet, joiden avulla analysoin aineistossa rakentuvien merkitysten suhdetta tutkimuksen kontekstiin ja sukupuuttomatkailun ilmiöön.

Aineiston vaiheittaisen analysoinnin, teemoittelun ja kategorisoinnin myötä sain muodostettua sukupuuttomatkailudiskurssin teemoja, jotka jaottelin merkityssysteemeihin. Näitä jäljittäessäni tukeuduin vankasti tutkimusaineistoon ja sen yksityiskohtaiseen tarkasteluun. Huomioin myös sen, ettei minkään ilmaisun merkitys ollut yksiselitteisen kiinteä, koska se olisi saattanut liittyä eri tilanteissa eri merkityssysteemeihin. Huomioin lisäksi, että kielen käytöllä tuotetaan erilaisia funktioita, joilla on sekä tahallisia että tahattomia seurauksia. (Suoninen, 2016, luku 2.) Merkityssysteemejä aineistosta etsiessäni hyödynsin seuraavia Eero Suonisen (2016) luomia täsmennyksiä: 1. Merkityssysteemit ovat selkeiden kokonaisuuksien sijaan pieniä paloja, joiden tunnistaminen tarkentuu ja usein myös muuntuu analyysin kuluessa. 2. Merkityssysteemien identifiointi ei ole aiheiden ja teemojen erottelua toisistaan vaan se mahdollistaa oman systeemi-identifioinnin avulla myös muiden aiheiden tuomisen ilmi. 3. Merkityssysteemien identifiointi ei saisi perustua vain tutkijan itse luomiin konstruktioihin. 4. Sanoilla voi olla muitakin merkityksiä kuin niiden kirjaimelliset merkitykset. Nämä merkitykset, kuten mielenlyhtymät tai konnotaatiot, voivat olla vaikeasti havaittavissa. (Suoninen, 2016, luku 2.)

Merkityssysteemit itsessään ilman käsittelyä olisivat olleet monimutkaisia tulkita, ja siksi jaottelin nämä seuraavalla tavalla:

Suojelu -merkityssysteemiin korreloivat termit kohdistuivat puheeseen, jossa kuvataan erilaisia luonnon suojelutoimia. Tähän merkityssysteemiin keräsin esimerkiksi erilaiset sukupuuttomatkailuympäristöihin liittyvät kiellot ja rajoitukset, suojeluorganisaatioihin liittyvät tiedot ja luonnon suojeluun kehottavat ohjeistukset.

Eläinlajit -merkityssysteemiin liitin maininnat ekosysteemeistä, joissa aineistoissa kuvatut eläimet elävät, sekä eläinlajeihin ja niiden lajityypilliseen käyttäytymiseen liittyvät sanat.

Matkailijan elämykset -merkityssysteemiin kerätyt sanat assosioivat puheeseen, jotka kohdistuvat matkailijaa hyödyttäviin ja miellyttäviin sekä matkallelähtöpäätökseen kannustaviin tietoihin. Tällaisia ovat esimerkiksi eläimiä inhimillistävät kuvaukset, suositukset aktiviteeteista, majoituksista, opaspalveluista, kuvaukset matkan ainutlaatuisuudesta ja unohtumattomista kohtaamisista eläinten kanssa. Tähän merkityssysteemiin sisällytin myös matkailijan turvallisuuden vakuuttamiseksi osoitetun puheen sekä käytännön ohjeet matkaa tai retkiä varten.

Merkityksellisyys -merkityssysteemin termit liittyivät eläinmatkailun tuottamiin merkityksiin. Tällaisia ovat esimerkiksi eläinmatkailun ihmisille tuottamaan tietoisuuteen ja koulutukseen liittyvät ilmaisut, taloudellisiin etuihin, paikallisyhteisöihin sekä liikakäyttöön tai häirintään liittyvät termit.

Yleiset -merkityssysteemiosioon keräsin korreloivia termejä, jotka eivät välttämättä ole suoraan yhdistettävissä mihinkään tiettyyn merkityssysteemiin, mutta ovat itsessään mielenkiintoisia tuloksia.

Merkityssysteemeihin jaottelun myötä sain kiteytettyä aineiston olennaisimmat teemat, joista kirjoitin tiivistelmät ja nämä auttoivat entisestään jäsentämään aineistoa ja valmistelivat tutkielmani analyysiosaa. Tiivistin lopulta teemat kahdeksi keskeiseksi diskurssiksi: *antroposentrismen diskurssi ja ekosentrismen diskurssi*. Huomioitavaa kuitenkin on, että mikään diskurssi ei aineistossa ilmene itsenäisenä tai ainoana diskurssina, vaan niistä jokainen on yhteen kietoutuneena ja välillä vaikeastikin erotettavissa toisistaan. Aineistosta analysoimani diskurssit antavat kuvan siitä, millainen on sukupuuttomatkaileva alueellaan harjoittavien matkailun alueorganisaatioiden verkkosivujen viestintä tänä päivänä, mutta myös rakentavat sosiaalista todellisuutta eli kuvaa eläin- ja sukupuuttomatkaileusta.

Diskurssien ja vallan keskinäisten suhteiden analysointi nousi keskeiseen rooliin. Diskurssien ja vallan suhteita analysoidessani tarkastelin valtaa produktiivisena, sosiaalisiin käytäntöihin kietoutuneena ilmiönä. Kiinnostus kohdistui siihen, miten valtasuhteet rakentuvat sosiaalisissa käytännöissä, eli esimerkiksi miten jotkut tiedot saavat totuuden aseman. Eräs valta-analyysille ominainen tarkastelutaso on analysoida sitä, miten tietyt diskurssit muotoutuvat hegemonisiksi. Paikansinkin hegemonisia diskursseja aineistosta kiinnittämällä huomiota yhtäläisyyksiin eli samojen merkityssysteemien osiin. Analysointiprosessi etenikin osista kokonaisuuteen ja merkityksistä merkityssysteemeihin eli diskursseihin. (Jokinen & Juhila, 2016, luku 3.) Arja Jokisen ja Kirsi Juhilan (2016) mukaan on sitä hegemonisemmasta diskurssista kyse,

mitä useammin ja useammassa yhteydessä tietyn diskurssin palat toistuvat. Analysointiprosessissani pyrin parhaani mukaan huomioimaan, että mitä selvempänä ja vaihtoehdottomampana jokin diskurssi esiintyi, sitä vahvempi se saattoi olla, vaikkei se lukumäärällisesti dominoitukaan. Pyrkimyksenä siis oli, etten epähuomiossa olisi ohittanut kaikkein vahvimpia diskursseja kiinnostamattomana arkipuheena. (Jokinen & Juhila, 2016, luku 3.)

Aineiston tarkastelu paikantui diskurssien sisäisiin valtasuhteisiin sekä siihen minkä toimijoiden äänet eivät ehkä kuulu tai pääse esiin. Tämän tarkastelun tukena hyödynsin Jokisen ja Juhilan (2016) määrittelemiä ulottuvuuksia: 1. Mitä diskurssissa sanotaan tai tehdään. 2. Millaisia toimijoiden väliset suhteet diskurssissa ovat, ja 3. Millaisiin subjektipositioihin asemoidutaan tai tullaan asemoiduiksi. (Jokinen & Juhila, 2016, luku 3.) Seuraavassa aineiston tarkastelua näiden ulottuvuuksien kautta sekä tarkastelua siitä minkä toimijoiden äänet pääsevät tai eivät pääse kuuluviin:

1. Mitä diskurssissa sanotaan tai tehdään:

Aineistojen tekstit käsittelevät erilaisia eläimiä, luontokohteita ja niissä matkailua. Tekstit tarjoavat tietoa kohteista, niiden ominaisuuksista, eläimistöä ja vierailemisen käytännön seikoista, kuten vierailukeskuksista, parhaasta ajasta vierailla ja suosituista aktiviteeteista.

2. Millaisia toimijoiden väliset suhteet diskurssissa ovat:

Teksteissä on kolme päätoimijaa: matkailijat, luontokohteet sekä paikalliset asukkaat ja organisaatiot. Eläinten ei siis voi sanoa olevan teksteissä päätoimijan roolissa. Matkailijat etsivät elämyksiä ja tietoa luontokohteista, kun taas luontokohteet tarjoavat mahdollisuuksia elämyksiin ja pyrkivät suojelemaan ympäristöään. Paikalliset asukkaat ja organisaatiot ovat vastuussa luontokohteiden ylläpidosta ja tarjoavat palveluita matkailijoille.

3. Millaisiin subjektipositioihin asemoidutaan tai tullaan asemoiduiksi:

Matkailijat asemoituvat tiedon etsijöinä ja seikkailijoina, jotka haluavat kokea uusia asioita ja oppia luonnosta. Luontokohteet asemoituvat suojelun ja kestävän matkailun puolestapuhujina, jotka tarjoavat mahdollisuuksia elämyksiin mutta myös korostavat ympäristön kunnioittamista. Paikalliset asukkaat ja organisaatiot asemoituvat oppaina ja palveluntarjoajina, jotka välittävät tietoa ja tarjoavat palveluita matkailijoille samalla pyrkien ympäristönsuojeluun ja paikallisten hyvinvoinnin edistämiseen.

3.4 Tutkimusetiikka ja tutkijan positio

Mediatekstit, aivan kuten muutkin ihmisten tuottamat kirjoitukset, niiden sanat ja lauseet, harvoin esittävät sisältönsä niin selkeästi, että niiden merkitykset paljastuvat lukijalle, ilman tarvetta tulkinnalle. Arvioidessani tutkimustulosten luotettavuutta, olen keskittynyt objektiivisuuden sijasta siihen, miten hyvin teoreettinen viitekehys, jonka olen luonut tutkimukseni tueksi sekä siihen perustuvat rajaukset, perustelevat näiden tulkintoja ja johtopäätöksiä, joihin olen päätenyt mediatekstejä koskien. (Väliverronen, 1998, s. 15.)

Mediatekstit, jotka ovat tutkielmani aineistoa, ovat julkisesti saatavilla, minkä vuoksi niiden kerääminen ei vaatinut erillistä lupaa. Aineistoni ei sisällä herkkää tai luottamuksellista tietoa, joten myöskään sen tallentaminen tai jakaminen ei sisällä tutkimuseettisiä kysymyksiä. Esittelen empiirisen aineistoni tutkielmani lukijoille, joka myös kuuluu tutkimuseettisiin velvollisuuksiini. Näin ollen mahdollistan pääsyn lähteisiin, joista tulkintani kumpuavat ja annan lukijoille mahdollisuuden tehdä eriäviä tulkintoja.

Olen tulkinnut media-aineistoni diskurssianalyysin keinoin ja tarkastellut aineistosta nousevien teemojen merkityksiä siten, miten ja ketkä sukupuuttomatkailusta puhuvat ja onko puheella mahdollista muokata biofilian kehittymistä. Olen pohtinut kriittisesti millaisia tämän ajan ja tulevaisuuden käytänteitä diskurssit sukupuuttomatkailuun liittyvissä matkailun alueorganisaatioissa ylläpitävät ja edistävät.

Tutkielmani paradigma on posthumanismi, joten luonnollisesti eettisiä kysymyksiä on pohdittava myös muiden kuin ihmistoimijoiden näkökulmasta. Mutta kuten Otto Latva ja Heta Lahdesmäkikin (2020) pohtivat: voiko toisen olennon näkökulmaa täysin tavoittaa? Jokainen olento todennäköisesti kokee maailman eri tavoin. Ihmisellä ei ole pääsyä eläimen tietoisuuteen, joten kuinka eettisenä voidaan ylipäätään pitää sitä, että ihminen kuvailee eläimen kokemusmaailmaa. Onko eläinten kuvailu ja tulkitseminen ulkopuolelta ja ulkopuolisena kyseenalaista? (Latva & Lahdesmäki, 2020, luku 1.) Kuinka määritellään, kenellä on oikeus puhua eläinten puolesta? Carrie Packwood Freemanin ja muiden (2011) mukaan paras valinta olisi taho, joka pystyy edustamaan eläinten etuja uskottavasti, eli asiantuntijana ilman oman edun tavoitteleamista. Puhujan taustan tarkastelu, eli esimerkiksi työnantaja, elämäntapa ja toiminnan rahoittaja voi kertoa siitä, miksi puhujalla on kiinnostus puhua eläimiin liittyvistä asioista. Freemanin ja muiden (2011) mukaan eläinten puolesta puhujiksi sopivimpia voivat olla

esimerkiksi etologit, eläintieteilijät, eläinjuristit ja eläinlääkärit, sillä tällaiset eläintiedettä tuntevat henkilöt voivat auttaa tarjoamaan käyttäytymis- ja evoluutioselityksiä sekä biologisia, kulttuurisia ja sosiaalisia selityksiä eläinten toiminnalle. (Freeman ym., 2011, s. 599.)

Eläinmatkailua käsittelevän tutkielman tekijänä olen itsekin sen kysymyksen äärellä, onko minulla oikeus puhua eläinten puolesta tutkielmassani. Olen matkailuntutkija ja olen tarkastellut eläinten asemaa pääasiassa yhteiskuntatieteellisen osaamiseni kautta, kuitenkin hyödyntäen monitieteisyyttä siinä määrin, kun se pro gradu -tasoisessa tutkielmassa mahdollistuu. Tutkielmassani olen hyödyntänyt aikaisempia tutkimuksia ja havaintoja tukeakseni analyysiäni ja olen nostanut esiin relevantteja näkökulmia. Olen pyrkinyt huomioimaan parhaalla mahdollisella tavalla sekä eettiset, käyttäytymistieteelliset, ympäristölliset sekä kulttuuriset näkökulmat analyysissäni. Nämä näkökulmat huomioidessani olen pyrkinyt tuomaan esiin syvällisempää ymmärrystä eläinten näkökulmasta tekstiaineiston perusteella.

Muistettava on kuitenkin, että myös ihminen on eläin ja eläin ylipäätään käsitteenä on varsin monimerkityksellinen ja sopimuksenvarainen. Tässä ajassa meidän on kuitenkin kyettävä haastamaan käsityksiämme itsestämme eläinlajina ja suhteestamme muihin eläinlajeihin. Meidän on opittava tuntemaan eläimen mieli ja kokemusmaailma, jotta pääsisimme vastakkainasettelusta uudenaiseen maailmanjärjestykseen. Pyrkimyksenämme tulisi olla se, että eläimillä olisi itseisarvoa ja niiden elämä huomioitaisiin osana yhteiskunnallisia käytänteitä. (Latva & Lahdesmäki, 2020, luku 1.)

Lopuksi vielä todettakoon tutkimuseettisenä seikkana, että tieteellisessä tutkimuksessa empirisen tutkimuksen havaintoja ei milloinkaan itsessään tule pitää ”tuloksina”, eli asioita ei voi ottaa suoraan sellaisina miltä ne näyttävät. Tekemäni havainnot ovat johtolankoja, jota tiettyillä tavoilla tulkitsemalla pyrin pääsemään havaintojen ”taakse”. Aineistosta tekemäni havainnot ja tutkimustulokset ovat siis eri asioita. Tutkimuksessa havaintoja tarkastelen johtolankoina siten, että tarkastelu tapahtuu ainoastaan tietystä, eksplisiittisesti määritellystä näkökulmasta. (Alasuutari, 2011, s. 78–79.) Tätä erityistä näkökulmaa nimitetään teoreettiseksi viitekehykseksi, joka muodostuu tässä tutkimuksessa biofilian käsitteestä, jota lähestyn post-humanistisesta näkökulmasta.

4. SUKUPUUTTOMATKAILUN VALTASUHTEET

Tässä ensimmäisessä analyysiluvussa esittelen aineistoni sekä siinä esiintyvät eläimet ja niiden elinympäristöt. Luvussa tarkastelen sukupuuttomatkailuun liittyviä valtarakenteita, vallan diskursseja, merkityksiä ja puhetapoja tekstien kohderyhmien ja niiden kirjoittajien – siis ihmisten näkökulmasta, sekä myös posthumanistisesta näkökulmasta.

4.1 Valtasuhteiden näyttämöt

Tutkielmani teon alkuvaiheessa halusin tutustua eläinmatkailun kontekstiin siitä näkökulmasta, miten aihe avautuu siitä tietoa etsivälle matkailijalle verkkohakujen perusteella. Tehdessäni verkkohakuja suomenkielisiltä populaareilta mediasivustoilta hakusanoilla “eläinkohdeet” ”eläimiä matkalla”, ja “eläinmatkailu” löysin listauksia ja suosituksia eläintarhoista ja eläinpuistoista joko iltapäivälehtien, matkabloggaajien tai “eläinmatkailua” tarjoavien palveluntarjoajien laatimana. Löytyi kotieläintiloja, eläinten vanhainkoteja, kissakahviloita, haaskoilla ruokittavia petoja piilokojusta bongattavaksi, eläintarhoja ja lintutarhoja. Näiden hakutulosten perusteella piirtyi asetelma, jossa eläimiä olisi helpointa ja jopa luonnollista nähdä ihmisten kontrolloimissa ympäristöissä. Kun hakutuloksia selasi pidemmälle, alkoi vastaan tulla eläinmatkailun vastuullisuutta ja eettisyyttä käsitteleviä artikkeleita, blogeja ja myös akateemisia artikkeleita (ks. esim. Hakkarainen & McVeigh 2021; Sarén 2023; Äijälä ym., 2016). Näissä jälkimmäisissä hakutulosten teksteissä pyrkimyksenä vaikutti olevan eläinmatkailun nykyisten käytäntöjen kyseenalaistaminen juuri ensimmäisten hakutulosten kaltaisissa eläin-kohteissa. Kirjoituksissa pyrittiin myös tuottamaan tai herättämään keskustelua eläinmatkailun vastuullisuudesta.

Ensimmäisenä esiin nousseet hakutulokset kuvastivat tarjontaa eläinmatkailusta, jossa ihminen asettelee eläimen nähtäville – ihmisille sopivaan ympäristöön (esim. eläinpuistoon tai eläintarhaan). Kun matkailijalla olisi halu tutustua eläinten elämään ja oppia niistä uutta, hän saattaa etsiä tietoa sopivista kohteista verkosta. Jos verkon hakutuloksista avautuu ensisijaisesti edellä kuvailemaani tietoa, jossa eläinten luonnollinen tapa elää omissa elinympäristöissään loistaa poissaolollaan ja että tämä on tieto ja ymmärrys, jonka matkailija saa, jää se kovin ihmiskeskeiseksi, vaikka alun perin kiinnostus onkin ollut eläimissä.

Eläimissä oli myös minun kiinnostukseni tutkielmani aineistoa valitessa. Aineistoksi valikoin kolmen sukupuuttomatkailua alueellaan harjoittavien matkailun alueorganisaatioiden

verkkosivujen mediatekstit. Yleisten verkkohakujen jälkeen tarkensin hakukriteerejäni ja etsin kohteita, joissa matkailukehitys on rakentunut uhanalaisten lajien ympärillä jo jonkin aikaa. Asettamani kriteeri toteutuu Australian kontekstissa, jossa Tourism Australia -verkkosivut ⁷ tarjoavat kattavan tietopaketin Australian matkailumahdollisuuksista ja nähtävyyksistä. Sivusto on suunnattu sekä kotimaisten että ulkomaisten matkailijoiden tarpeisiin ja sisältää tietoa esimerkiksi Australian kaupungeista, tapahtumista ja kulttuurista sekä ikonisista luonnon-ihmeistä kuten Uluru sekä maailmanperintökohteesta Iso valliriutta. Lisäksi sivusto tarjoaa tietoa erilaisista aktiviteeteista, kuten surffauksesta, sukelluksesta, patikoinnista ja eläinretkistä. Tourism Australia -verkkosivuilla löytyy käytännön tietoa matkailijoille, kuten viisumi- ja maahantulomääräyksistä, majoitus- ja kuljetusvaihtoehtoista sekä turvallisuusohjeista. Sivuston kautta matkailijat voivat suunnitella ja varata matkojaan Australiaan ja löytää inspiraatiota seuraavaa matkaansa varten. (Tourism Australia, 2024.)

Myös Norjan Visit Svalbard -verkkosivusto ⁸ kattaa asettamani kriteerin. Sivusto tarjoaa tietoa matkailijoille, jotka ovat kiinnostuneita vierailemaan Svalbardin alueella Norjan Huippuvuorilla. Sivusto sisältää laajan valikoiman matkailuun liittyviä aiheita, kuten aktiviteetteja, nähtävyyksiä, majoitusvaihtoehtoja ja ruokapaikkoja. Tietoa löytyy myös alueen historiasta, kulttuurista ja luonnosta. Svalbard on tunnettu arktisesta luonnostaan, joka tarjoaa ainutlaatuisia kokemuksia matkailijoille ympäri vuoden. Alueella voi nähdä uhanalaisia eläimiä – muun muassa naaleja – sekä ihastella jäätiköitä ja lumihuippuisia vuoria. Verkkosivuston kautta matkailijat voivat suunnitella ja varata matkojaan Svalbardille, löytää vinkkejä ja ideoita matkan suunnitteluun ja turvallisuuteen liittyen. (Visit Svalbard, 2024.)

Visit Rwanda -verkkosivut ⁹ osoittavat miten matkailua on kehitetty uhanalaisten lajien ympärille. Sivusto tarjoaa kattavan kuvauksen matkailumahdollisuuksista ja nähtävyyksistä Ruandassa. Sivusto esittelee maan monipuolisen luonnon, rikkaan kulttuurin ja ainutlaatuisen historian. Matkailijat voivat löytää tietoa erilaisista aktiviteeteista, kuten retkistä uhanalaisten vuoristogorillojen luokse, safareista, vaelluksista ja kulttuurikohteista. Yksi verkkosivuston keskeisistä painopistealueista on juuri gorillaretket, joka on yksi Ruandan suosituimmista matkailukohteista. Visit Rwanda -sivusto tarjoaa tietoa ja vinkkejä gorillaretkä

⁷ <https://www.australia.com/en/places/caims-and-surrounds/guide-to-the-great-barrier-reef.html>

⁸ <https://en.visitsvalbard.com/inspiration/various/the-arctic-fox-in-svalbard>

⁹ <https://visitrwanda.com/interests/gorilla-tracking/>

suunnitteleville matkailijoille, mukaan lukien tietoa luvista ja turvallisuusohjeista. Lisäksi sivusto tarjoaa tietoa Ruandan eri alueista, kuten Volcanoesin ja Akageran kansallispuistoista, sekä majoitusvaihtoehtoja ja ruokapaikoista eri puolilla maata. (Visit Rwanda, 2024.)

4.2 Uhanalaisiksi julistetut

Aineiston eläimet tai ekosysteemit ovat tavalla tai toisella luokiteltu uhanalaisiksi ja toimivat sukupuuttomatkailun kohteina. Uhanalaiseksi, harvinaiseksi tai katoamisuhan alla oleviksi julistaminen on johtanut erilaisiin toimiin niiden suojelun ja säilyttämisen varmistamiseksi, mutta oletettavasti on ollut vaikuttamassa myös niiden tunnettavuuteen ja että niiden ympärille on muodostunut sukupuuttomatkailua. Uhanalaisuuteen ovat olleet johtamassa antroposeenin ajan ilmiöt, kuten ilmastonmuutos, luonnonvarojen hyödyntäminen sekä taloudellisten etujen tavoittelu. Seuraavaksi kerron aineiston eläimistä, niiden elinympäristöistä sekä eläinten toimijuuksista ja vallan jakautumisesta aineiston teksteissä.

4.2.1 Iso valliriutta

Australian Queenslandissa sijaitseva Iso valliriutta (Great Barrier Reef) on planeettamme suurin elävä koralliriuttaekosysteemi (Piggott-McKellar & McNamara, 2017, s. 401). Maailmanperintökohde Isoa valliriutta on Unescon (2023) raportissa World Heritage Centre'n ja IUCN:n toimesta ehdotettu arvioitavaksi, täyttäisikö kohde vaarantuneen luonnollisen maailmanperintökohteen kriteerit ensimmäisenä maailmassa, ilmastonmuutoksen aiheuttaman näivettymisen vuoksi (Unesco, 2023, s. 30). Ratkaisua ehdotuksesta ei ole saatu, mutta keskustelua käydään edelleen. Ison valliriutan arvo löytyy sen korkeasta ja ainutlaatuisesta biologisesta monimuotoisuudesta. Isolla valliriutalla asuu muun muassa yli 400 kovaa korallilajia, 150 pehmeää korallilajia, 1625 kalalajia, 30 valas- ja delfiinilajia, kuusi maailman seitsemästä merikilpikonnalajista, dugongeja, lukuisia hailajeja, merilintuja ja nilviäisiä. Lajeista useat ovat uhanalaisia. Alueeseen kuuluu myös lukuisia ekosysteemejä, joista ikonisimpia ovat koralliriutat, mutta alueella on lisäksi mangrovemetsiä, meriruohoniittyjä, avovettä ja yli 1000 saarta. (Piggott-McKellar & McNamara, 2017, s. 401.)

Iso valliriutta on todettu tiedotusvälineissä ja akateemisessa kirjallisuudessa sukupuuttomatkailukohteeksi, jonne matkailijat matkustavat kokemaan sen, ennen kuin on liian myöhäistä. Viimeisen vuosikymmenen ajan, ja sitä pidempäänkin, Ison valliriutan terveydentilan heikkenemiseen on kiinnitetty huomiota. Terveydentilaa ovat heikentäneet rannikkoalueen kehitys,

maatalouden valumat, satamien kehittäminen, ruoppaus, kalastus, matkailu ja ilmastonmuutos. Iso valliriutta kärsii muun muassa korallien vaalenemisesta, merenpinnan noususta ja veden laadun heikkenemisestä. (Piggott-McKellar & McNamara, 2017, s. 397.) Tällaisissa meriympäristöissä villieläimiin keskittyvä matkailu liittyy merellä tapahtuvaan virkistystoimintaan, eli muun muassa laitesukellukseen, snorklaukseen sekä meren villieläinten katseluun veneestä tai maalta (Mazzoldi, 2019, s. 2).

Osa Ison valliriutan matkailusta vastaavista on ilmaissut huolensa siitä, että lisääntyvä raportointi riuttojen terveydentilan heikkenemisestä voi johtaa lisääntyvään matkailuun alueella mikä puolestaan johtaa suurempiin vaikutuksiin alueella pitkällä aikavälillä. Huolenaihe on koettu tärkeäksi, koska Iso valliriutta on leimattu sukupuuttokohteeksi / katoavaksi maisemaksi / katoavaksi luonnonperinnöksi ja turistit etsivät nimenomaisesti tällaisia kohteita. Iso valliriutta on tällaisen leimautumisen vuoksi ollut esillä lukuisilla matkailusivustoilla ja ”bucket -listauksissa” kohteena, joka on nähtävä ennen kuin on liian myöhäistä. (Piggott-McKellar & McNamara, 2017, s. 398.)

Aineiston tekstissä korostetaan ihmisen hallintaa ja Ison valliriutan hyödyntämistä ihmisen tarpeisiin. Riutta nähdään lähinnä matkailukohteena ja eksoottisena maisemana, joka tarjoaa elämyksiä ja kokemuksia. Luonto nähdään resurssina, jonka arvo määritellään sen käyttökelpoisuuden ja houkuttelevuuden perusteella ihmisten näkökulmasta. Matkailuteollisuuden valta ja kontrolli ovat esillä ja tekstissä esitetään erilaisia tapoja saapua Isolle valliriutalle sekä korostetaan matkailukohteiden ja palveluiden tarjoamia vaihtoehtoja. Matkailuteollisuus ohjaa vahvasti sitä, millä tavoin ihmiset kohtaavat luonnon ja käyttävät sitä matkakohteena. Teksti myös korostaa erilaisia aktiviteetteja ja majoitusvaihtoehtoja, mikä viestii matkailualan valasta määritellä, miten ihmiset kokevat tämän ympäristön.

Vaikka Iso valliriutta korostuu matkailukohteena, viitataan myös luonnon suojelemisen tarkeyteen. Tämä voi näyttäytyä diskurssina, joka pyrkii tasapainottamaan matkailun tuomat taloudelliset hyödyt ja luonnon säilyttämisen tarpeen. Kuitenkin on huomioitava, että tämäkin näkökulma saattaa olla ihmiskeskeinen ja hyötyä painottava.

4.2.2 Naalit

Skandinaviassa uhanalainen naali, eli napakettu, kiinnostaa matkailijoita muun muassa harvinaisuutensa, uteliaisuutensa ja viehättäväksi koetun ulkonäkönsä vuoksi. 1900-luvun alussa

naaleja metsästettiin Skandinaviassa arvokkaiden turkkiensa vuoksi. Naalien määrä romahti voimakkaasti 1920–1930 luvuilla aloitetuista suojelutoimista huolimatta. Nykyisin yksi suuri uhka naaleille on ketun leviäminen vuoristo- ja tundra-alueille, jotka ovat naalin elinalueita. (Larm ym., 2018, s. 4.) Ketun esiintymisalueen laajentumiseen on luultavasti monia syitä, jotka liittyvät paitsi ilmastoon myös ihmisen toimintaan (Eide ym., 2019, s. 21). Naalit kärsivät myös ruokapulasta, joka johtuu myyrien ja sopulien syklisen dynamiikan häiriöstä. Pienjyrsijöitä onkin pitkän aikaa ollut vähemmän saatavilla, mikä johtuu todennäköisesti ilmastonmuutoksen aiheuttamista lumiolosuhteiden muutoksesta. (Larm ym., 2018, s. 4.)

Skandinaviassa joidenkin naalipopulaatioiden esiintymisalueilla tai niiden läheisyydessä ylläpidetään ulkoilupaikkoja, vaellus- ja hiihtolatuverkostoja sekä vuoristomajoja. Naalia hyödynnetään alueiden markkinoinnissa ja opastettuja naalisafareita järjestetään niiden luoliin kesäisin. Safareista saadut tulot lahjoitetaan usein naalien suojeluohjelmaan. (Larm ym., 2018, s. 4.) Safarien on osoitettu aiheuttavan häiriötä naalien päivittäisiin aktiivisuustapoihin luolavierailujen aikana, mutta negatiivisia vaikutuksia ei ole kuitenkaan havaittu naalien lisääntymismenestykseen tai eloonjäämishaasteisiin. Lisäksi ei ole havaittu merkkejä siitä, että naalit hylkäisivät luoliaan safarikäyntien vuoksi. Näin ollen safarien suora negatiivinen vaikutus näyttää vähäiseltä. Lisäksi ihmisen vaikutus alueella näyttäisi vaikuttavan naalien hyväksi, sillä ihmisen aiheuttama häiriö vähentää petoeläimiä ja naalin kilpailijoita alueella. (Larm ym., 2018, s. 4–5.)

Naaleja käsittelevässä aineiston tekstissä on havaittavissa antroposentrinen maailmankuva ja ihmisen yliverisuus, jossa ihminen hallitsee ja määrittelee ympäröivää luontoa. Naalien elinympäristöä kuvataan alueena jossa ihmiset voivat käydä, mutta samalla korostetaan luonnonvaraisuutta ja varoitetaan ihmisiä lähestymästä liian lähelle naaleja tai koskettamasta niitä. Naaleja kuvataan uteliaina ja söpöinä, mutta samalla varoitetaan niiden kantamista taudeista ja loisista, mikä viestii ihmisen ylemmyydestä ja tarpeesta suojella itseään. Tämä kuvastaa ihmisen ja luonnon välistä jännitettä. Tekstissä mainitaan valokuvausretket ja matkailijoiden halu ikuistaa luonnonvaraisia eläimiä. Tämä viittaa siihen, kuinka matkailulla on vaikutuksensa ei-inhimillisiin toimijoihin, sekä ihmisten tarpeeseen kontrolloida ja hallita näitä kohtauksia. Ihmisen teknologisen luonnonhallinnan rooli nousee esiin maininnoilla valokuvaussafareista ja ammattitaitoisista oppaista, jotka käyttävät esimerkiksi kameroita ja GPS-laitteita auttaakseen ihmisiä löytämään ja kohtaamaan luonnonvaraisia eläimiä.

4.2.3 Gorillat

Vuoristogorilloja elää Virungan kansallispuistossa Kongossa, Volcanoesin kansallispuistossa Ruandassa sekä Mgahingan ja Bwindin kansallispuistoissa Ugandassa. Esimerkiksi vuonna 2019 suoritettun laskennan mukaan Bwindin kansallispuistoissa eli 459 yksilöä maailmanlaajuisesta 1063:n vuoristogorillapopulaatiosta. Alueelle ominaista ovat jyrkät ja korkeat kukkulat sekä runsas biodiversiteetti. Ennen Bwindin muuttamista kansallispuistoksi paikallisilla yhteisöillä oli rajoittamaton pääsy metsään. Batwan metsästäjäkeräilijät asuivat metsässä ja olivat täysin riippuvaisia siitä. Lisäksi naapurimaiden heimot hakivat metsästä muun muassa kasveja ja rakennusmateriaaleja, mutta kun metsä muutettiin kansallispuistoksi, kaikki ihmisen toiminta puistossa kiellettiin. Ihmiset nähtiin uhkana vuoristogorilloille ja metsälle. Batwat menettivät pääsyn esi-isiensä koteihin ja muut yhteisöt menettivät toimeentulonsa, mikä johti vihamielisyyteen gorilloja kohtaan ja konflikteihin. Konfliktien ratkaisemiseksi otettiin käyttöön suojelu- ja kehitysohjelmat sekä gorillamatkailun tulojenjakojärjestelmä. (Ampumuza & Driessen, 2021, s.1602.)

Gorillojen totuttaminen matkailijoihin, jotta ne olisivat sukupuuttomatkailijoiden katseltavissa, on ollut Christine Ampumuzan ja Clements Driessen'n (2021) tutkimuksen aiheena. Tutkimuksessa on kiinnitetty huomiota erityisesti gorillojen rooliin näissä prosesseissa. (Ampumuza & Driessen, 2021, s.1602–1603.) Bwindissä tunti gorillan katselua on maksanut lähes 1000 USD, jonka on odotettu tuottavan tuloja suojelu- ja kehityshankkeisiin. Totutettujen gorillojen lisääntynyt kysyntä on herättänyt huolta joidenkin tutkijoiden keskuudessa gorillojen hallinnasta ja kaupallistamisesta paikallisyhteisöjen toimeentulon kustannuksella. Lisäksi luonnonsuojelijat ovat olleet huolissaan siitä, että tottuneiden gorillojen määrän lisääminen aiheuttaa gorilloille terveysriskejä. Näissä keskusteluissa tottuminen esitetään yksiulotteisena suhteena, jossa tietyt ihmiset ja heidän instituutionsa (luonnonsuojelijat, hallitukset ja tieteen tekijät) hallitsevat täysin gorilloja, totuttamisprosessia, gorillaturismia ja luonnonsuojelua. (Ampumuza & Driessen, 2021, s.1602–1603.)

Aineiston teksti kuvaa gorillojen tarkkailua matkailukohteena, jossa ihmisten on mahdollista nähdä gorilloja niiden luonnollisessa elinympäristössä. Ihminen on tässä kontekstissa toimija, joka kontrolloi ja hallinnoi gorillojen kohtaamista ja elinympäristöä. Esimerkiksi tekstissä mainitaan, että gorillojen kohtaamiset ovat tarkasti hallittuja ja että turisteja ohjaavat kokeneet jäljittäjät ja oppaat. Ihminen esitetään siis keskiössä luonnon hallinnassa. Ihmisen

luonnonvarojen hyödyntäminen ja kontrollointi ovat havaittavissa tekstissä; gorillojen tarkkailusta on tullut merkittävä tulonlähde alueelle, ja tekstissä mainitaan, että lupamaksu gorillojen seuraamiseen on 1500 USD per henkilö per päivä ja että 10 % lupien tuotosta ohjataan paikallisille yhteisöille. Tämä osoittaa, kuinka luonnonvaroja, kuten gorillojen elinympäristöä ja niiden näkemistä, käytetään taloudellisen hyödyn tavoitteluun, mutta myös suojelun edistämiseen.

Vallan jakautuminen ja kontrolli ilmenee myös siten, että tekstissä kuvataan tarkasti, kuinka gorillojen seuraamista hallitaan ja valvotaan, esimerkiksi jokaiselle gorillaperheelle myönnetään vain kahdeksan seurantalupaa päivässä. Tällainen valvonta ja kontrolli heijastavat ihmisen valtaa ja kontrollia luonnonvaraisiin eläimiin ja niiden elinympäristöön. Kyse on sekä vallasta, että myös hyvää tarkoittavasta suojelusta.

4.3 Uhanalaisuuden julistajien ylivalta

Kun tarkastellaan aineistoa yleisellä tasolla, on siinä havaittavissa useita diskursseja, jotka heijastavat erilaisia teemoja ja näkökulmia. Kokonaisuudessaan teksteistä muodostuu inhimillisistä tarpeista käsin melko monipuolinen kuva sukupuuttomatkailuun liittyvistä aiheista, jotka tarjoavat lukijoille tietoa, inspiraatiota ja käytännön ohjeita heidän matkalle valmistautumistaan varten. Matkavinkit ovat osa aineistoa ja niissä annetaan opastusta, kuten mitä pakata mukaan, miten varata retkiä ja mitä odottaa vierailulta. Aineistossa korostuu positiivisten matkailukokemusten tavoittelu palvelukulttuurin, elämysten, huolenpidon tai vieraanvaraisuuden esittelyn kautta.

Matkailun ja elämysten teemoja kuvataan erilaisten mahdollisten seikkailujen ja aktiviteettien, kuten gorillojen seurannan, naalien tarkkailun ja Isolla valliriutalla sukeltamisen kautta. Verkkosivuilla kerrotaan myös parhaista ajoista vierailla näissä paikoissa. Kerrotaan muun muassa milloin Isolla valliriutalla vesi on tarpeeksi lämmintä uimiseen ja vedenalainen näkyvyys on parhaimmillaan, sekä milloin on sesonkiaika ja milloin matkailijoita on vähemmän. Tekstissä kehoitetaan myös olemaan jättämättä väliin kilpikonnien kuoriutuminen tammi-maaliskuussa. Sitä kautta parhaista ajoista vierailla ei kerrota, milloin vierailusta olisi vähiten häiriötä eläimille, esimerkiksi niiden lisääntymiskausina.

Matkailun edistämisen lisäksi teksteissä pyritään tuomaan esiin kestäväyyden roolia. Kestäväyyden rooli näkyy aineistossa pääasiassa antroposentrisestä näkökulmasta. Esimerkiksi

ympäristön suojeluun liittyen kerrotaan, että vierailijoilla on mahdollisuus osallistua erilaisiin aktiviteetteihin, jotka vähentävät negatiivisia ympäristövaikutuksia Isolla valliriutalla. Tämä korostaa ihmisen toimintaa ympäristön hyväksi loma-aktiviteettien kautta. Luonnonsuojelun ja ekoturismin teemoja käsitellään lisäksi tuomalla esiin luonnonsuojeluorganisaatioita ja niiden toimintaa. Tekstissä mainitaan lisäksi luonnonsuojelun tarjoamista työmahdollisuuksista paikallisille. Luonnonsuojelijoiden pitkäjänteisen työn kuvausten kautta teksteissä ilmenee myös kulttuuriperinnön ja historian teemoja.

Aineistojen teksteissä ilmenee monia valtarakenteita ja diskursseja, jotka heijastavat ihmisen ja luonnon välistä suhdetta. Ihmisen valta ja kontrolli luontoa kohtaan sekä matkailun ja taloudellisen hyödyn merkitys luonnonvarojen hyödyntämisessä ovat näkyvissä (ks. esim. Kline ym., 2023, s. 1168, 1170; Lemelin ym., 2011, s. 5–6; Äijälä ym., 2020, s. 9). Tarkasteltaessa aineiston kielellistä ilmettä ja esitystapaa sekä näiden vaikutusta lukijan suhtautumiseen Isoon valliriuttaan eläimistöineen, naaleihin ja gorilloihin on havaittavissa, lähestymistapa, joka heijastaa tiettyjä kulttuurisia arvoja ja asenteita eläimiä kohtaan, jotka korostavat niiden suloisuutta ja kiinnostavuutta ihmisten silmissä. Esimerkiksi naali esitetään sympaattisena ja uteliaina olentona, joka herättää kiinnostusta ja ihailua. Gorillat esitetään lempeinä ja kunnioitusta herättävinä olentoina, joka korostaa niiden tarkkailun unohtumatonta ja jopa elämää mullistavaa kokemusta. Ja vaikka tekstit tarjoavat tietoa eläinten elämästä ja käyttäytymisestä tai niiden elinympäristöstä ja suojelusta, eivät tekstit syvenny eläinten rooleihin ekosysteemeissä tai siihen, miten ihmisen toiminta vaikuttaa niiden elinympäristöön. Tämä saattaa heijastaa ajattelutapaa, jossa eläimiä pidetään ensisijaisesti ihmisen tarpeiden ja toiveiden tyydyttäjinä, eikä niinkään itsenäisinä toimijoina ekosysteemeissä (ks. esim. Jęczmyk ym., 2021, s. 3; Äijälä ym., 2020, s. 9). Tämä taas voi valottaa laajempaa valtarakenteiden ilmentymää yhteiskunnassa, jossa ihmisen etu asetetaan usein ensisijaiseksi ei-inhimillisten toimijoiden kustannuksella (ks. esim. Kline ym., 2023, s. 1169).

Hegemonisen, eli ilman sopimusta muodostuneen ylivallan, diskurssin rakentumista tukee Isoa valliriutaa koskevassa tekstissä kohta, jossa esitellään kuuluisuuden, näyttelijä Chris Hemsworthin, mielipide, joka vahvistaa vallitsevaa kuvaa Ison valliriutan ainutlaatuisuudesta. Tällainen julkisuuden henkilön lausunto voi lisätä kohteen houkuttelevuutta ja vakuuttaa lukijat siellä vierailun välttämättömyydestä.

"Iso valliriutta on yksi niistä paikoista, joissa sinun täytyy käydä, rakastatpa sitten vettä tai haluat vain nähdä yhden maailman suurista ihmeistä.

- Chris Hemsworth, näyttelijä ja Australian matkailun kansainvälinen lähettiläs"
- Tourism Australia

Verkkosivustot käyttävät myös valikoitua kuvastoa ja kielikuvia luomaan romanttisen ja eksoottisen tunnelman, mikä edelleen vahvistaa hegemonista kuvaa matkailusta. Kielikuvilla pyritään herättämään lukijoiden mielenkiinto ja houkuttelemaan heitä vierailemaan kohteissa. Matkailun kestävyys ja ympäristövaikutuksiin liittyvät näkökohdat eivät saa yhtä suurta painoarvoa kuin kohteen houkuttelevuuden korostaminen. Tämä voi heijastaa sitä, miten valtasuhteet rakentuvat matkailualalla ja missä taloudelliset intressit usein ohittavat ympäristönäkökohdat (ks. esim. Lemelin ym., 2010, s. 487).

Verkkosivustot tarjoavat siis tietoa kohteista korostaen samalla kestävän matkailun ja ympäristönsuojelun tärkeyttä. Matkailijoiden, luontokohteiden ja paikallisten toimijoiden välillä vallitsee vuorovaikutus, jossa jokainen osapuoli pyrkii saavuttamaan omat tavoitteensa. Sukuupuu matkailussa näkyvät valtasuhteet näyttäisivät heijastavan epätasapainoa ihmisten ja eläimellisten toimijoiden välisissä suhteissa. Epätasapaino on havaittavissa myös siinä, miten luontokohteita kehitetään ja käytetään matkailun tarkoituksiin. Taloudelliset intressit näyttävät ohittavan ympäristönäkökohtia ja eläinten hyödyntäminen matkailun houkuttimina sekä niiden hyväksikäyttö palveluntarjoajina saattaakin olla johtamassa tällaiseen valtasuhteiden epätasapainoon.

5. ANTROPOSENTRISMIN DISKURSSI

Tässä luvussa tarkastelen aineistoni teksteissä käytetyssä kielessä ilmeneviä antroposentrisia ja kaupallisia diskursseja. Nämä diskurssit kuvaavat, miten eläimiin suhtaudutaan sukupuutto-matkailun kontekstissa niitä hyödyntämällä taloudellisten tuottojen saavuttamisessa, elämyk-sinä, tuotteina ja palveluina sekä matkailun markkinoinnissa.

5.1 Uhanalaiset matkailun resurssina

Kaupallisuuden näkökulmasta aineisto esittelee eläimistön matkailukohteina, käyttäen hou-kuttelevaa kieltä ja kuvailua sekä korostaen eläinten ulkonäköä ja luonteenpiirteitä. Matkailun markkinoinnin näkökulmasta teksti esittelee monipuolisia aktiviteetteja kuten esimerkiksi va-lokuvasafareita ja tarkkailuretkiä, joka viestii pyrkimyksestä houkutella matkailijoita käyttä-mään rahaa matkailupalveluihin. Mainintoja löytyy myös siitä, kuinka matkailijat voivat op-pia lisää eläimistä ja niiden elinympäristöstä matkailemalla alueella. Aineistossa on myös mainontaa erilaisista tapahtumista.

”...on erittäin suositeltavaa varata etukäteen joko verkossa tai luotettavan matkanjär-jestäjän kautta.” - Visit Rwanda

”... naali on erittäin suosittu luonto- ja villieläin kuvaajien keskuudessa.... parhaat mah-dollisuudet havaita naali ... suositeltavaa liittyä järjestettyyn valokuvasafariin paikalli-sen aktiviteetin tarjoajan kanssa” - Visit Svalbard

”Jos haluat lukea ja oppia lisää naalista...” - Visit Svalbard

”...upeita sukelluskokemuksia aina rannikon edustalla olevista sukellushylyistä moni-päiväisiin laivaretkiin ulkoriutalle.” - Tourism Australia

Aineistossa korostetaan matkailun tarjoamia upeita kokemuksia. Ihmisten elämyksellisyyttä korostetaan muun muassa sillä, miten eläinten kuvataan vaikuttavan matkailijoihin. Eläinten ominaisuuksia korostetaan ja kuvataan miten ne houkuttelevat ihmisiä ja lisäävät kiinnostusta eläintä kohtaan. Tekstit käyttävät voimakkaita adjektiiveja, kuten "jännittävä" ja "ainutlaatuinen".

”...varmistaaksesi, että vierailusi on yhtä upea kuin ympäristö.” - Tourism Australia

“Ainutlaatuinen mahdollisuus...” - Visit Rwanda

Verkkosivuilla on nähtävissä näkökulmia, joissa eläimet tuodaan esiin ihmisen viihteen

lähteenä. Viihteellisyyttä korostaa esimerkiksi viittaus populaarikulttuurin ilmiöön, eli musiikkikappaleeseen, sekä puhekielen käyttö tekstissä. Esimerkiksi Tourism Australian-verkkosivuilla viitataan Isoon valliriuttaan ja sen eläimistöön kuin tämä olisi henkilö, jota voi tervehtiä. Eläimen tervehtimisen tavoista ihmiselle ei kerrota, eli esimerkiksi mistä eläimen eleistä tai toiminnasta voisi päätellä, että eläintä ei pelota sitä tarkkailemaan tulleet vierailijat.

"Sano 'g'day' suurelle kahdeksikolle" - Tourism Australia

"... jännittävän kohtaamisen naalin kanssa, ja se on myös erittäin hyvä tilaisuus löytää vastaus Ylvis-veljesten suureen kysymykseen heidän vuoden 2013 hittikappaleestaan "What Does the Fox Say?"!" - Visit Svalbard

Verkkosivustoilla mainitaan matkailun taloudellisista vaikutuksista, kuten gorillamatkailun lupamaksujen osuottojen ohjaamisesta paikallisille yhteisöille ja viljelijöille. Lisäksi kerrotaan gorillaretkien tarjoamista työmahdollisuuksia paikallisille asukkaille, mikä viittaa siihen, että matkailutoiminta on osa paikallista taloutta ja elinkeinoelämää. Luonto ja eläimet nähdään tässä kontekstissa resursseina, jotka ovat ihmisten käytettävissä tiettyä hintaa vastaan.

"10 % lupien tuotosta ohjataan paikallisille yhteisöille, koulujen, terveyskeskusten ja teiden rakentamiseen. Korvausrahasto paikallisille viljelijöille on olemassa, jos gorillat aiheuttavat vahinkoa heidän sadolleen..." - Visit Rwanda

Isoa valliriuttaa käsittelevässä tekstissä taas korostuvat kaupallisten kumppanuuksien mainostaminen. Tekstissä mainitaan useita alueella toimivia palveluntarjoajia, kuten hotelleja, lentoyhtiöitä ja sukellusyrityksiä. Teksti toimiikin markkinointialustana ja kannustaa matkailijoita käyttämään yritysten palveluita. Nämä elementit yhdessä osoittavat, kuinka ei-inhimillisiin toimijoihin kohdistuvat retket ja aktiviteetit ovat paitsi matkailupalvelua, myös taloudellista arvoa luovaa toimintaa sekä paikallisille yhteisöille että matkailualan toimijoille. Joissain tapauksissa saatavat tuotot myös hyödyntävät luonnonsuojelutoimintaa.

Asiakaspalvelullinen näkökulma aineistossa auttaa matkailijoita suunnittelemaan ja valmistautumaan matkaansa sekä tarjoaa tietoa eläimistä. Alueelle tapahtuvan matkailun saavutettavuutta ja turvallisuutta korostetaan, eli esimerkiksi varoitetaan matkailijoita mahdollisista riskeistä, kuten eläinten kantamista taudeista. Tekstissä mainitaan myös eläinten ja ihmisten kohtaamisten tarkasta hallinnasta, mikä viittaa siihen, että eläin on osa matkailualan palveluita ja tuotteita, jotka on suunniteltu asiakkaiden viihdyttämiseksi.

”Mutta muista, että naalit voivat kantaa sekä loisia että sairauksia, jotka voivat tarttua ihmisiin, kuten raivotautia. Siksi ei ole suositeltavaa mennä liian lähelle naaleja...”
- Visit Svalbard

”Gorillojen seuraaminen Ruandassa on turvallista ja suhteellisen helposti saavutettavissa.” - Visit Rwanda

Aineistossa kerrotaan retkenjärjestäjäorganisaatioista ja logistiikasta, kuten matkailijaryhmien koosta ja valvonnasta. Korostetaan, että esimerkiksi gorillaretket ovat järjestettyä matkailutoimintaa, joka edellyttää niiden hallintaa ja organisointia. Isoa valliriuttaa käsittelevässä tekstissä esitellään erilaisia kuljetus- ja majoitusvaihtoehtoja, kuten taksimatkoja, boutiquehotelleja ja luksussaaria. Aineistossa yhdistyvät luontevasti kohteen markkinoinnin, asiakaspalvelun ja tiedon jakamisen tavoitteet, mikä ilmentää kaupallisuuden diskurssia matkailijoiden houkuttelemiseksi ja heidän tarpeidensa täyttämiseksi kohteessa.

”Pääsy pisteet Isolle valliriutalle ovat hajallaan pohjoisimman ... ja eteläisimmän rannikkokaupungin ... välissä. Viisi suosituinta riutalle johtavaa lentokenttää ovat...”
- Tourism Australia

5.2 Eläimet nähtävyytenä

Aikaisemmassa tutkimuksessa on todettu matkailualan olevan esimerkki antroposentrisesti keskittyneestä suhteesta, jossa eläimet muuttuvat ennen kaikkea objekteiksi (Kline ym., 2023, s. 1168). Puhtaasti inhimillinen keskustelu voi siis jättää huomiotta jotain olennaista tai hämärtää luonnon toimijuutta, toistaen näkemyksiä luonnosta mykkänä objektina (Milstein, 2008, s. 175, 182). Aineistossa objektisointi näkyy esimerkiksi eläimen hyödyntämisessä markkinoinnissa. Eläintä kuvillaan nähtävyytenä ja hyödynnetään resurssina matkailutoiminnassa. Eläin ei ole itsenäinen toimija tai omanarvoinen olento vaan pikemminkin passiivinen kohde, jonka tarkoitus on palvella ihmisten tarpeita. Ihminen esitetään subjektin roolissa, joka hyödyntää ja objektisoi eläintä matkailun edistämiseksi, mikä heikentää niiden asemaa ja arvoa tekstissä.

”... sitä pidetään yhtenä Huippuvuorten ”viidestä suuresta” eläimestä, joista valokuvaajat haluavat saada tilannekuvan alueella vieraillessaan.” - Visit Svalbard

”Kilpikonnat, valaat, rauskut ja jopa hait – kuinka monta Australian kahdeksasta merieläimestä voit havaita vierailusi aikana Isolla valliriutalla? Löydä parhaat paikat tavata vedenalaisia tovereitamme!” – Tourism Australia

Aineistossa korostetaan osittain ihmisten vastuuta luonnon suojelussa. Vaikka aineistossa mainitaan eläinten suojeleminen ja suojelun edistämiseksi valmistetut erilaiset rakennelmat, kuten riuttojen ennallistamista edistävä vedenalaisen taiteen museo, asettaa tämä puhetapa eläimet ja niiden elinympäristön riippuvaisiksi ihmisten toiminnasta. Ekosysteemien säilyminen näyttäytyykin riippuvaisena ihmisten päätöksistä ja toimista, mikä vahvistaa niiden objektisointia.

”Suojele tätä luonnon ihmettä

Ison valliriutan vierailijoilla on tärkeä rooli tämän ikonisen maamerkin suojelemissa. On monia lomaideoita ja kiertoaajeluvaihtoehtoja, joilla on minimaalinen ympäristövaikutus ja jotka keskittyvät säilyttämiseen ja palauttamiseen. Katso, kuinka vierailusi voi olla avuksi.” - Tourism Australia

”...seremoniassa on ... keskusteluja Ruandan suurista saavutuksista gorillan suojelussa sekä suurista haasteista, jotka vielä edessä ovat.” - Visit Rwanda

Aineistossa gorillaperheille on annettu inhimillisiä nimiä ja se voi herättää tunteita matkailijoissa. Nämä tunteet voivat liittyä empatiaan ja kiintymykseen eläimiä kohtaan, mikä voi lisätä matkailijoiden halua kokea nämä eläimet läheltä ja tukea niiden suojelua. (ks. esim. Lemelin ym., 2011, s. 5; Bushell & Bricker, 2017, s. 107.) Nimeäminen on esimerkki sekä eläimen objektisoinnista että antropomorfisoinnista.

”Vierailijat kokoontuvat... ja heille määritetään perheryhmä ... Perheitä kutsutaan nimillä Susa, Igisha, Karisimbi, Sabyinyo, Amahoro, Agashya, Kwitonda, Umubano, Hirwa, Bwenge, Ugyenda ja Muhoza.” - Visit Rwanda

Antropomorfismi ilmenee aineiston teksteissä myös kohdissa, joissa muitakin ihmisen ominaisuuksia, kuten inhimillisiä piirteitä, liitetään eläimiin tai niiden käyttäytymiseen (ks. esim. Pohjanheimo, 2024; Sihvonen, 2014, s. 82; Ding ym., 2022, s. 404). Kuten Cohenkin (2009) on todennut, ihmisiä kiinnostaa villieläinten toiseus, mutta myös niiden näennäinen samankaltaisuus kanssamme (Cohen, 2009, s. 101). Kun eläimiä kuvaillaan inhimillisillä piirteillä, luodaan niille persoonallisuutta ja inhimillistä luonnetta. Antropomorfisoivien elementtien käyttö voi tehdä tekstistä mielenkiintoisemman ja viihdyttävämmän lukijoille, mutta samalla se voi myös vääristää eläinten lajityypillistä luonnetta.

Inhimillistäminen voikin toimia tehokkaana tapana sitouttaa matkailijoita ja vahvistaa heidän kiinnostustaan kohteeseen. Nimeäminen ja eläinten inhimillistäminen auttavat luomaan tarinoita eläinten ympärille ja tekevät niistä matkailun vetovoimatekijän (ks. esim. Raasakka &

Ojuva, 2018, s. 8). Tarinat tarjoavat matkailijoille mahdollisuuden samaistua eläimiin. Inhimillistäminen auttaa myös luomaan brändiä kohteille, erottamaan nämä kilpailijoista ja houkuttelemaan lisää matkailijoita. Kun eläimet saavat nimiä ja niiden yksilöllisyyttä korostetaan, se auttaa luomaan mielikuvan ainutlaatuisesta ja persoonallisesta matkakokemuksesta. Inhimillistämisen olemassaolo tai merkitys voikin riippua siitä, miten se kyseisessä kielenkäytössä nimitään.

"... näistä lempeistä olentoista." - Visit Rwanda

"Söpö ja utelias karvapallo" - Visit Svalbard

"...utelaita ja rohkeita tullakseen lähelle tutkimaan..." - Visit Svalbard

"...viekkaita metsästäjiä ja raadonsyöjiä..." - Visit Svalbard

Aineistossa eläimiä kuvattaessa esimerkiksi kumppaneina tai ryhminä annetaan niille inhimillisiä sosiaalisia rakenteita. Myös kuvaus eläimen romanttisuudesta kumppanin valinnassa muistuttaa ihmisen tavoista sitoutua ja valikoida elämänkumppaneitaan:

"Ryhmät, eli laumat, koostuvat vähintään yhdestä hopeaselästä sekä useista naaraista ja nuorista yksilöistä." - Visit Rwanda

"...kun ne ovat löytäneet kumppanin, ne pysyvät yhdessä parina loppuelämänsä!"
- Visit Svalbard

"Hauska fakta naalista on, että ne ovat melko romanttinen joukko..." - Visit Svalbard

Eläinten elinalueen kuvaus niiden kodiksi tai ihmemaaksi, antaa ymmärtää, eläinten kokevan samankaltaisia tuntemuksia tai siteitä kuin ihmiset kotinsa tai ihmeellisen paikan suhteen.

"... kalalajista, jotka kutsuvat tätä vesi-ihmemaata kodiksi." - Tourism Australia

"...vulkaaninen alue on koti uhanalaisille vuoristogorilloille." - Visit Rwanda

Verkkosivuilla kuvataan kuinka matkailija voi kohdata eläimiä alueilla tai aktiviteettien yhteydessä, mikä voi luoda vaikutelman, että eläimet kohtaavat matkailijat tietoisesti. Kohtaamiset tuodaan aineistossa esiin ihmisen näkökulmasta ja epäselväksi jää kohtaamisten tasapuolisuus eläinten ja ihmisten kesken:

"Kullekin laumalle myönnetään kahdeksan seurantavierailulupaa päivässä, joten kohtaaminen on mahdollisimman intiimi ja häiritsemätön." - Visit Rwanda

"Löydä parhaat paikat tavata vedenalaisia tovereitamme!" - Tourism Australia

Disneyfikaatio, (ks. esim. Beardsworth & Bryman, 2001 s. 83, 90) eli alkuperäisen sisällön osoittaminen lapsenomaisempana tai yksinkertaistettuna, on näkyvissä joissakin aineiston osissa. Tämä ilmenee teemojen käytössä, kaupallistamisessa sekä pyrkimyksessä tuottaa vahvoja tunnekokemuksia matkailijoille. (Beardsworth & Bryman, 2001 s. 83.)

Aineistossa mainitaan sukupuuttomatkailualueiden vierailukohteita kuten vedenalaisen taiteen museo ja nimeämisseremoniat. Nämä ovat ihmisten toisilleen järjestämiä kokemuksia, joiden piirteet voivat luoda vaikutelmaa eläinten tai niiden elinalueiden yhdistymisestä osiksi ihmis-yhteisöjä sekä matkailualueen suojeluun tähtäävää toimintaa samalla muokaten kokemuksista matkailuspektaakkeleita (ks. esim. Lee, 2017, s. 107).

"Vuosittainen Kwita Izina -gorillojen nimeämisseremonia on erityinen aika vierailla Volcanoesin kansallispuistossa." - Visit Rwanda

"Suuntaa veden alle tutkimaan... vedenalaista taidegalleriaa. Sen tehtävänä on edistää suojelua ja ennallistamista..." - Tourism Australia

Aineiston teksteissä antroposentrismen diskurssi siis korostuu. Houkuttelevan puhutavan voi nähdä myyvän tehokkaammin ja tuovan enemmän matkailijoita kohteeseen, kuin puhtaasti luonnonsuojelun näkökulmasta puhuttu teksti. Antroposentrinen puhe saattaakin siis houkutella myös matkailijoita, joiden ensisijainen motiivi sukupuuttomatkkaan ei ole tietoisuuden lisääminen ekosysteemeistä tai biofilian kehittäminen. Kuitenkin tällaiselle matkailijalle matka itsessään ja kaikki sen aikana koettu viestintä saattaa herättää kiinnostuksen luonnonsuojeluun ja omien toimintamallien muutokseen. Eli matkailun alueorganisaatioiden verkkosivuilla tapahtuvan sukupuuttomatkailuviestinnän merkityksellisyys verrattuna muuhun matkan aikana tapahtuvaan viestintään, keholliseen kokemiseen tai muilla tavoin saatavaan tietoon ja kokemuksiin onkin olennainen kysymys. Jos antroposentrisen viestinnän avulla saadaan mahdollisia tulevia luonnonsuojelijoita kohteeseen, millainen vaikutus voisikaan olla, jos näkökulma teksteissä olisikin ekosenttrinen?

6. EKOSENTRISMIN DISKURSSI

Tutkielmani tavoitteena on ymmärtää sukupuuttomatkailussa ilmeneviä diskursseja ja niiden merkityksiä biofilian kehittymiselle. Pyrin luomaan ymmärrystä siitä, mitä biofilia ja sen kehittymiseen liittyvät asiat sukupuuttomatkailun kontekstissa voivat tarkoittaa. Edellinen tulosluku kuvasi, kuinka antroposentriset diskurssit ilmenevät sukupuuttomatkailua koskevissa mediateksteissä. Tässä luvussa tarkastelen sukupuuttomatkailussa ilmeneviä ekosentrisiä diskursseja, joissa korostuu ekosysteemien kokonaisuuksien arvo, tasa-arvoisuus lajien välillä sekä ei-inhimillisen elämän arvostaminen riippumatta sen käyttöarvosta ihmisille (ks. esim. Kortetmäki, 2013, s. 31, 33). Luvussa tarkastelussa on myös se, mitä tällaisen diskurssin valtavirtaistuminen voisi tarkoittaa sukupuuttomatkailussa sekä millaisia merkityksiä sukupuuttomatkailu tällä hetkellä saattaa luoda biofilian kehittymiselle. Luku koostuu mediatekstien osista, joissa ekosentrisen diskurssi ilmenee ja ihminen nähdään osana laajempaa luonnon monimuotoisuutta, mutta myös analysoinnin tuloksista, joissa on havaittavissa ekosentrismin tai biofilian kehittymiselle merkityksellinen ei-inhimillisen toimijan äänen puuttuminen. Pyrkimyksenä onkin tuoda esiin eläimen näkökulma matkailussa ja tarkastella millä tavoin eläimen, ja erityisesti uhanalaisten eläinten, näkökulmaa tai äänen kuuluvuutta tämänhetkisessä matkailun alueorganisaatioiden sukupuuttomatkailuviestinnässä toteutetaan.

6.1 Uhanalaisten oikeudet ja hyvinvointi

Äijälän ja muiden (2016) mukaan ekosentrismissä keskiössä on koko ekosysteemin hyvinvointi. Tässä näkökulmassa korostuu ajatus, että eläinten käyttö matkailussa on hyväksyttävää, jos se ei tuota haitallisia vaikutuksia ekosysteemeille (ks. esim. Äijälä ym., 2016 s. 49–50). Ekosentrismin diskurssiin tiivistyvät aineiston tekstien osat, joissa korostuu ihmisen näkeminen osana laajempaa ekosysteemiä sekä vastuumme sen säilyttämisestä. Lisäksi tässä korostuvat tekstin osat, joissa kuvataan miten ihmiset voivat kunnioittaa ja suojella uhanalaisia ei-inhimillisiä toimijoita matkaillessaan. Osuudet, joissa kuvataan eläinten hyvinvoinnin ja luonnollisen käyttäytymisen huomioimista ja kunnioittamista sisältyvät myös ekosentrismin diskurssiin.

Aineiston teksteissä luodaan osittain kuvaa sukupuuttomatkailusta, joka toimii paitsi uhanalaisten eläinten suojelijana sekä luonnon monimuotoisuuden ylläpitäjänä mutta myös ympäristökasvatuksen ja valistuksen edistäjänä. Tällaisen diskurssin tavoitteena voidaan nähdä, että

matkailijat omaksuvat ympäristöystävällisempiä elämäntapoja ja osallistuvat aktiivisesti luonnonsuojeluun. Tällainen yhteiskunnallisen vastuun diskurssiksi lukeutuva teksti korostaa nykyajan ja länsimaisten yhteiskuntien kontekstia, jossa eläinten rooli on muuttumassa. Näkökulmat, joissa ihminen nähtäisiin yhä enemmän osana laajempaa luonnon monimuotoisuutta ja ihmisen edut asetettaisiin ei-inhimillisten toimijoiden etujen rinnalle, voisivat vahvistaa ekosentrismen diskurssia.

”Ison valliriutan vierailijoilla on tärkeä rooli tämän ikonisen maamerkin suojelemissa katso, kuinka vierailusi voi olla avuksi.” - Tourism Australia

”Kullekin (gorilla) laumalle myönnetään kahdeksan seurantavierailulupaa päivässä ... koska Ruandaan on saatavilla vain 96 lupaa päivässä, on erittäin suositeltavaa varata etukäteen...” - Visit Rwanda

Gorilloja koskevan aineiston diskurssi tekee eron nykyisen yhteiskunnallisen vastuun ja eläinmatkailun historiallisen toiminnan välillä ja painopiste on siirtynyt kohti luonnonsuojelutehtävää. Tämä diskurssi ei ole yhteydessä viihteeseen tai elämyksellisyyteen liittyviin diskursseihin yhtä vahvasti. Sen rakentama eläinmatkailu voi toki järjestää tapahtumia tai kampanjoita, mutta niiden päätavoite on kerätä varoja luonnonsuojeluhankkeisiin. Yhteiskunnallisen vastuun diskurssi, joka lukeutuu pääasiassa osaksi ekosentrismen diskurssia, pyrkii erottautumaan muista, ja on osittain yhä kietoutunut yhteen myös ihmiskeskeisen puhetavan kanssa.

Ekosentrismen diskurssi välittyy yksittäisissä kohdissa aineistossa korostamalla ihmisen osallisuutta laajemmassa luonnonjärjestelmässä ja asettamalla eläimen osaksi tätä kokonaisuutta tasavertaisena toimijana. Esimerkiksi naalista kerrotaan lajityypillisiä tietoja eläimenä, jolla on omat tarpeensa ja roolinsa ekosysteemissä, eikä sitä esitetä pelkästään ihmisen hyödyn tai viihteen kohteena.

”Naali ... on punaketun lähisukulainen, vaikkakin ruumiiltaan pienempi, ja sitä tavataan kaikkialla arktisella tundralla ne voivat kasvaa noin 55–60 cm pituisiksi ... ja painaa 2,5–5 kg ... sopeutuneet arktisiin olosuhteisiin...” - Visit Svalbard

Aineistossa mainitaan suojelutoimia, kuten villien gorillojen populaation kasvattaminen ja niiden luonnollisen elinympäristön turvaaminen. Tämä osoittaa sitoutumista luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseen ja ihmisen pyrkimystä elää harmoniassa luonnon kanssa. Tekstissä kerrotaan myös, että osa lupamaksuista ohjataan paikallisille yhteisöille muun muassa koulujen, terveyskeskusten ja teiden rakentamiseen, joka tuo tekstiin sävyn ihmiskeskeisestä puhe-
tavasta. Gorillojen tarkkailumatkojen kerrotaan tarjoavan työmahdollisuuksia monille

paikallisille, kuten puistonvartijoille, jäljittäjille ja kuljettajille. Tämä osoittaa pyrkimyksen luoda kestävää elinkeinotoimintaa, joka hyödyttää sekä paikallisyhteisöjä että luontoa.

”Gorillan seuraaminen tarjoaa myös työmahdollisuuksia monille paikallisille, puistonvartijoista ja jäljittäjistä kantajiin, kuljettajiin ja matkailumajoitusten henkilökuntaan.”
- Visit Rwanda

Nämä tekijät yhdessä muodostavat ekosentrismin diskurssin, joka korostaa ihmisen osallisuutta laajempaan luonnon kokonaisuuteen ja pyrkii edistämään tasapainoisempaa suhdetta ihmisen ja ympäristön välillä.

6.2 Biofilian kehittyminen matkailun kontekstissa

Tutkielmani lähtökohtana on ollut ajatus biofilian kehittymisestä sukupuuttomatkaillen keinoin. Ihmisillä on synnynnäinen yhteys luontoon, mutta tämä suhde on antroposeenin aikana rikkoutunut ja ilmenee nyt välittämisen, vastuuntunnon, arvostuksen, rakkauden ja huolenpidon puutteena. Biofilista katsantokantaa kehittämällä tämä rikkoutunut suhde voisi olla mahdollisuuksia korjata (ks. esim. Blom ym., 2020, s. 208). Sukupuuttomatkailla voisi luoda myönteisiä merkityksiä biofilian kehittymiselle tarjoamalla ainutlaatuisia luontokokemuksia, taloudellista tukea luonnonsuojelulle, mahdollisuuksia koulutukseen ja tutkimukseen sekä lisäämällä ympäristötietoisuutta (ks. esim. Bushell & Bricker, 2017, s. 107; Shapiro, 2011, s. 16; Lemelin ym., 2011, s. 5–6). Sukupuuttomatkaillen tarjoamia ainutlaatuisia luontokokemuksia korostavia tekstinosia olen analysoinut jo luvussa 5.2, jossa olen käsitellyt eläinmatkailun mahdollisuuksia olla lisäämässä luonnonsuojelutahtoa ja vastuullisuusajattelua sekä eläinmatkailun ihmiselle tuottamia elämyksiä antroposentrisestä näkökulmasta. Saman kuvauksen kokemuksen ainutlaatuisuudesta voi siis nähdä osana varsin erilaisia diskursseja.

”...jotkut sanovat tämän olevan jopa elämää mullistava kokemus.” - Visit Rwanda

”Koe jotain todella erityistä” - Tourism Australia

Näissä edellä olevissa tekstin osissa ovat kokemuksen mullistavuutta tai erityisyyttä korostavat maininnat on mahdollista ymmärtää eri näkökulmista. Ero on siinä, koetaanko sukupuuttomatkaillukokemuksen mullistavan elämää, koska matkan myötä havaitaan eläinlajin tai elinympäristön todella olevan vaarassa kadota antroposentrismin vaikutusten vuoksi, ja tämän myötävaikutuksesta matkailija alkaa systemaattisesti muuttaa tapojaan elää ja ajatella suuntaan, jossa biofilia kehittyy. Vai mullistaako kokemus elämää siksi, että matkalla pääsi

kokemaan jotain ennennäkemättömän kaunista, viihdyttävää, suloista tai yhteisöllistä. Elämän mullistavuus voi jollekin olla myös tavoitteiden saavuttamista tai egon kehittämistä. Näin ol-
len sukupuuttomatkakohteen koettuaan tai harvinaiseksi julistetun lajin nähtyään on mahdol-
lista lisätä rasti ”bucket-listaan”, ja kokea tämän myötä saavuttaneensa jotain mihin vain har-
voilla on mahdollisuus (ks. esim. Lemelin ym., 2010, s. 487).

Aineisto esittelee melko yksipuolisesti luonnon ekosysteemejä kuten merenalaista maailmaa
tai sademetsiä. Aineistosta löytyy kuitenkin yksittäinen maininta eläimen roolista paikalli-
sessa ekosysteemissä. Naalia käsittelevässä tekstissä kerrotaan sen sopeutumisesta arktisiin
olosuhteisiin ja sen vaikutuksista kyseisessä ekosysteemissä. Tämä voi herättää matkailijoissa
kiinnostusta ymmärtää luonnon monimuotoisuutta ja sen herkkää tasapainoa.

*”...sopeutuneet arktisiin olosuhteisiin lyhyillä kuonollaan ja pyöreillä korvillaan, ja erit-
tään paksun talviturkin ... ansiosta ne pysyvät lämpiminä...metsästävässä lintuja lintu-
jyrkänteillä, lähellä poron ruhoja luonnossa...” - Visit Svalbard*

Huomionarvoista aineostossa on myös se, että matkailualueiden tai eläinlajin uhanalaisuu-
desta alueella ei mainita kuin kertaluontoisesti gorillamatkailun yhteydessä Visit Rwandan
tekstissä.

”...alue on koti uhanalaisille vuoristogorilloille.” - Visit Rwanda

Sukupuuttomatkailuun viittaava sanasto puuttuu kokonaan Isoa valliriuttaa sekä naaleja kos-
kettavista teksteistä. Syitä sanaston puuttumiselle voi olla useita. Lemelin ja muut (2011) ovat
todenneet käsitysten harvinaisuudesta olevan erilaisia esimerkiksi matkailutoimijoiden ja tut-
kijoiden kesken. Harvinaisuuden julki tuominen voidaan ymmärtää ”kutsuna toimimaan” har-
vinaisten suojelemiseksi, mutta se voi myös kasvattaa ihmisten taipumusta antaa liioiteltua ar-
voa harvinaiselle lajille, joka ruokkii niiden suhteetonta hyväksikäyttöä. Tällainen antro-
pogeeninen allee-ilmiö, jossa harvinaiselle lajille annetaan liioiteltua arvoa, voikin siis ihmi-
sen toiminnan seurauksena nopeuttaa harvinaisten lajien sukupuuttoa. (Courchamp ym., 2006,
s. 2405; Lemelin ym., 2011, s. 5.) Huomioitavaa on, että aineistossa matkailijoiden tunneko-
kemuksia ohjataan puhetavoilla, diskursseilla. Se, jätetäänkö teksteissä kertomatta asioita esi-
merkiksi uhanalaisuuksista, joilla saattaa kuitenkin olla väistämätön merkitys tapoihin, joilla
matkailualueet koetaan, tunnetaan tai esitetään, on osa kerrontaa, jolla maailmaa luodaan (ks.
esim. Valtonen ym., 2020, s. 4).

Aineiston tekstissä matkailuun liittyvien osapuolten resurssien oikeudenmukaisuus ilmenee

osittain viljelijöiden korvausrahastomaksuissa, joilla korvataan gorillojen viljelyksille aiheuttamia tuhoja. Näin ihmiset keskenään sopivat tulojen jaosta ja kulujen korvauksista niin, että gorillat saavat elää omalla elinalueellaan ja reviirillään, eikä niitä tuhojen pelossa pyritä rajoittamaan. Gorillat tunnistetaan siis sidosryhmäksi matkailussa tältä osin ja matkailusta saatavilla tuloilla turvataan niiden elinympäristön säilyminen.

Biofilian edistämisen puute ilmenee aineistossa siinä, ettei se tarjoa syvällisempää pohdintaa siitä, miten matkailijoiden kokemukset voivat syventää heidän yhteyttään luontoon ja edistää biofilian periaatteiden omaksumista. Teksteissä ei esitetä esimerkiksi ohjeita tai suosituksia siitä, miten matkailijat voivat kunnioittaa uhanalaista luontoympäristöä tai eläimiä vieraillessaan näillä alueilla. Esille ei tuoda myöskään sitä, kuinka matkailijoita voitaisiin kouluttaa ja valistaa luonnon herkkyydestä ja tärkeydestä, joka voisi auttaa syventämään heidän ymmärrystään ja kunnioitustaan luontoa kohtaan. Teksteissä jää puutteelliseksi lisäksi alueen matkailun kuvailu, joka kunnioittaisi erityisesti eläinten luonnollista käyttäytymistä, vaikka tällaista matkailua alueella toteutettaisiinkin.

Eläinten tarpeiden tai lajityypillisen käyttäytymisen huomiointi ilmenee aineistossa yksittäisissä kohdissa, joissa kuvataan eläimen luontaista toimintaa ja tarpeita, kuten saalistusta ja parittelua. Tässä yhteydessä eläintä ei esitetä pelkästään ihmisen viihdyttämisen tai hyödyn välineenä, vaan sen omaehtoinen käyttäytyminen ja elämäntapa tuodaan esiin.

”Laumojen kokoonpano voi muuttua, mutta ne pysyvät yleensä mieluisalla alueellaan.”
- Visit Rwanda

”Niiden parittelukausi kestää helmikuun lopusta huhtikuun puoliväliin ja niillä on keskimäärin 5–6 pentua yhdessä pentueessa. Noin 8–10 viikon kuluttua pennut alkavat lähteä pitkille matkoille pois luolastaan...” - Visit Svalbard

Eläinten luonnolliseen käyttäytymiseen ja elinoloihin liittyvänä aineistossa mainitaan myös matkailun rajoittamisesta tai sopivista ajoista matkailla alueella. Tällainen yksittäinen maininta löytyy gorillojen tarkkailulupien yhteydestä. Ison valliriutan tekstissä sen sijaan kerrotaan, että alueelle matkailu on elämyksellistä ympäri vuoden eikä ajallisia rajoituksia tuoda lainkaan esiin.

Turvallisuuteen liittyen esiin tuodaan, miten ihmisten tulisi toimia turvallisesti eläinten kanssa ihmisen turvallisuuden näkökulmasta. Ihmisen eläimelle aiheuttamista riskeistä niiden terveydelle ja hyvinvoinnille sen sijaan ei aineiston teksteissä ole mainintoja. Tällaisia riskejä voivat

olla esimerkiksi ihmisestä eläimeen tarttuvat taudit, stressi, pelko, vieraslajien levittäminen, melu, maaston kuluminen sekä eläinten ruokailuaikataulujen tai lepoaikojen häiriöt. Aineiston teksteissä ei myöskään ilmene tilannetta, jossa ihmisten tarpeet ja hyvinvointi unohtuisivat eläinten suojelun kustannuksella.

7. YHTEENVETO

Tutkielmani tavoitteena on ymmärtää sukupuuttomatkailussa ilmeneviä diskursseja ja niiden merkityksiä biofilian kehittymiselle. Lähdin luomaan ymmärrystä siitä, mitä biofilia ja sen kehittyminen sukupuuttomatkailun kontekstissa voi tarkoittaa. Erityisesti diskurssien tutkimisessa kiinnostavaa on, miten eläimen osa huomioidaan ja miten ihmisten suhteet ei-inhimillisiin toimijoihin muodostuvat. Tutkielmani posthumanistinen näkökulma perustuu monikeroksiseen käsitykseen todellisuudesta ja eläinten roolista siinä, haastaa perinteisen ihmiskeskeisen näkökulman ja eläinten tarpeet huomioidaan vakavasti. (ks. esim. Ulmer, 2017; Milstein, 2008). Posthumanistisesta näkökulmasta uhanalaisiin eläimiin sekä kokonaisesti luontoympäristöihin kohdistuvaa matkailua tarkastellessa on silti muistettava, että kaikki näkemykset – myös posthumanistiset – ovat ihmisten toisilleen suuntaamia, sillä esimerkiksi eläimet eivät ole vielä koskaan kritisoineet ihmisen erityisasemaa (ks. esim. Raipola, 2014, s. 47–48).

Tutkielmani syntyi alun perin intressistä kehittää vastuullista eläinmatkailua. Havainnot ihmiskeskeisyyden ja länsimaisen elämäntyylin tuhoa aiheuttavista vaikutuksista pohjustivat ajatuksen siitä, että nykyiset ohjeistukset ja standardit matkailussa eläinten hyvinvoinnin ja lajityypillisen käyttäytymisen mahdollistamiseksi eivät ole riittävän tehokkaita. Jotta vastuullisuus voi todella kehittyä ja toteutua, on meidän tiedostettava nykyiset valta-asetelmat ja biofilian puutteen seuraukset ja tämän kaiken valtava merkitys kaikelle elolliselle, ennen kuin voimme alkaa miettiä mitä vastuullisuus eläinmatkailussa todella tarkoittaa.

Päätutkimuskysymyksenäni oli: millä tavoilla sukupuuttomatkailussa ilmenevät diskurssit muokkaavat biofilian kehittymistä? Tutkielmassani korostuivat valta-asetelmat ja antroposentrismen diskurssi, joiden lisäksi nähtävissä oli myös ekosentrismen diskurssi. Tällaiset sukupuuttomatkailussa esiintyvät diskurssit voivat vaikuttaa biofilian kehittymiseen eri tavoin riippuen siitä, millaisia arvoja ja näkökulmia ne korostavat sekä millaista ymmärrystä ja maailmaa niiden kautta luodaan. Antroposentrisyyteen keskittyneet ja puhtaasti inhimilliset näkökulmat, jotka näkevät luonnon ja eläimet lähinnä ihmisten hallinnassa ja käytettävissä olevina luonnonvaroina, voivat heikentää tai estää biofilian kehittymistä. Tällaisia diskursseja voivat olla esimerkiksi eläinten hyväksikäyttöä, objektisointia, viihteellistämistä ja kaupallistamista tukevat diskurssit. Diskurssit, jotka korostavat luonnon biodiversiteetin ja vastuullisten toimintatapojen edistämistä voivat vahvistaa biofilian kehittymistä. Myös diskurssit, jotka korostavat ei-inhimillisten toimijoiden kunnioitusta ja hyvinvointia, sekä diskurssit, joissa ihminen

nähdään osana laajempaa luonnon monimuotoisuutta ja jossa etumme asetetaan tasavertaisiksi ei-inhimillisten toimijoiden etujen kanssa, voivat vahvistaa biofilian kehittymistä.

Ensimmäinen osakysymykseni kysyi, mitä biofilia sukupuuttomatkaailussa voi tarkoittaa. Se voi tarkoittaa ihmisen kiintymyksen ja rakkauden kehittymistä luontoa ja eläimiä kohtaan valalla olevien diskurssien tai käytännön toiminnan keinoin. Biofiilisten tunteiden kehitystä tapahtuu, kun ei-inhimillisiä toimijoita ei koetakaan enää pelottavana, uhkaavana tai vieraana eikä niihin suhtauduta epäluuloisesti. Tätä kehitystä tapahtuu myös, kun koetaan tuntemuksia huolenpidosta, kunnioituksesta, vastuuntunnosta ja tiedosta suhteessa ihmiseen itseensä, toisiin ihmisiin ja elolliseen sekä elottomaan luontoon (ks. esim. Kallio ym., 2022 s. 35). Biofilia kehittyy, kun luovumme ajattelumallista, jossa luonnon koetaan olevan meidän hallintamme alla ja kontrollissa. Kehitystä tapahtuu myös, kun hyväksymme, että luonnolla on voimia, joiden elintärkeyttä ja merkityksiä emme vielä ymmärrä.

Luontokokemusten ainutlaatuisuus matkailussa voi muokata suhteitamme syvemmiksi, jos kokemus tuntuu henkilökohtaiselta ja se tarjoaa mahdollisuuden oppia esimerkiksi villieläimistä, niiden käyttäytymisestä sekä ympäristönsuojelusta. Yhteys luonnon monimuotoisuuteen mahdollistuu näkemällä erilaisia eläinlajeja ja niiden vuorovaikutusta luonnossa, jolloin myös niiden merkitys luonnon monimuotoisuudelle sekä niiden haavoittuvuus ymmärretään monipuolisemmin. Matkailulla on mahdollisuudet myös kehittää ihmisten empatiaa ei-inhimillisiä toimijoita kohtaan. Kline ja muut (2023, s. 1169) ovat todenneet, että kaikki elämä on toisistaan riippuvaista ja tämä tarkoittaakin, että villieläinten hyvinvoinnin tila vaikuttaa myös ihmisten hyvinvointiin muun muassa kansallisen sosiaalisen ja taloudellisen kehityksen suhteen. Luontosuhteiden syvenemisen vaikutuksilla voikin olla varsin kauaskantoisia positiivisia seurauksia kaikkien lajien hyvinvoinnin kannalta.

Toinen osakysymykseni pohti, miten diskursseja tarkastelemalla pystytään luomaan uutta ymmärrystä sukupuuttomatkaailusta. Valta-asetelmia, antroposentrismia ja ekosentrismia diskurssien tarkastelun kautta pystytään luomaan uutta ymmärrystä esimerkiksi siitä, millainen eläin-ihmisuhteemme tässä ajassa on, mitkä ovat motiivimme matkailla villieläinten ja uhanalaisten eläinten elinalueilla ja miksi haluamme olla kokemassa viimeisiä mahdollisuuksia uhanalaisuuksista ennen kuin kyseiset lajit tai ekosysteemit katoavat.

Kolmas osakysymykseni kosketi eläimen osan huomiointia sukupuuttomatkaailuviestinnässä.

Eläimen osaa sukupuuttomatkaileviestinnässä olisi tutkielmani tulosten perusteella tehostettava, sillä tällä hetkellä sitä ei toteuteta riittävästi tavalla, joka tukisi matkailijoiden biofilian kehittymistä. Maailman tila huomioiden, ihmiskeskeiset ja antroposentriset lähestymistavat eivät siis enää riitä ja oikeudenmukaisuuskeskusteluihin olisi tuotava mukaan ihmisten lisäksi kaikkien ei-inhimillisten toimijoiden huomiointi. Sukupuuttomatkaileussa resurssien oikeudenmukainen jakautuminen ei siis tällä hetkellä toteudu eivätkä oikeudenmukaisuuskeskustelut näyttäyty diskursseissa. Kehitys oikeudenmukaisempaan suuntaan vaatisi sen, että ei-inhimilliset toimijat tunnistettaisiin matkailun sidosryhmäksi (ks. esim. García-Rosell & Tallberg, 2021, s. 103–106; Kline ym., 2023, s. 1168, 1170). Tämä tarkoittaisi vastavuoroisuuden ja huolenpidon korostamista suhteissamme ei-inhimillisiin toimijoihin. Resurssien jakautumisen oikeudenmukaistamisen tulisi sisältää enemmän kuin mitä voidaan löytää ihmissuhteiden alueelta, eli se sisältäisi myös muun muassa ekologiaa ja maantieteellisiä oikeuksia eläimille. (Kline ym., 2023, s. 1168, 1170.) Oikeudenmukaisuuteen sisältyisi, että ei-inhimillisten toimijoiden osoitettaisiin ansaitsevan matkailuun osallistumisensa myötä saman arvoisesti kuin muutkin sidosryhmät, kuten matkailualan yritykset ja niiden asiakkaat, paikallishallinto ja -yhteisöt, median edustajat sekä tutkimuslaitokset. Tällöinkään kuitenkin ei-inhimillisten toimijoiden suostumusta tai mielipidettä ei olisi mahdollista saada, mutta olisi se kuitenkin askel kohti tasa-arvoisempaa ja vastuullisempaa eläinmatkailua.

Sukupuuttomatkaileun viestinnällä voidaan nähdä olevan luontosuhteen syvenemiseen merkittävä vaikutus. Viestintä on olennainen osa matkan suunnittelua ja ostopäätöksen tekoa sekä sitä, miten matkailija valmistautuu fyysisesti ja psyykkisesti matkaa varten. Matkailumarkkinointitarkoitukseen laaditut tekstit luonnollisesti tulee tiivistää helposti luettavaan muotoon, mutta tarkoilla sanavalinnoilla ja valtasuhdeasetelmilla laadittu teksti ja puhetapa voisi innostaa matkailijoita tutkimaan luonnon ekosysteemejä ja niiden monimuotoisuutta tarkemmin. Lisäksi yksityiskohtaisempi elinympäristöjen kuvaus voisi auttaa lukijaa hahmottamaan, miten kohteen eläimet ovat vuorovaikutuksessa muiden ei-inhimillisten toimijoiden kanssa. Eläinmatkaileuviestinnässä tulisikin antaa selkeitä ohjeita, milloin ja miten on sopivaa matkustaa eläinten elinalueille, jotta voidaan varmistaa, ettei ihmisen toiminta aiheuta häiriötä eläinten lajityypilliselle käyttäytymiselle. Tämä edellyttäisi tiivistä yhteistyötä matkailualan toimijoiden, luonnonsuojelutahojen sekä paikallisten viranomaisten kesken, jotta myös matkailijoiden tietoisuutta pystyttäisiin asianmukaisista käytännöistä ja vastuullisesta matkailusta lisäämään. Luonnollisesti tämä tarkoittaisi myös diskursiivista muutosta, eli kaikkien lajien

turvallisuus, luontainen toiminta ja hyvinvointi esitettäisiin viestinnässä tasa-arvoisesti, kunnioittavasti ja arvostavasti.

Tutkielmani aineistossa vallan käytössä ei tapahdu vaihtelua, vaan valta säilyy teksteissä ihmisellä ja tällä on seurauksensa käytettävälle kielelle. Aineiston teksteissä ei siis käytetä ei-inhimillisten toimijoiden ääntä. Jos viestinnän diskurssit olisivat biofilian näkökulmasta käsin laadittuja, voisi sillä olla edistäviä vaikutuksia ymmärryksen lisääntymiseen ja luontosuhteen muokkautumiseen. Eläinmatkailuviestinnän kautta matkailijat voivat saada syvemmän ymmärryksen ja kunnioituksen luontoa kohtaan, mikä voi tukea heillä biofilian kehittymistä eli luonnollisen kiintymyksen ja yhteyden muodostumista luontoon. Lisäksi tekstien korostamat ympäristövastuulliset näkökulmat voisivat rohkaista matkailijoita toimimaan kestävän matkailun puolesta ja osallistumaan luonnon suojelemiseen.

Matkailijoiden rajallinen tieto eläinten normaalista, eli lajityypillisestä käyttäytymisestä voi olla syynä sille, ettei eläinten hyvinvointistandardeja riittävästi huomioida (von Essen ym., 2020, s. 2). Syitä rajalliseen tietoon lajityypillisestä käyttäytymisestä voi olla useita, kuten esimerkiksi riittämätön koulutus tai tiedon puute, kulttuuriset asenteet, kaupalliset intressit, kosketuksen puute luontoon tai väärinkäsitykset ja stereotypiat. Antropomorfisointi ja disneyfikointi voivat auttaa ihmisiä laajentamaan rajallista tietouttaan ja käsityksiään heille tuntemattomista asioista, kuten esimerkiksi uhanalaisuuteen johtaneista tapahtumaketjuista. Antropomorfisoinnin ja disneyfikoinnin hyötyjä viestinnässä voivat olla esimerkiksi empatian lisääntyminen eläimiä kohtaan sekä viestin ja tiedon tehokkaampi ja ymmärrettävämpi välittäminen suurelle yleisölle. Haittoina voivat olla eettiset haasteet, kuten esimerkiksi asianmukaisen kunnioituksen puute niiden luonnollista käyttäytymistä kohtaan tai vääristynyt kuva eläimistä ja niiden tarpeista tai luonnosta. Olisikin tärkeää huomioida millaisia valta-asetelmia antropomorfisointi ja disneyfikointi luovat sekä olla tietoinen siitä, millaisia vaikutuksia nämä lähestymistavat luovat luontosuhteisiimme ja pyrkiä hyödyntämään niitä positiivisten asenteiden ja käyttäytymismallien edistämiseen eläimiä kohtaan, jos viestinnässä näitä lähestymistapoja halutaan hyödyntää.

Tutkielmani aineistosta puuttui lähes kokonaan sukupuuttomatkailuun liittyvä sanasto. Mahdollisia antroposentrisiä syitä tälle voivat olla esimerkiksi liiketoiminnalliset päätökset, jolloin halutaan keskittyä markkinoimaan elämyksiä ottamatta kantaa uhanalaisuuteen. Syynä voi olla myös pyrkimys luottamuksen säilyttämiseen siten, että vältetään antamasta liikaa tietoa,

joka voisi herättää epäilyksiä tahon toiminnasta tai eettisyydestä. Kyse voi olla myös tiedon puutteesta, jolloin ei ymmärretä alueella elävien uhanalaisten eläinten merkitystä luonnon monimuotoisuuden säilyttämiselle. Kyseessä voi olla myös viestinnällinen valinta, jolloin viesti on laadittu tietyille kohdeyleisölle tai markkinasegmentille, jolla houkutellaan maksavia asiakkaita eikä niinkään luonnon suojelusta kiinnostuneita. Mutta tässä piileekin viestinnän pulma – kielellä ja viestinnällä luodaan tai jätetään huomatta tietynlaista kuvaa I biodiversiteetin ja uhanalaisuuksien tilasta. Onko se vastuullista, ja voiko näin jatkossakin toimia, on nähdäkseni olennainen kysymys tulevaisuuden vastuullista eläinmatkailua ajatellen.

Kuten Hollinshead ja muut (2009) ovat todenneet, matkailulla on kyky muokata ja luoda maailmaa (worldmaking). Matkailulla on myös voima uudistaa tai purkaa kohteita (Hollinshead ym., 2009, s. 428–429). Näitä maailmanluonnin prosesseja, joita matkailu muovaa, ylläpidetään kielellä luotujen tunnetilojen ja ilmapiirien kautta. Tunnetiloilla ja ilmapiireillä on erityisesti matkailussa merkitystä, sillä matkailualueita usein hallitaan niiden avulla. (Stinson, 2023, s. 4–5.) Matkailu on toimiala, jolla on suuret mahdollisuudet edistää kestävä kehityksen tavoitteita ja luoda maailmaa. Matkailun myötä kehittyvä vierailijan samaistuminen kohteeseen on merkittävä voima, joka voi muokata havaintoja esimerkiksi ilmastonmuutoksesta (ks. esim. Schweinsberg ym., 2021, s. 946). Matkailu on meille ympäristö, jonne todennäköisesti vapaaehtoisesti hakeudumme ja se on meille pääasiassa iloa ja onnellisuutta tuottavaa. Matkailulla tavoittelemme uusia kokemuksia, henkilökohtaista kehitystä, maailmankuvan avartumista ja ymmärrystä erilaisuutta kohtaan. Mikä olisikaan otollisempi konteksti lisätä ymmärrystämme myös syvällisemmin planeettamme tilasta ja ei-inhimillisistä toimijoista, kuin matkailu? Matkailijoiden hallintaan liittyviä strategioita olisi kuitenkin yhtenäistettävä ja otettava käyttöön kohteiden stressitekijöiden minimoinnin varmistamiseksi (Bushell & Bricker, 2017, s. 107), sillä jo pelkästään villieläinten tarkkailu ja ihmisen aktiivisuuden lisääntyminen niiden elinympäristöissä voi vaikuttaa eläinten stressiin ja ahdistuneisuustasoihin (ks. esim. Kline ym., 2023, s. 1172), puhumattakaan esimerkiksi niiden pesintä- tai lisääntymiskausiensa häiriintymisestä ihmisen vaikutuksesta.

Matkailualan toimijoiden olisi tärkeää ymmärtää hallitsevien eläinmatkailun diskurssien ja valtasuhteiden merkitykset. Tärkeää olisi lisätä tietoutta siitä, mitä suotuisia vaikutuksia diskurssien muutoksella kohti tasa-arvoisuutta lajien kesken voisi olla meille kaikelle elolliselle. Tieto olisi tärkeää matkailualan toimijoille, koska se voisi edistää vastuullisuutta, kilpailuetua

ja innovaatioita alalla sekä positiivista mainetta ja luottamusta niin matkailijoiden kuin sidosryhmienkin keskuudessa. Tieto siitä, miten matkailutoiminta voi vaikuttaa eläinten hyvinvointiin ja luonnon tasapainoon, voisi auttaa kehittämään käytäntöjä ja ohjeita, jotka vahvistavat sukupuuttomatkaillen positiivisia vaikutuksia. Monissa maissa on jo säädetty lakeja koskien eläinmatkailua ja asetettu vaatimuksia eläinten hyvinvoinnille. Ymmärtämällä muuttuvia diskursseja matkailualan toimijat voivat varautua tuleviin muutoksiin lainsäädännössä. Matkailualan toimijat, jotka pystyvät tarjoamaan vastuullisia eläinmatkailuelämyksiä, voivat edistää luonnonsuojelua ja paikallisten arvostusta alueen eläimistöä kohtaan. Kasvava osa matkailijoista etsii eettisiä ja kestäviä kokemuksia, joiden myötä myös halu suojella luontoa saa mahdollisuuden kehittyä.

Tutkielmallani olen välillisesti halunnut antaa äänen eläimille, jotka ilman suostumusta ovat osa matkailuteollisuuttamme. Mahdollista on, että muissa sukupuuttomatkaillen alueellaan harjoittavien matkailun alueorganisaatioiden media-aineistoissa diskurssit olisivat voineet näyttäytyä toisenlaisina. Käytössäni oli kuitenkin kontekstisidonnainen ja ajankohtainen aineisto, jonka tekstit kuvaavat sitä, miten sukupuuttomatkaillusta alueella viestitään vuosina 2023–2024. Olen pyrkinyt tulkitsemaan ja analysoimaan ilmiötä, tutkimalla aineistoani perusteellisesti ja esittämällä tulokset huolellisesti harkiten. Tutkielmani osallistuu matkailututkimuksen alueella vastuullisen eläinmatkailun edistämiseen sekä tunnistaa yhteiskunnallisesti kestävämpiä käytänteitä. Tutkielmaa voidaan hyödyntää akatemiassa, matkailuorganisaatioissa, matkailuviestinnässä, viranomais- ja luonnonsuojeluorganisaatioissa sekä näiden tahojen yhteistyössä. Tutkielmani tuloksia voi hyödyntää myös eläinmatkailun suunnittelussa sekä eläinmatkailun ja luonnonsuojelun kumppanuuksien kehitystyössä.

Toivon, että tutkielmani kannustaa asenteiden ja käyttäytymisen muutoksessa, kohti tasa-arvoisempaa maailmaa meidän kaikkien elollisten kesken erityisesti matkailun kontekstissa. Visioni tulevaisuutta, jossa eläinmatkailun diskurssit pohjautuisivat biofilian ja posthumanismin viitekehykseen, joka loisi askeleen kohti tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa inhimillisten ja ei-inhimillisten toimijoiden kesken. Visionani on myös tulevaisuuden toimintamalli, jossa kriteerinä sille, että voidaan puhua vastuullisesta eläinmatkailusta, tulisi eläimen osa ja ääni ekosentrisenä diskurssina olla esillä kaikessa eläinmatkailun viestinnässä ja käytännöissä.

Eläinmatkailu tarvitsee lisää tutkimusta, sillä se tarjoaa otollisen kontekstin tutkia ja ymmärtää eläin-ihmissuhteita ja tarve tämän vuorovaikutuksen vastuulliselle kehittämiselle on suuri.

Jatkotutkimusaiheeksi ehdotan Milsteinia (2008) mukaillen, tutkimusten tekoa matkailun kontekstissa verbaalisista merkityksistä luonnon tuntemisessa sekä siitä miten luonto ”puhuu”, jotta alkaisimme ymmärtää paremmin kuinka vallitsevia ovat länsimaiset – ja usein myös maailmanlaajuiset – diskurssit, joissa ihmiset nähdään erillisinä ja ylempinä yksilöinä äänettömästä luonnosta, ja jotka tekevät ihmisistä luontoa parempia. Jatkotutkimusaiheiksi näen tarvetta lisäksi suomenkieliselle matkailututkimukselle, jossa kehitetään posthumanistista sanastoa sekä matkailututkimusta ja eläinten käyttäytymistieteitä yhdistävälle tutkimukselle. Tarve olisi myös kattavalle ja maailmanlaajuiselle vastuullisen eläinmatkailun kriteeristölle (ks. esim. Bushell & Bricker, 2017, s. 115), joka tunnistaisi vallitsevat valtasuhteet, antroposentrisyyden ja ekosentrisyyden diskurssit. Tarpeellista olisi lisäksi tarkastella vastuullisen matkailun osa-alueiden sisältöjä ja erityisesti niiden katsantotapaa ihmiskeskeisestä näkökulmasta. Mitä vaikutuksia voisimmekaan saada aikaan, jos katsantotapa olisi lajienvälinen tasa-arvoisuus ihmiskeskeisyyden sijaan? Jos valtakirjassissa tapahtuisi biofilinen käänne, voisivatko matkailun mitattavat vaikutukset tulevaisuudessa olla talous- ja hiilijalanjälkivaikutusten sijaan jotain aivan muuta, kuten maailmankuvan avartumisen, erilaisuuden ymmärtämisen, biofilian kehittymisen ja kohteisiin samaistumisen aikaan saamia vaikutuksia lajien väliseen tasa-arvoon, luonnonsuojeluun ja ympäristötietouteen?

Vaikka aineistoni on globaali ja suurin osa tutkielmassani käytetystä lähdekirjallisuudesta on englanninkielistä, koin tarpeelliseksi kirjoittaa tutkimukseni suomen kielellä. Suomenkielistä eläin- tai sukupuuttomatkailuun liittyvää tieteellistä keskustelua on käyty verrattain vähänlaista ja näen lisätarvetta tällaiselle keskustelulle ja tutkimukselle. Suomenkielisen tieteellisen keskustelun puolesta puhuu muun muassa tiedon saavutettavuus ja monimuotoisuus sekä myös alueellinen merkitys.

Olemme Suomessa monissa vastuullisuusasioissa edelläkävijöitä ja meistä otetaan maailmalla mallia. Meidän on tärkeää ymmärtää, miten puhumme ja millaista maailmaa puheella luomme. Meidän on uskallettava tarkastella kriittisesti vuosikymmeniä ja vuosisatoja normaleiksi oletettuja diskursseja ja alkaa pohtia vaihtoehtoisia tapoja, jotta ajanjaksomme vallitsevat käytännöt voisivat vaihtua käytännöiksi, jotka olisivat kaikelle elolliselle reilumpia. Jotta tällainen reiluus voisi toteutua, on meidän keskityttävä nyt ja tulevaisuudessa varsin laajamittaisiin tasa-arvon ja hyvinvoinnin kysymyksiin; huolenpitoon, kunnioitukseen, ymmärrykseen, vastuuntuntoon, tietoon ja rakkauteen.

KIITOKSET

Haluan kiittää kaikkia, jotka ovat tukeneet minua tällä tutkimusmatkallani.

Erityinen kiitos kuuluu ohjaajalleni tutkijatohtori Emily Höckertille. Arvostan kykyäsi ymmärtää ajatukseni muutamasta sanasta, mikä ei ole itsestään selvää tutkittaessa syvällisiä ja monitasoisia aiheita. Olet inspiroinut minua ja tuellasi mahdollistanut minulle uudenlaisen ymmärryksen ja oppimisen. Kiitos kaikille Lapin yliopiston matkailututkimuksen oppiaineen kanssaopiskelijoille ja opettajille. Yhteistyö kanssanne on herättänyt uteliaisuuttani, syventänyt ymmärrystäni matkailun monimutkaisista ilmiöistä ja kehittänyt tutkimustaitojani.

Kiitos myös ystäväilleni. Nina, et uskokaan, kuinka merkittävästi yhteinen kiinnostuksemme matkailua ja ei-inhimillisten olentojen maailmaa kohtaan on rikastuttanut ei ainoastaan henkilökohtaista elämääni vaan myös tätä tutkimustyötä. Veera, olet aina jaksanut innokkaasti puida kanssani tutkielmani yksityiskohtia ja tukenut minua sen kehittämisessä yksinkertaistamatta ja yleistämättä huoliani. Olet aina ollut valmiina tarjoamaan taukoja ja piristystä, kun olen tarvinnut hetken hengähdystauon. Tarja, vilpitön uskosi kykyihini on ollut valtavan tärkeää ja rohkaisevaa.

Erityisin kiitos Patelle, parhaimmalle mahdolliselle reissukaverille. Tukesi ja rakkautesi on tärkeintä kaikista. Yhteiset matkakokemuksemme maailman eri kolkkiin, ovat avanneet silmäni tämän planeetan kauneudelle ja monimuotoisuudelle - sytyttänyt halun pitää siitä huolta, tehdä tutkimusta ja työtä vastuullisen eläin- ja luontomatkailun edistämiseksi. Jaksat edelleen, vielä vuosikymmentenkin jälkeen, hämmästellä ja ihastella kanssani kaikkea havainnointikykyämme ulottuvissa olevaa ja lisäksi pohdiskella kanssani kaikkea sitä, mitä onkaan ymmärryksemme ulottumattomissa. Olen kiitollinen, että olen saanut kokea kaiken tämän maailman avartumisen kanssasi.

Viimeiset kiitokseni osoitan tämän tutkielman päätähdille, eli kaikelle ei-inhimilliselle luonnolle. Kuinka onnekas olenkaan ollut kokiessani valaiden laulun Tyynenmeren pinnan alla, Haleakalān maagisen auringonnousun, polvellani hetken levähtäneen perhosen Āfareaitu -vesiputouksella sekä peuranvasan piiloutuneena perennapenkkiini siksi ajaksi, kun emonsa kävi rannassa juomassa vettä helteisenä päivänä. Nämä ja monet muut hetket ja vuorovaikutus luonnon kanssa ovat inspiroineet ja johdattaneet minut tälle tutkimusmatkalleni. Kiitos näistä nöyryyttä ja kunnioitusta opettaneista hetkistä.

©2022 Sini Sarén. Kaikki oikeudet pidätetään.

Kuva 1

Pilvimetsä Coronadossa, Costa Ricassa, joka inspiroi tämän tutkielman aihevalintaa ja tutkimusprosessia.

LÄHTEET

- Aaltola, E. (2019). Häpeä ja rakkaus: Ihmiseläinluonto. Helsinki: Into.
- Addison, A. C. (2008). *Disappearing World: 101 of the Earth's Most Extraordinary and Endangered Places*. New York: Harper Collins.
- Alasuutari, P. (2011). *Laadullinen tutkimus 2.0*. Tampere: Vastapaino.
- Ampumuza, C. & Driessen, C. (2021). Gorilla habituation and the role of animal agency in conservation and tourism development at Bwindi, South Western Uganda. *Environment and planning. E, Nature and space* (Print), 4(4), s. 1601–1621. Haettu 6.10.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.1177/2514848620966502>
- Barbiero, G. & Berto, R. (2021). Biophilia as Evolutionary Adaptation: An Onto- and Phylogenetic Framework for Biophilic Design. *Frontiers in psychology*, 12: 700709. Haettu 12.4.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.700709>
- Beardsworth, A. & Bryman, A. (2001). The wild animal in late modernity: The case of the Disneyization of zoos. *Tourist studies*, 1(1), s. 83–104. Haettu 31.1.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1177/146879760100100105>
- Berger-Tal, O., Blumstein, D. T., Carroll, S., Fisher, R. N., Mesnick, S. L., Owen, M. A., Saltz, D., St. Claire, C. C. & Swaisgood, R. R. (2016). A systematic survey of the integration of animal behavior into conservation. *Conservation biology*, 30(4), s. 744–753. Haettu 23.5.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1111/cobi.12654>
- Blom, S. M., Aguayo, C. & Carapeto, T. (2020). Where is the Love in Environmental Education Research? A Diffractive Analysis of Steiner, Ecosomaesthetics and Biophilia. *Australian journal of environmental education*, 36(3), s. 200–218. Haettu 23.1.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1017/ae.2020.24>
- Burns, P. & Bibbings, L. (2009). The end of tourism? Climate change and societal challenges. *Twenty-first century society*, 4(1), s. 31–51. Haettu 3.6.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/17450140802642424>
- Bushell, R. & Bricker, K. (2017). Tourism in protected areas: Developing meaningful standards. *Tourism and Hospitality Research*, Vol. 17(1), s. 106–120. Haettu 20.9.2023 osoitteesta <https://doi-org.ezproxy.ulapland.fi/10.1177/1467358416636173>
- Boluk, K., Cavaliere, C. T. & Higgins-Desbiolles, F. (2017). Critical thinking to realize sustainability in tourism systems: Reflecting on the 2030 sustainable development goals: Guest Editors. *Journal of sustainable tourism*, 25(9), s. 1201–1204. Haettu 29.5.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/09669582.2017.1333263>
- Chapin III, F., Zavaleta, E., Eviner, V., Naylor, R., Vitousek, P., Reynolds, H., Hooper, D., Lavorel, S., Sala, O., Hobbie, S., Mack, M. & Díaz, S. (2000). Consequences of changing biodiversity. *Nature* (London), 405(6783), s. 234–242. Haettu 30.11.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.1038/35012241>
- Cohen, E. (2009). The Wild and the Humanized: Animals in Thai Tourism. *Anatolia: an international journal of tourism and hospitality research*, 20(1), s. 100–118. Haettu 28.11.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/13032917.2009.10518898>

- Cohen, E. (2019). Posthumanism and tourism. *Tourism review* (Association internationale d'experts scientifiques du tourisme), 74(3), s. 416–427. Haettu 2.4.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1108/TR-06-2018-0089>
- Courchamp, F., Angulo, E., Rivalan, P., Hall, R. J., Signoret, L., Bull, L. & Meinard, Y. (2006). Rarity value and species extinction: The anthropogenic Allee effect. *PLoS Biol* 4(12): e415. DOI: 10. Haettu 19.9.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.1371/journal.pbio.0040415>
- Dawson, J., Johnston, M. J., Stewart, E. J., Lemieux, C. J., Lemelin, R. H., Maher, P. T. & Grimwood, B. S. (2011). Ethical considerations of last chance tourism. *Journal of ecotourism*, 10(3), 250–265. Haettu 20.5.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/14724049.2011.617449>
- Ding, A., Lee, R. H., Legendre, T. S. & Madera, J. (2022). Anthropomorphism in hospitality and tourism: A systematic review and agenda for future research. *Journal of hospitality and tourism management*, 52, s. 404–415. Haettu 14.2.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1016/j.jhtm.2022.07.018>
- Eide, N., Næss, C., Ulvund, K., Landa, A. & Ericson, M. (2019). Naali – uhanalainen laji Fennoskandiassa: Naalin biologiasta, populaatioiden tilasta ja toimenpiteistä lajin pelastamiseksi. Felles Fjellrev. Haettu 2.12.2023 osoitteesta http://www.fellesfjellrev.se/wp-content/uploads/FF_broschyr_2019_FI-low.pdf
- Engelmann, S. (2019). Kindred Spirits: Learning to Love Nature the Posthuman Way. *Journal of philosophy of education*, 53(3), s. 503–517. Haettu 30.1.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1111/1467-9752.12379>
- Fennell, D. A., Coose, S. & Moorhouse, T. P. (2023). An animal welfare syllabus for wildlife tourism. *Journal of sustainable tourism*, 31(5), 1071–1089. Haettu 21.5.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/09669582.2022.2142597>
- Fennell, D. A. & Sheppard, V. (2021). Tourism, animals and the scales of justice. *Journal of sustainable tourism*, 29(2–3), s. 314–335. Haettu 29.5.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/09669582.2020.1768263>
- Fletcher, R. (2019). Ecotourism after nature: Anthropocene tourism as a new capitalist "fix". *Journal of sustainable tourism*, 27(4), s. 522–535. Haettu 21.5.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/09669582.2018.1471084>
- Freeman, C. P., Bekoff, M. & Bexell, S. M. (2011). Giving voice to the "voiceless": Incorporating nonhuman animal perspectives as journalistic sources. *Journalism studies* (London, England), 12(5), s. 590–607. Haettu 9.11.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/1461670X.2010.540136>
- Fromm, E. & Kannosto, M. (1976). Tuhoava ihminen. The anatomy of human destructiveness. Helsinki: Kirjayhtymä.
- García-Rosell, J-C. & Tallberg, L. (2021). Animals as tourism stakeholders: Huskies, reindeer, and horses working in Lapland. Teoksessa Rickly, J. M. & Kline, C. Exploring Non-Human Work in Tourism: From Beasts of Burden to Animal Ambassadors, s. 103–121. Haettu 3.12.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.1515/9783110664058-007>

- Grimwood, B. S. & Höckert, E. (2023). Cultivating relations with plant stories. *Annals of tourism research*, 103, 103661. Haettu 14.2.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1016/j.annals.2023.103661>
- Guia, J. & Jamal, T. (2020). A (Deleuzian) posthumanist paradigm for tourism research. *Annals of tourism research*, 84, 102982. Haettu 30.1.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102982>
- Gunderson, R. (2014). Erich Fromm's Ecological Messianism: The First Biophilia Hypothesis as Humanistic Social Theory. *Humanity & society*, 38(2), s. 182–204. Haettu 30.11.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.1177/0160597614529112>
- Haanpää, M., Salmela, T., García-Rosell, J-C. & Äijälä, M. (2021). The disruptive 'other'? Exploring human-animal relations in tourism through videography. *Tourism geographies*, 23(1–2), s. 97–117. Haettu 15.5.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/14616688.2019.1666158>
- Hakkarainen, D. & McVeigh T. (2021). Eläimet viihdyttävät – mutta millä hinnalla. Blogikirjoitus. Reilun matkailun yhdistys. Haettu 1.12.2023 osoitteesta <https://www.reilu-matkailu.fi/elaimet-viihdyttavat-mutta-milla-hinnalla/>
- Hindley, A. & Font, X. (2018). Values and motivations in tourist perceptions of last-chance tourism. *Tourism and hospitality research*, 18(1), s. 3–14. Haettu 30.1.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1177/1467358415619674>
- Hoarau-Heemstra, H. & Kline, C. (2022). Making kin and making sense of human-animal relations in tourism. *Ecological Economics*, Volume 196, 107396, ISSN 0921-8009. Haettu 27.4.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2022.107396>
- Hollinshead, K., Ateljevic, I. & Ali, N. (2009). Worldmaking Agency-Worldmaking Authority: The Sovereign Constitutive Role of Tourism. *Tourism geographies*, 11(4), s. 427–443. Haettu 7.2.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/14616680903262562>
- Hoogendoorn, G. (2021). Last Chance Tourism in South Africa: Future Research Potential? *Tourism (Zagreb, Croatia)*, Vol.69(1), s. 73–82. Haettu 13.10.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.37741/t.69.1.6>
- Hughes H. (2008). Frommer's 500 places to visit before they disappear. Hoboken: Wiley.
- Jęczmyk, A., Uglis, J. & Steppa, R. (2021). Can Animals Be the Key to the Development of Tourism: A Case Study of Livestock in Agritourism. *Animals (Basel)*, 11(8), 2357. Haettu 17.10.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.3390/ani11082357>
- Johnstone, B. (2008). *Discourse Analysis*. Second Edition. Oxford: Blackwell Publishers.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (2016). Valtasuhteiden analysoiminen. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E., *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. E-kirja. Vastapaino. Haettu 3.11.2023 osoitteesta <https://www.elliblibrary.com/reader/9789517685276>
- Jutila, S., Höckert, E. & Rantala, O. (2023). Becoming Fragile. Teoksessa Rantala, O., Kinnunen, V. & Höckert, E. (toim.), *Researching with Proximity: Relational Methodologies for the Anthropocene*. Springer International Publishing AG, s. 43–57. Haettu 1.4.2024 osoitteesta <https://directory.doabooks.org/handle/20.500.12854/122435>

- Kallio, J., Pulkki, J., Saari, A. & Tervasmäki, T. (2022). Ekoterapeuttinen itsekasvatus: Tul-
kinta Erich Frommin rakkauden teoriasta kapitaliseen ajassa. *Kasvatus & Aika*,
16(3), s. 25–48. Haettu 21.9.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.33350/ka.111733>
- Karjalainen, E. (2023). Eläintarhaluvan menettänyt Kuusamon suurpetokeskus voi pysyä
kiinni koko kesän. Haettu 17.10.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20035182>
- Kielikone Oy (2023). MOT Kielipalvelu. Haettu 10.11.2023 osoitteesta <https://www.sana-kirja.fi/>
- Kim, A. K., Airey, D. & Szivas, E. (2011). The Multiple Assessment of Interpretation Effecti-
veness: Promoting Visitors' Environmental Attitudes and Behavior. *Journal of travel
research*, 50(3), s. 321–334. Haettu 31.10.2023 osoitteesta
<https://doi.org/10.1177/0047287510362786>
- Kline, C., Hoarau-Heemstra, H. & Cavaliere, C. T. (2023). Wildlife Equity Theory for Multi-
species Tourism Justice. *Journal of Travel Research*, Vol. 62(6), s. 1167–1180. Haettu
7.9.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.1177/00472875221129254>
- Kortekallio, K., Niskavaara, M., Ouramo, H., Raipola, J., Salmela, T., Tervonen, A. & Karku-
lehto, S. (2021). Ehdotus ihmistä suhteellistavaksi sanastoksi. *AVAIN - Kirjallisuus-
tutkimuksen aikakauslehti*, 17(4), s. 82–95. Haettu 11.4.2024 osoitteesta
<https://doi.org/10.30665/av.100030>
- Kortetmäki, T. (2013). Anthropocentrism versus Ecocentrism Revisited: Theoretical Confusi-
ons and Practical Conclusions. *SATS: Northern European Journal of Philosophy*,
14(1), s. 21–37. Haettu 20.3.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1515/sats-2013-0002>
- Kotzé, L. J. & Adelman, S. (2023). Environmental Law and the Unsustainability of Sustaina-
ble Development: A Tale of Disenchantment and of Hope. *Law and critique*, 34(2), s.
227–248. Haettu 30.5.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1007/s10978-022-09323-4>
- Larm, M., Elmhagen, B., Granquist, S. M., Brundin, E. & Angerbjörn, A. (2018). The role of
wildlife tourism in conservation of endangered species: Implications of safari tourism
for conservation of the Arctic fox in Sweden. *Human dimensions of wildlife*, 23(3), s.
257–272. Haettu 13.10.2023 osoitteesta
<https://doi.org/10.1080/10871209.2017.1414336>
- Latva, O. & Lahdesmäki, H. (2020). Miten kertoa menneisyydestä ja rakentaa tulevaisuutta –
historiasta, ihmisistä ja muista eläimistä. Teoksessa Aaltola, E., Valberg, B. & Latva,
O. (toim.), *Me & muut eläimet: Uusi maailmanjärjestys*. E-kirja. Vastapaino. Haettu
3.11.2023 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789517689083>
- Leahy, S. (2008). Extinction tourism: See it now before it's gone. Haettu 20.3.2024 osoit-
teesta <https://stephenleahy.net/2008/01/18/extinction-tourism-see-it-now-before-its-gone/>
- Lee, H. Y. (2017). A Case of "Disneyization"? The Cheung Chau Bun Festival, Hong Kong.
Tourism, culture & communication, 17(2), s. 107–117. Haettu 15.2.2024 osoitteesta
<https://doi.org/10.3727/109830417X14966810027553>
- Lemelin, H., Dawson, J., Stewart, E. J., Maher, P. & Lueck, M. (2010). Last-chance tourism:
The boom, doom, and gloom of visiting vanishing destinations. *Current issues in*

- tourism, 13(5), s. 477–493. Haettu 13.10.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/13683500903406367>
- Lemelin, R. H., Stewart, E. J. & Dawson, J. (2011). An introduction to last chance tourism. Teoksessa Lemelin, R. H., Dawson, J. & Stewart, E. J. (toim.), *Last Chance Tourism: Adapting tourism opportunities in a changing world*, s. 3–9. Routledge. Haettu 19.9.2023 osoitteesta <https://doi-org.ezproxy.ulapland.fi/10.4324/9780203828939>
- Lummaa, K. (2014). Antroposeeni ja objektien ekologia. Ihmisen luontosuhde humanismin jälkeen. Teoksessa Lummaa, K. & Rojola, L. (toim.), *Posthumanismi*, s. 265–288. Turku: Eetos.
- Mazzoldi, C., Bearzi, G., Brito, C., Carvalho, I., Desiderà, E., Endrizzi, L., Freitas, L., Giacomello, E., Giovos, I., Guidetti, P., Ressurreição, A., Tull, M. & MacDiarmid, A. (2019). From sea monsters to charismatic megafauna: Changes in perception and use of large marine animals. *PloS one*, 14(12), e0226810. Haettu 31.10.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0226810>
- Milstein, T. (2008). When Whales "Speak for Themselves": Communication as a Mediating force in Wildlife Tourism. *Environmental communication*, 2(2), s. 173–192. Haettu 31.1.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/17524030802141745>
- Milstein, T. (2011). Nature Identification: The Power of Pointing and Naming. *Environmental communication*, 5(1), s. 3–24. Haettu 27.4.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/17524032.2010.535836>
- Müller, S. (2022). From last chance tourism to gone destinations? Future narratives of Svalbard as a post-Arctic tourism destination. Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Matkailututkimus. Haettu 1.6.2024 osoitteesta <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2022022720969>
- No'kmaq, M., Marshall, A., Beazley, K. F., Hum, J., Joudry, S., Papadopoulos, A., Pictou, S., Rabesca, J., Young, L. & Zurba, M. (2021). "Awakening the sleeping giant": Re-Indigenization principles for transforming biodiversity conservation in Canada and beyond. *Facets* (Ottawa), 6(1), s. 839–869. Haettu 12.4.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1139/facets-2020-0083>
- Nykänen, T. & Veijola, S. (2013). Matkailun etiikka. Teoksessa Veijola, S. (toim.), *Matkailututkimuksen lukukirja*, s.87–98. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2019). Uusi kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Piggott-McKellar, A. E. & McNamara, K. E. (2017). Last chance tourism and the Great Barrier Reef. *Journal of Sustainable Tourism*, 25:3, s. 397–415. Haettu 6.10.2023 osoitteesta <http://dx.doi.org/10.1080/09669582.2016.1213849>
- Pohjanheimo, O. (2024). Tieteen termipankki: Uskontotiede: antropomorfismi. Haettu 31.1.2024 osoitteesta <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Uskontotiede:antropomorfismi>
- Raasakka, E. & Ojuva, J. (2018). Esipuhe. Teoksessa Ojuva, J. (toim.), *Eläinten Hyvinvointi Matkailupalveluissa: Vinkkejä Ja Hyviä Käytäntöjä Lappilaisten Matkailueläinten Hyvinvointiin*. Lapin ammattikorkeakoulu, s. 8–9. Haettu 17.10.2023 osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-316-236-5>

- Raipola, J. (2014). Inhimilliset ja postinhimilliset tulevaisuudet. Teoksessa Lummaa, K. & Rojola, L. (toim.), *Posthumanismi*, s. 35–56. Turku: Eetos.
- Rantala, O., Höckert, E., Anttila, S., Ranta, S. & Valtonen, A. (2024). Proximity and tourism in the Anthropocene. *Annals of tourism research*, 105, 103733. Haettu 1.6.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1016/j.annals.2024.103733>
- Rantala, O., Kinnunen, V., Höckert, E., Grimwood, B., Hurst, C., Jóhannesson, G.T., Jutila, S., Ren, C., Stinson, M., Valtonen, A. & Vola, J. (2023). *Staying Proximate*. Teoksessa Rantala, O., Kinnunen, V. & Höckert, E. (toim.), *Researching with Proximity: Relational Methodologies for the Anthropocene*. Springer International Publishing AG, s. 1–19. Haettu 1.4.2024 osoitteesta <https://directory.doabooks.org/handle/20.500.12854/122435>
- Ross, N. (2020). Anthropocentric tendencies in environmental education: A critical discourse analysis of nature-based learning. *Ethics and education*, 15(3), s. 355–370. Haettu 6.2.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/17449642.2020.1780550>
- Salmela, T. (2020). SF-puheenvuoro matkailun mahdollisista maailmoista. *Matkailututkimus*, 16(2), s. 9–19. Haettu 4.5.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.33351/mt.97575>
- Sarén, S. (2023). Luonnonvaraiset eläimet ja luontomatkailu. Blogi-kirjoitus. Reilun matkailun yhdistys. Haettu 1.12.2023 osoitteesta <https://www.reilumatkailu.fi/luonnonvaraiset-elaimet-ja-luontomatkailu/>
- Schweinsberg, S., Wearing, S. & Lai, P. (2021). Host communities and last chance tourism. *Tourism geographies*, 23(5–6), s. 945–962. Haettu 13.10.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/14616688.2019.1708446>
- Shapiro, K. (2011). Foreword. Teoksessa Lemelin, R. H., Dawson, J. & Stewart, E. J. (toim.), *Last Chance Tourism: Adapting tourism opportunities in a changing world*, s. 13–16. Routledge. Haettu 13.10.2023 osoitteesta <https://doi-org.ezproxy.uland.fi/10.4324/9780203828939>
- Sihvonen, J. (2014). Ihmiskuvia, eläimiä ja antropologisia koneita. Teoksessa Lummaa, K. & Rojola, L. (toim.), *Posthumanismi*, s. 81–108. Turku: Eetos.
- Stinson, M. J. (2023). Tourism, worldmaking, and disquieting settler atmospherics. *Tourism geographies*, s. 1–19. Haettu 7.2.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/14616688.2023.2291720>
- Sueur, C., Forin-Wiart, M. & Pelé, M. (2020). Are They Really Trying to Save Their Buddy? The Anthropomorphism of Animal Epimeletic Behaviours. *Animals (Basel)*, 10(12), 2323. Haettu 14.2.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.3390/ani10122323>
- Suoninen, E. (2016). Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa Jokinen, A., Juhila, K. & Suoninen, E. (toim.), *Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö*. E-kirja. Vastapaino. Haettu 14.11.2023 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/reader/9789517685276>
- Suoninen, E. (2023) *Diskurssianalyysi*. Teoksessa Vuori, J. (toim.), *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Haettu 31.10.2023 osoitteesta <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/metodologia/kvaliteetti/>

[metodologiset-viitekehykset/diskurssianalyysi/](#)

- Taylor, A. R. & Knight, R. L. (2003). Wildlife Responses to Recreation and Associated Visitor Perceptions. *Ecological applications*, 13(4), s. 951–963. Haettu 16.3.2024 osoitteesta [https://doi.org/10.1890/1051-0761\(2003\)13\[951:wrtraa\]2.0.co;2](https://doi.org/10.1890/1051-0761(2003)13[951:wrtraa]2.0.co;2)
- Telkänranta, H. (2015). Millaista on olla eläin? E-kirja. SKS-Kirjat. Haettu 3.12.2023 osoitteesta <https://www.ellibslibrary.com/book/9789522226778>
- Tervo-Kankare, K. (2023). Matkailun suunnittelun tulevaisuus globaalissa ympäristönmuutoksessa. Teoksessa Veijola, S. (toim.), *Matkailunkestävä Suomi?: Vastuullinen suunnittelu kulttuuri- ja luontoympäristöissä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 131–162. Haettu 7.2.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.21435/tl.283>
- Todd, Z. (2016). An Indigenous Feminist's Take On The Ontological Turn: 'Ontology' Is Just Another Word For Colonialism. *Journal of historical sociology*, 29(1), s. 4–22. Haettu 12.4.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1111/johs.12124>
- Toivola, S. (2023). Eläinlähöisen journalismin opas toimittajille, kuvajournalisteille ja toimittuksellista työtä tekeville. SEY Suomen eläinsuojelu. Haettu 3.12.2023 osoitteesta <https://sey.fi/elainlahtoisien-journalismin-opas/>
- Tourism Australia (2024). Haettu 15.10.2023 osoitteesta <https://www.australia.com/en>
- Ulmer, J. B. (2017). Posthumanism as research methodology: inquiry in the Anthropocene, *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 30:9, s. 832–848. Haettu 20.9.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/09518398.2017.1336806>
- Unesco (2023). Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage. Intergovernmental committee for the protection of the world cultural and natural heritage. Extended forty-fifth session Riyadh, Kingdom of Saudi Arabia 10–25 September 2023. Item 7B of the Provisional Agenda: State of conservation of properties inscribed on the of World Heritage List. WHC/23/45.COM/7B.Add. Haettu 16.3.2024 osoitteesta <https://whc.unesco.org/archive/2023/whc23-45com-7B.Add-en.pdf>
- United Nations (n.d.). Sustainable Development Goals. Haettu 5.5.2024 osoitteesta <https://sdgs.un.org/>
- UNWTO (n.d.). Why wildlife? Wildlife is our world heritage. Haettu 16.10.2023 osoitteesta <https://www.unwto.org/asia/unwto-chimelong-why-wildlife>
- UNWTO (2019). UNWTO Guidelines for Institutional Strengthening of Destination Management Organizations (DMOs) – Preparing DMOs for new challenges. UNWTO, Madrid. Haettu 31.10.2023 osoitteesta <https://www.e-unwto.org/doi/epdf/10.18111/9789284420841>
- Valtonen, S. (1998). Hyvä, paha media. Diskurssianalyysi kriittisen mediatutkimuksen menetelmänä. Teoksessa Kantola, A., Moring, I. & Väliaverronen, E. (toim.), *Media-analyysi: Tekstistä tulkintaan*, s. 93–121. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Valtonen, A., Salmela, T. & Rantala, O. (2020). Living with mosquitoes. *Annals of tourism research*, 83, 102945. Haettu 16.3.2024 osoitteesta

<https://doi.org/10.1016/j.annals.2020.102945>

- Veijola, S. (2023). Johdanto matkailunkestävään Suomeen. Teoksessa Veijola, S. (toim.), *Matkailunkestävä Suomi?: Vastuullinen suunnittelu kulttuuri- ja luontoympäristöissä*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, s. 17–55. Haettu 7.2.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.21435/tl.283>
- Veijola, S., Ilola, H. & Edelheim, J. (2013). Johdanto matkailun tutkimukseen. Teoksessa Veijola, S. (toim.), *Matkailututkimuksen lukukirja*, s.16–29. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Visit Rwanda (2024). Haettu 15.10.2023 osoitteesta <https://www.visitrwanda.com>
- Visit Svalbard (2024). Haettu 15.10.2023 osoitteesta <https://en.visitsvalbard.com>
- von Essen, E., Lindsjo, J. & Berg, C. (2020). Instagranimal: Animal Welfare and Animal Ethics Challenges of Animal-Based Tourism. *Animals (Basel)*, 10(10), 1830. Haettu 17.10.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.3390/ani10101830>
- Väliaverron, E. (1998). Mediatekstistä tulkintaan. Teoksessa Kantola, A., Moring, I. & Väliaverron, E. (toim.), *Media-analyysi: Tekstistä tulkintaan*, s. 13–39. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Walpole, M. J. & Leader-Williams, N. (2002). Tourism and flagship species in conservation. *Biodiversity and conservation*, 11(3), 543. Haettu 31.10.2023 osoitteesta <https://doi.org/10.1023/A:1014864708777>
- Wilson, E. O. (1984). *Biophilia. Human bond with other species*. Cambridge: Harvard University Press.
- Zeppel, H. & Muloin, S. (2008). Conservation Benefits of Interpretation on Marine Wildlife Tours. *Human dimensions of wildlife*, 13(4), s. 280–294. Haettu 5.5.2024 osoitteesta <https://doi.org/10.1080/10871200802187105>
- Äijälä, M. (2022). *Tourist Landscapes as Multispecies Trails: Storying a Mushing Landscape Through Mobile Video Ethnography*. Lapin yliopisto. Haettu 5.5.2024 osoitteesta <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-326-6>
- Äijälä, M., García-Rosell, J-C. & Haanpää, M. (2016). Kirjallisuuskatsaus: Eläimet osana matkailutoimintaa. *Matkailututkimus*, 12(2), s. 45–59. Haettu 17.10.2023 osoitteesta <https://journal.fi/matkailututkimus/article/view/95756>
- Äijälä, M., García-Rosell, J-C., Salmela, T. & Haanpää, M. (2020). Eläinten häiritsevä läsnäolo. Koulutusinstituutti, M. t. j. & Institute, M. T. Haettu 16.10.2023 osoitteesta https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/64263/Kide_1_2020_paakirjoi-tus_lauda.pdf?sequence=1&isAllowed=y